

**LASKENTA-AMMATTILAISTEN NÄKEMYKSIÄ
TILINPÄÄTÖKSEN ANTAMAN OIKEAN JA
RIITTÄVÄN KUVAN TOTEUTUMISEEN
VAIKUTTAVISTA SEIKOISTA**

**Jyväskylän yliopisto
Kauppakorkeakoulu**

Pro gradu -tutkielma

2023

**Tekijä: Tapaninen, Riina
Oppiaine: Laskentatoimi
Ohjaaja: Pajunen, Kati**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIIVISTELMÄ

<i>Tekijä</i> Tapaninen, Riina	
<i>Työn nimi</i> Laskenta-ammattilaisten näkemyksiä tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan toteutumiseen vaikuttavista seikoista	
<i>Oppiaine</i> Laskentatoimi	<i>Työn laji</i> Pro gradu -tutkielma
<i>Aika (pvm.)</i> 12.11.2023	<i>Sivumäärä</i> 94
<i>Tiivistelmä</i> <p>Kirjanpitovelvollisen on laadittava tilikauden toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta oikean ja riittävän kuvan antava tilinpäätös. Kirjanpitolaissa oikean ja riittävän kuvan yhteyteen on liitetty olennaisuusperiaate ja toiminnan laatu ja laajuus. Tarkempia ohjeita siitä, mitä oikea ja riittävä kuva tarkoittaa, miten tarkemmin tilinpäätöksen laatija soveltaa tilinpäätökseen olennaisuusperiaatetta, lainsäännöstö ei määrittele. Edellä mainittujen tulkitseminen ja soveltaminen on tilinpäätöksen laatijan vastuulla. Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää laskenta-ammattilaisten näkemyksiä oikean ja riittävän kuvan antavasta tilinpäätöksestä, sen toteutumiseen vaikuttavista seikoista. Tutkielman aineisto muodostuu kahdeksasta haastattelusta, joiden analysointiin käytetään sisällönanalyysiä.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella laskenta-ammattilaiset näkevät oikean ja riittävän kuvan käsitteen sisällöltään monipuolisena. Heidän näkemyksensä käsitteen tavoitteesta on yhtenäinen. Tulosten mukaan oikean ja riittävän kuvan antava tilinpäätös toteutuu pääsääntöisesti sille asetettujen vähimmäisvaatimusten noudattamisella. Laskenta-ammattilaiset toteavat, että tilinpäätöksen valmistuttua, laatijan on tarkasteltava sitä ulkopuolisen asemasta. On arvioitava oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen toteutuminen toistamiseen. Arvioinnissa on huomioitava myös talousraportoinnille esitetyt laatukriteerit. Saatujen tulosten mukaan, tilinpäätöksen käyttäjille yrityksestä oikean ja riittävän kuvan antavan tilinpäätöksen toteuttamisessa, kuten myös vaatimuksen toteuttamisessa, on tilinpäätöksen laatijan omalla harkinnalla iso vaikutus.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että eritoten pienempien yritysten, jotka soveltavat tilinpäätökseen heille myönnettyjä helpotuksia, tilinpäätöksen oikeellisuutta laskenta-ammattilaiset eivät kyseenalaista, mutta sen sisältöä ei pidetä välttämättä aina riittävänä. Myös eri yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuus ei saatujen tulosten mukaan aina toteudu.</p>	
<i>Asiasanat</i> tilinpäätös, oikea ja riittävä kuva, hyvä kirjanpitotapa, muut tilinpäätösperiaatteet, olennaisuus, tilinpäätöksen käyttäjät, tilinpäätöksen hyödyllisyys	
<i>Säilytyspaikka</i> Jyväskylän yliopiston kirjasto	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

SISÄLLYS

LYHENTEET, KUVIOT JA TAULUKOT

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Tutkielman tausta	7
1.2	Tutkielmaan liittyviä keskeisiä käsitteitä.....	9
1.3	Tutkimusongelma ja -kysymykset	10
1.4	Tutkielman rajaukset.....	11
1.5	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	12
1.6	Tutkielman rakenne	12
2	OIKEA JA RIITTÄVÄ KUVA.....	14
2.1	Kansainvälisiä näkemyksiä oikeasta ja riittävästä kuvasta	14
2.1.1	Oikeasta ja riittävästä kuvasta yleisesti	14
2.1.2	Tulkintoja oikeasta ja riittävästä kuvasta	16
2.1.3	Oikean ja riittävän kuvan yleiset kriteerit.....	19
2.1.4	Oikea ja riittävä kuva ja tilinpäätösraportoinnin laatu	21
2.2	Oikea ja riittävä kuva suomalaisessa kirjanpitolainsäädännössä.....	23
2.2.1	Oikean ja riittävän kuvan käsitteen ja siihen liittyvien seikkojen historiasta Suomessa	23
2.2.2	Tilinpäätöksen pääperiaate, oikean ja riittävän kuvan vaatimus.....	25
2.2.3	Hyvä kirjanpitotapa.....	26
2.2.4	Olenaisuusperiaate ja toiminnan laatu ja laajuus	29
2.2.5	Muut yleiset tilinpäätösperiaatteet.....	32
2.2.6	Pienet ensin -periaate	41
2.3	Oikea ja riittävä kuva tutkimuksissa	43
3	TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO	47
3.1	Tutkimusmenetelmä	47
3.2	Tutkimusaineisto ja tutkimuksen kulku	48
3.2.1	Tutkimusaineiston keruu.....	48
3.2.2	Haastateltavien ja haastattelujen esittely.....	50
3.3	Tutkimusaineiston analysointi	51
4	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	54
4.1	Tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva.....	55
4.1.1	Näkemyksiä oikeasta ja riittävästä kuvasta	55
4.1.2	Hyvä kirjanpitotapa.....	57

4.1.3	Olenaisuusperiaate ja toiminnan laatu ja laajuus	58
4.1.4	Varovaisuuden periaate	60
4.1.5	Muut tilinpäätösperiaatteet	62
4.1.6	Liikevaihto tai bruttotulos	64
4.1.7	Vähimmäisvaatimusten noudattaminen ja oikea ja riittävä kuva	65
4.2	Tilinpäätöksen käyttö ja sen hyödyllisyys	67
4.2.1	Tilinpäätöksen käyttäjät	67
4.2.2	Tilinpäätöksen käyttäjien huomioiminen tilinpäätöksen laadinnassa	68
4.2.3	Tilinpäätöksen hyödyllisyys	69
4.2.4	Varovaisuus ja lisäinformaatio	72
4.2.5	Tilinpäätösten vertailukelpoisuus	73
5	YHTEENVETO JA ARVIOINTI	76
5.1	Yhteenveto ja johtopäätökset	76
5.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	82
5.3	Jatkotutkimusehdotukset	84
	LÄHTEET	86
	LIITE 1 HAASTATTELURUNKO	94

LYHENTEET

EU	Euroopan unioni
EVL	Elinkeinoverolaki
EY	Euroopan yhteisö
HE	Hallituksen esitys
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Report Standards
KILA	Kirjanpitolautakunta
KPA	Kirjanpitoasetus
KPL	Kirjanpitolaki
OYL	Osakeyhtiölaki
PMA	Valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksissä esitettävistä tiedoista
RL	Rikoslaki
TTL	Tilintarkastuslaki

KUVIOT

KUVIO 1 Taloudellisen raportoinnin laadulliset perustekijät ja ominaisuudet (IASB Conceptual Framework 2018).....	22
---	----

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen yhdistetyt piirteet (Low & Koh 1997)	45
TAULUKKO 2 Haastateltavien oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen yhdistetyt piirteet	55

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Kirjanpitolain (1336/1997) 3 luvun 2 § velvoittaa kirjanpitovelvollisen laatimaan tilikaudelta toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta oikean ja riittävän kuvan antavan tilinpäätöksen. Laadinnassa on huomioitava olennaisuusperiaate ja yrityksen toiminnan laatu ja laajuus. Yksityinen osakeyhtiö noudattaa tilinpäätöksen laadinnassa ja sen esittämisessä kirjanpitolakia (KPL 1336/1997), kirjanpitoasetusta (KPA 1339/1997) tai pien- ja mikroyritysasetusta (PMA 1753/2015) ja osakeyhtiölakia (OYL 624/2006). Lisäksi on huomioitava kirjanpitolautakunnan (KILA) yleisohjeet ja lausunnot. Vuoden 2016 kirjanpitolain osittainen modernisointi antaa kirjanpitovelvolliselle myös mahdollisuuden soveltaa tilinpäätöksessä monissa kohdin kansainvälisiä tilinpäätösraportoinnin (IFRS) standardeja. (Rekola-Nieminen 2019.)

Ensisilmäyksellä voidaan olettaa, että edellä mainittujen säännösten ja ohjeistuksen mukaisesti toimimalla, tilinpäätökselle asetettu oikean ja riittävän kuvan vaatimus tulee saavutettua. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Mitä oikea ja riittävä kuva tarkoittaa ja, miten tarkemmin sovelletaan esimerkiksi olennaisuus- tai varovaisuusperiaatetta, kirjanpitolainsäädännöstä ei määrittele. Myöskään KILA, joka lausunnoissaan viittaa edellisiin, ei ole ottanut tarkemmin kantaa, mitä käsitteet tarkoittavat. Samaten EU-tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU), jonka säännöksiä on kansalliseen kirjanpitolakiin sovellettu, ei anna siihen suoraa vastausta. Vastuu tilinpäätöksen antamasta oikeasta ja riittävästä kuvasta on tilinpäätöksen laatijalla (Cook 1997).

Oikean ja riittävän kuvan käsitettä on pyritty määrittelemään kansainvälisellä tasolla useiden tutkijoiden toimesta. Määrittelemiseen on ollut tarvetta, koska oikea ja riittävä kuva sisältyy eri muodoissa sekä eri maiden lainsäädäntöihin että myös kansainvälisiin tilinpäätösperiaatteisiin. (Alexander & Eberhartinger 2009; Ekholm & Troberg 1998; Low & Koh 1997.)

McEnroen ja Martensin (2004) tulkinnan mukaan laskenta-ammattilasten yleinen näkemys on, että tilinpäätöksen oikea ja riittävä kuva tulee saavutettua

noudattamalla yleisesti hyväksytyjä tilinpäätösperiaatteita. Toisaalta eri tutkimuksissa on tullut esille, että eri sidosryhmien ja eri henkilöiden ymmärrys käsitteestä ei ole samanlainen (Houghton 1987; Karan 2002).

Oikean ja riittävän kuvan käsitteen määrittelemiseen tuo lisää haasteellisuutta seikka, että tilinpäätössäännöstö on paikoin joustava ja antaa tilinpäätöksen laatijalle mahdollisuuden käyttää omaa harkintaa (Kirjanpitolautakunta 2023). Nobes ja Parker (1991) ovat todenneet, että poikkeamismahdollisuus viittaa siihen, että käsite ei rajoitu pelkästään tilinpäätössäännöstön noudattamiseen.

Olenaisuutta on pidetty yhtenä kriittisimpänä tilinpäätöksen oikeaan ja riittävään kuvaan vaikuttavana tekijänä. Olenaisuudelle ei ole annettu tarkkaa määritelmää eikä raja-arvoja, joten sen soveltaminen jää tilinpäätöksen laatijan harkinnan varaan. Tilinpäätöksen käyttäjän on luotettava tilinpäätöksen laatijan arviointikykyyn. On hyväksyttävä, että tilinpäätös voi sisältää epätarkkuutta. Useat pienet epätarkkuudet yhdessä voivat kuitenkin muuttua merkityksellisiksi ja johtaa tilinpäätöksen käyttäjiä harhaan. (Brennan & Gray 2005.)

Aiheeseen liittyvissä keskusteluissa oikeaan ja riittävään kuvaan on yhdistetty sekä tilinpäätökseen sisältyvien tietojen harhaanjohtavuus, ymmärrettävyys että hyödyllisyys. Käsitteeseen on liitetty tilinpäätöksen laatu (Ekholm & Troberg 1998; Stacy 1997).

Kuten edellä kirjoitetusta voidaan huomata, käsitteen tarkempi määrittelyminen ja sen sisällön kokonaisvaltainen ymmärtäminen ei ole kiistatonta. Houghton (1987) onkin tuonut esille, että mitä enemmän käsitteestä keskustellaan, sitä suurempi on vaara, että se saa erilaisia määrittelyjä.

EU-tilinpäätösdirektiivin pienet ensin -periaate mahdollistaa pienemmille yrityksille suppeamman tilinpäätöksen esittämisen. On esitetty, että myönnettyt helpotukset voivat mahdollisesti vaarantaa tilinpäätökselle asetetun oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttymisen. Kirjallisuudessa on tullut esille laske-ammattilasten huoli, että pienempien yritysten tilinpäätökset eivät välttämättä ota huomioon yrityksen sidosryhmien tarpeita. Lisäksi on käyty keskusteluja tilinpäätösraportoinnissa käytetystä kielestä. Tilinpäätöksessä käytettävää liian ammattimaista kieltä on pidetty mahdollisena tilinpäätöksen tehokkaan käytön esteenä. (Carragher & Van Auken 2013; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU¹; Handley & Evans 2018; Lilja & Rönkkö 2018; Reponen & Honkamäki 2018.)

Oikeasta ja riittävästä kuvasta on tehty useita kansainvälisiä tutkimuksia eikä käsitteen määrittelystä ole päästy yhteisymmärrykseen. Tutkimuksissa on yleensä aihetta lähestytty julkisten yhtiöiden näkökulmasta, koska niillä on oletetusti enemmän sidosryhmiä, joiden päätöksenteko lähtökohtaisesti nojautuu yrityksen antamaan tilinpäätösinformaatioon. (Alexander & Eberhartinger 2009; Alexander & Jermakowicz 2006; Ekholm & Troberg 1998; Low & Koh 1997.)

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, tietyntyyppisten yritysten vuositilinpäätöksistä, konsernitilinpäätöksistä ja niihin liittyvistä kertomuksista, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY kumoamisesta.

Mikro-, pien- ja keskisuuret yritykset (pk-yritykset) ovat jääneet vähemmälle huomiolle, vaikkakin niiden osuus koko Euroopan unionin (EU) yrityksistä on noin 99 prosenttia (Euroopan parlamentti 2022).

Suomessa oikean ja riittävän kuvan käsitteestä sekä siihen liitetystä olennaisuuden määritelmästä on tehty useita pro gradu -tutkielmia. Tutkielmissa aihetta on lähestytty enimmäkseen tilintarkastuksen näkökulmasta. Varsinaisia tutkimuksia siitä, miten käsitteen mieltävät suomalaiset laskenta-ammattilaiset, ei ole. Virtanen (2002) on väitöskirjassaan tutkinut suomalaisten laskenta-ammattilaisten käsitystä hyvästä kirjanpitolakista, mutta sen jälkeen on esimerkiksi modernisoitu kirjanpitolakia, jonka yhteydessä oikean ja riittävän kuva käsitteen yhteyteen lisättiin määreet olennaisuus ja toiminnan laatu ja laajuus. 2000-luvulla myös IFRS-standardeihin nojautuva tilinpäätösajattelutapa on saanut Suomessa vahvemman sijan, mikä on mahdollisesti muokannut laskenta-ammattilaisten näkemyksiä tilinpäätösraportoinnista. Pajusen (2010) tutkimuksen mukaan iäkkäämmät ja enemmän työkokemusta omaavat laskenta-ammattilaiset suhtautuvat IFRS-standardeihin kriittisemmin.

Käsitteen monipuolinen tulkinta antaa aihetta tutkia, miten suomalaiset laskenta-ammattilaiset käsitteen ymmärtävät. Viime vuosien aikana on myös yritysten liiketoimintaympäristössä tapahtunut paljon odottamattomia muutoksia. On ollut pandemia, joka on vaikuttanut joidenkin yritysten toimintaan huomattavastikin. Viime vuonna alkunsa saanut energiamarkkinoiden myllerrys, kuten myös tänä vuonna kiihtyneet rahoitusmarkkinat, voivat vaikuttaa sekä erikokoisten että eri toimialojen yritysten toimintaan ja tulevaisuusnäkyymiin eri tavalla. On mahdollista, että muutokset liiketoimintaympäristössä ovat muokanneet käsitystä käsitteestä tai mahdollisesti vaikuttaneet sen sisällön laajuuden ymmärrykseen. Oikean ja riittävän kuvan käsitteelle on ominaista sen muuttuminen olosuhteisiin nähden (Adler 1997).

Tilikausittainen, oikean ja riittävän kuvan antavan tilinpäätöksen laatiminen on pakollinen jokaiselle kirjanpitovelvolliselle. Laskenta-ammattilaiset joutuvat hakemaan työtehtävissään käsitteelle tulkintaa ja soveltamaan sitä, joten aihetta voidaan pitää myös tästä näkökulmasta aina ajankohtaisena. Lisäksi aiheeseen liittyy oma mielenkiintoni. Työskentelen taloushallinnon parissa ja joudun soveltamaan käsitettä työtehtäviini. Lisäksi olen lukiessani eri yritysten tilinpäätöksiä, miettinyt niiden käyttäjille välittämää tietoa, sen ymmärrettävyyttä ja vertailukelpoisuutta. Työni kautta olen ollut osallisena myös aiheeseen liittyvissä keskusteluissa, joissa on tullut esille, että esimerkiksi olennaisuuden määrittely voi vaihdella jo saman toimialan eri yritysten edustajien välillä huomattavastikin.

1.2 Tutkielmaan liittyviä keskeisiä käsitteitä

Mikroyritys on kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 4 b §:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy tilinpäätöspäivänä enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvoista: ta-

seen loppusumma 350 000 euroa, liikevaihto 700 000 euroa ja työllistää keskimäärin 10 työntekijää.

Pienyritys on kirjanpitovelvollinen, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy tilinpäätöspäivänä enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta: taseen loppusumma 6 000 000 euroa, liikevaihto 12 000 000 euroa ja työllistää keskimäärin 50 henkilöä (KPL 1336/1997, 1:4 a §).

Pk-yritys on pien- ja keskisuuri yritys, joka työllistää alle 250 työntekijää ja vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma enintään 43 miljoonaa euroa. Pk-yritys on riippumaton yritys. Riippumattomuus tarkoittaa, että kyseisen yrityksen pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 % tai enemmän ei ole yhden sellaisen yrityksen omistuksessa tai sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin ei sovelleta joko pk-yrityksen tai pienen yrityksen määritelmää. (Tilastokeskus 2023.)

Tilinpäätös on selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus, joka sisältää tilinpäätöspäivän taloudellista asemaa kuvaavan taseen, tuloksen muodostamista kuvaavan tuloslaskelman ja liitetiedot. Lisäksi kirjanpitolaissa esitettyjen edellytyksien täyttäessä tilinpäätökseen on sisällyttävä rahoituslaskelma ja toimintaker-tomus. (KPL 1336/1997, 3:1 §.)

Tilinpäätösinformaatiolla tarkoitetaan tässä tutkielmassa sekä lainmukaisia tilinpäätöksessä esitettäviä liitetietoja että myös vapaaehtoisesti tilinpäätöksen laatijan toimesta tilinpäätökseen sisällyttämiä liitetietoja.

Tilinpäätöksen käyttäjillä tarkoitetaan tässä tutkielmassa yrityksen sidosryhmiä. Clarkson (1995) jakaa yrityksen sidosryhmät ensisijaisiksi ja toissijaisiksi sidosryhmiksi. Jaottelun lähtökohtana on näkökulma, miten sidosryhmä vaikuttaa yrityksen menestymiseen. Ensisijaisia sidosryhmiä ovat omistajat, asiakkaat, henkilöstö, tavarantoimittajat, paikalliset viranomaiset ja valtio. Toissijaisia sidosryhmiä ovat media, erilaiset järjestöt ja ympäristö. Vaikkakin toissijaiset sidosryhmätkin voivat vaikuttaa yrityksen toimintaan tai päinvastoin, eroavaisuus on siinä, että toissijaiset sidosryhmät ja yritys eivät ole välttämättä keskenään suoranaudessa vuorovaikutuksessa. (Clarkson 1995.)

Tilinpäätöksen laatijana ja siitä vastuussa olevana tahona pidetään tässä tutkielmassa osakeyhtiölain (OYL) mukaista johtoa, jonka yleiset tehtävät on määriteltä OYL:n (2006/624) 6 luvun 2 §:ssä ja 17 §:ssä.

1.3 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Tämän tutkielman tarkoituksena on saada näkemys siitä, miten suomalaiset laskenta-ammattilaiset ymmärtävät käsitteen oikea ja riittävä kuva. Tavoitteena on saada selville, miten laskenta-ammattilaiset käsitettä tulkitsevat ja mieltävät sen soveltamista tilinpäätökseen niin, että se täyttää sille esitetyt vaatimukset. Tavoitteen saavuttamiseksi on perusteltua saada selville myös tutkimukseen osallistujien näkemys tilinpäätöksen laatimiseen vaikuttavista seikoista, kuten hyvä kirjanpitolapa, olennaisuus ja varovaisuus. Edellä mainitut on sisällytetty tutkielman kohteiksi, koska mitään selkeitä määritelmiä laki niille ei anna.

Myös KILA:n lausunnoissaan viitataan useimmiten edellä mainittuihin, mutta mitään raja-arvoja tai sääntöjä ei ole esitetty. Niiden ymmärtäminen ja soveltaminen tilinpäätökseen on tilinpäätöksen laatijan oman harkinnan varassa. Näin olleen tilinpäätöksen laatijan omat näkemykset käsitteistä ja niiden perusteella tehdyt ratkaisut, vaikuttavat tilinpäätöksen antamaan oikeaan ja riittävään kuvaan.

Tilinpäätöksen antamaan oikeaan ja riittävään kuvaan yhdistetään sen sisältämän informaation hyödyllisyys tilinpäätöksen käyttäjille (Ekholm & Troberg 1998). Tutkimusongelman ratkaisemiseksi on perusteltua selvittää laskenta-ammattilaisten näkemyksistä siitä, huomioidaanko tilinpäätöksen eri käyttäjät tilinpäätösinformaation esittämisessä. Tutkielman tutkimusongelma on:

Mikä on laskenta-ammattilaisten näkemys oikean ja riittävän kuvan antavasta tilinpäätöksestä, sen toteutumiseen vaikuttavista seikoista?

Tutkimusongelman ratkaisemiseksi tutkielmassa haetaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Mikä edustaa laskenta-ammattilaisille hyövää kirjanpitoa?

Minkälaisia näkemyksiä laskenta-ammattilaisilla on olennaisuudesta ja varovaisuudesta?

Miten huomioidaan tilinpäätösinformaation esittämisessä sen käyttäjät?

1.4 Tutkielman rajaukset

Kaupparekisterin (2023) tilaston mukaan kaupparekisterissä oli 2. tammikuuta 2023 yrityksiä yhteensä 666 696 kpl, joista osakeyhtiöiden määrä oli 274 965 kpl (noin 41 % kokonaismäärästä) ja julkisten osakeyhtiöiden määrä 303 kpl (noin 0,04 % kokonaismäärästä). Vuoden 2020 tilastojen mukaan koko Suomen yrityskannasta 99,8 % muodostivat mikro- ja pk-yritykset, joista mikroyritysten osuus oli noin 93 %, pienyritysten osuus noin 6 % ja keskisuurten osuus noin 1 % (Yrittäjät 2023).

Edelliseen perustuen, tässä tutkielmassa tarkastellaan osakeyhtiömuotoisia mikro- ja pk-yrityksiä, joiden tilinpäätös laaditaan Suomen lainsäädännön mukaan. Vaikkakin pk-yritysten määrä verrattuna mikroyrityksiin on huomattavasti pienempi, näitä ei rajata pois tutkielmasta, koska eri yrityskokoluokkien väliset, tutkielmassa mahdolliset esille tulevat erot, voivat olla tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta merkityksellisiä. Tutkielman ulkopuolelle jätetään osakeyhtiöt, jotka mahdollisesti soveltavat tilinpäätökseen erityislakeja.

1.5 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkielman tutkimusmenetelmä on laadullinen. Laadullisen tutkimusmenetelmän valintaa puoltaa tutkimusongelman asettelu. Vilkan (2021, 118, 120) mukaan laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena on saada esille tutkimukseen osallistujien omat kuvaukset asioista, joiden perusteella voidaan tehdä tulkintoja. Tulkintojen avulla saadaan tutkittavasta kohteesta lisää tietoja ja kuvauksia.

Tutkielman kirjallisen materiaalin lähteitä ovat alan kirjallisuus, aiheeseen liittyvät tutkimukset, artikkelit, Suomen lainsäädäntö ja KILA:n antamat lausunnot ja yleisohjeet. Vaikkakin tutkielma rajoittuu suomalaiseen tilinpäätökseen, käytetään tutkielmassa monipuolisesti kansainvälisiä lähdeaineistoja. Kansainvälisten lähdeaineistojen käyttämistä puoltaa tutkielman viitekehyksen rakenne ja tutkimusongelma. Aiheeseen liittyvät käsitteet sisältyvät eri maiden kansalliseen ja kansainväliseen tilinpäätösnormistoon, josta johtuen niitä on pyritty määrittelemään eri tutkijoiden toimesta maailmanlaajuisesti.

Tutkielman tutkimusmetodina käytetään haastattelua. Haastattelu sopii aineiston hankkimisen metodiksi, koska halutaan tulkita aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja täsmentää vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35). Tämän tutkielman tavoitteen saavuttamiseksi toteutetaan teemahaastatteluja sekä tilintarkastajien että taloushallinnon asiantuntijoiden kanssa. Yhteensä haastatellaan kahdeksaa henkilöä.

Aineiston analysoinnissa käytetään sisällönanalyysiä. Analysointia varten haastattelujen tuottama aineisto litteroidaan. Hirsjärven, Remesen ja Sajavaaran (2009, 225) mukaan kaikkea haastattelujen tuottamaa aineistoa ei ole välttämättä tarpeen analysoida. Myös tässä tutkielmassa analyysin kohteeksi valikoidaan aineisto, joka on tutkimusongelman kannalta olennainen.

1.6 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu viidestä luvusta. Ensimmäisessä luvussa, johdannossa, esitetään tutkielman tausta, tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Johdannossa esitetään sekä tutkielman rajaukset että tutkielman keskeiset käsitteet. Edellisten lisäksi luku sisältää myös katsauksen tutkielmassa käytetystä tutkimusmenetelmästä ja -aineistosta.

Toinen, aiheen teoriaa ja aiheeseen liittyviä tutkimuksia käsittelevä luku, muodostaa tutkielman teoreettisen viitekehyksen. Teoreettinen viitekehys on jaettu kolmeksi alaosaksi. Ensimmäisessä osiossa tarkastellaan tulkintoja, joita oikean ja riittävän kuvan käsite on saanut osakseen kansainvälisessä kirjallisuudessa. Toisessa osiossa käsitellään aihetta tarkemmin suomalaisen kirjanpitolainsäädännön näkökulmasta. Tässä osiossa esitetään sekä katsaus käsitteen historiaan Suomessa että myös voimassaolevan kirjanpitolain mukaiset tilinpäätöksen laatimiselle esittämät vaatimukset ja periaatteet. Joittenkin tilinpäätösperiaatteiden syvällisemmän ymmärryksen saamiseksi

tuodaan tässä osiossa esille myös tilinpäätösperiaatteisiin liittyviä kansainvälisiä näkemyksiä. Teoreettisen viitekehyksen viimeisessä osiossa esitetään aiheeseen liittyviä tutkimuksia.

Tutkielman kolmas luku esittää tutkimusmenetelmän ja -aineiston. Lisäksi luvussa kuvaillaan sekä haastatteluihin osallistujat että haastattelujen kulku. Luvussa neljä esitetään tulokset haastatteluista. Tuloksista tehty yhteenveto käsitellään tutkielman viidennessä luvussa. Tutkielma päättyy tutkielman arviointiin ja tutkielman yhteydessä esille tullessiin aiheisiin, joista muodostetaan esitykset jatkotutkimukseen.

2 OIKEA JA RIITTÄVÄ KUVA

2.1 Kansainvälisiä näkemyksiä oikeasta ja riittävästä kuvasta

2.1.1 Oikeasta ja riittävästä kuvasta yleisesti

Oikean ja riittävän kuvan käsitteellä on anglosaksinen alkuperä. Ensimmäisen kerran se on mainittu jo vuonna 1844 Englannin osakeyhtiölaissa. Silloin käsite ei ollut kuitenkaan tänä päivänä käytetyssä muodossa *true and fair view*. Vuoden 1844 lakiin sisältyi määräys, että yhtiön on laadittava tilinpäätös, joka antaa *full and fair* kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta. Yhtiön oli esitettävä tilikaudelta tarkastettu tase, joka piti myös rekisteröidä julkiseen yhtiörekisteriin. Rekisteröintivelvollisuudella pyrittiin varmistamaan, että yritys antaa omasta taloudellisesta asemasta todenmukaisen kuvan. Tilinpäätöksen laatimista ohjaavia säännöksiä tai vähimmäistasoa tilinpäätöksen sisällöstä ei kuitenkaan ollut, vaan luotettiin ammattikunnan omaan itsesääntelyyn. (Ciocan & Georgescu 2018; Mähönen 2005, 54, 61.)

Oikean ja riittävän kuvan käsite muodossa *true and fair view* otettiin käyttöön 1940-luvulla. Iso-Britannian vuoden 1948 yhtiölaki vaati, että tilinpäätöksen täytyy antaa yhtiöstä oikea ja riittävä kuva. Tilinpäätöksen laatimisen yhteydessä oli noudatettava lakisääteisiä vaatimuksia. Tilinpäätöksen laatijan oli kuitenkin tapauksessa, jossa lain noudattaminen estäisi oikean ja riittävän kuvan toteutumisen, mahdollisuus poiketa laissa säädetyistä vaatimuksista. Mitä sinänsä käsite oikea ja riittävä kuva tarkoittaa, sitä ei ollut määritelty silloisessa Iso-Britannian yhtiölaissa eikä sitä ole määritelty tarkemmin myöskään tänä päivänä. Määritelmän puutteellisuus on saanut tutkijoiden keskuudessa osaksi kritiikkiä. Ratkaisua käsitteen tulkinnan jättämisestä laskenta-ammattilaisten tehtäväksi, ei pitäisi eräiden tutkijoiden mielestä pitää hyväksyttävänä ratkaisuna (Alexander & Jermakowicz 2006; Ekholm & Troberg 1998; Evans 2003; Low & Koh 1997).

Huolimatta siitä, että käsitteellä ei ole tarkkaa määritelmää, se on palvellut talousraportointia jo vuosisatojen aikana. Käsite on pitkään sisältynyt myös se-

kä kansainvälisiin tilinpäätösstandardeihin (IFRS) että Euroopan unionin (EU) tilinpäätösdirektiiviin. IFRS-standardien noudattaminen on pakollista kaikille EU-maiden pörssiyrityksille. Lisäksi IFRS-standardien käyttö on yleistynyt myös maailmanlaajuisesti. Yhteisten tilinpäätösstandardien käytöllä on pyritty lisäämään ja parantamaan eri maiden pörssiyrityksien tilinpäätösten vertailukelpoisuutta ja luotettavuutta. EU-maiden ei pörssiyritykset soveltavat tilinpäätökseensä EU-tilinpäätösdirektiiviin perustuvaa omaa kansallista lainsäädäntöä. (Leppiniemi 2018.)

Kansainvälinen tilinpäätösstandardi IAS 1 määrittelee perusteet tilinpäätöksen esittämiseksi. Siihen sisältyvän vaatimuksen mukaan tilinpäätöksen on annettava oikea kuva (*fair presentation*) yhteisön taloudellisesta asemasta, tuloksesta ja rahavirroista (IAS 1.15). Oikean kuvan antaminen edellyttää, että noudatetaan IFRS-standardeja. Tarvittaessa on yhteisön annettava liitetiedoissa lisätietoja. IAS 1.17:n mukaan oikean kuvan antaminen edellyttää, että yhteisö tilinpäätöstä laadittaessa, valitsee tilinpäätöksen laatimisperiaatteet ja soveltaa niitä IAS 8:n mukaisesti.

EU-tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) luvussa 2 on esitetty tilinpäätöksen yleiset säännökset ja periaatteet. Yleisten säännösten mukaan tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva (*true and fair view*) yrityksen varoista ja veloista, taloudellisesta asemasta ja tuloksesta. Tilinpäätös on laadittava direktiivin säännösten mukaisesti, mutta poikkeustapauksessa, jossa säännösten soveltaminen estäisi oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen toteutumisen, säännöksistä voidaan poiketa. Tieto säännöksen soveltamatta jättämisestä on esitettävä liitetiedoissa.

EU-tilinpäätösdirektiivin luonnoksiin ei ollut alun perin sisällytetty käsitettä oikea ja riittävä kuva. Saksalaisperäisissä luonnoksissa oli käytetty käsitettä totuudenmukainen kuva. Lisäksi oli esitetty, että totuudenmukainen kuva yrityksen taloudellisesta asemasta saavutetaan tarkasti määriteltyjen tilinpäätösnormien noudattamisella. Käsite muodossa oikea ja riittävä kuva siirtyi EU:hun Iso-Britannian lainsäädännöstä. Tilinpäätösdirektiiviin se sisällytettiin Iso-Britannian vaatimuksesta. (Low & Koh 1997.)

Lähtökohtaisesti sekä IAS 1 että EU-tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU) asettavat tilinpäätökselle samanlaisen vaatimuksen – tilinpäätöksen on annettava yhteisöstä, sen taloudellisesta asemasta ja tuloksesta oikea kuva. Vaikkakin tilinpäätösstandardeissa ja tilinpäätösdirektiivissä käytetään eri käsitteitä, Evans (2003) toteaa, että käsitteet liittyvät toisiinsa. Evansin (2003) mukaan käsitteiden tulkinta riippuu paljolti siitä, minkä seikan yhteydessä niitä tarkastellaan. Tutkija tuo esille, että esimerkiksi International Accounting Standards Boardin (IASB) yleisissä perusteissa ja IAS 700 -standardissa käsitteet rinnastetaan toisiinsa. Evans (2003) esittää, että kyseessä ovat samantyyppiset periaatteet. Tutkijan mukaan määriteltäessä käsitettä *true and fair view*, voidaan mää-

² Tilinpäätöksen laatija esittää tilinpäätöksessä merkityksellistä informaatiota luotettavasti, vertailukelpoisesti ja ymmärrettävästi. Tarvittaessa tilinpäätöksen käyttäjille annetaan liitetiedoissa lisätietoja siinä laajuudessa, että tilinpäätöksen käyttäjät ymmärtäisivät, miten yhteisön liiketoimet tai muu toiminta ovat vaikuttaneet yhteisön taloudelliseen asemaan ja sen taloudelliseen tulokseen. (IAS 8.)

rittelyssä tarkastella käsitteen *fair presentation* sisältöä ja *fair presentation* määrittelyssä tarkastella käsitteen *true and fair viewn* sisältöä.

Vuosien saatossa useat tutkijat ovat lähestyneet käsitettä sekä oikeudellisesta että kirjanpidollisesta näkökulmasta. Yhteisenä päämääränä on ollut käsitteen määrittelyminen ja sen sisällön tarkentaminen. Tutkijoiden mukaan ei ole mitenkään poikkeuksellista, että vaikkakin käsitteen perusajatus on eri maissa ja eri tutkijoiden välillä yhtenäinen, eri maissa käsitettä tulkitaan ja sovelletaan jonkin verran eri tavalla. Viitteitä on myös siitä, että jopa saman maan laskentamäärittelytilasten keskuudessa käsitteen tulkinta ja soveltaminen voivat vaihdella. Määrittelytilasten puuttumisesta huolimatta, käsitteen käyttö on talousraportoinnissa vakiintunut. (Alexander & Eberhartinger 2009; Ekholm & Troberg 1998; Low & Koh 1997.)

Käsitteen haasteellisuutta osoittaa myös seikka, miten eri EU-jäsenvaltiot ja Euroopan talousalueeseen kuuluva Norja ovat sen kääntäneet omiin kansallisiin lainsäädäkösiin. Aisbitin ja Nobesin (2001) mukaan EU-tilinpäätösdirektiiviin sisällytetty *true and fair view* on eri Euroopan maissa käännetty eri tavoin. Kansallisissa lainsäädännöissä on käytetty käsitteestä eri termiä kuin direktiivin käännöksessä. Eri maat ovat huomioineet käännöksessä oman kansallisen ymmärryksen käsitteestä (Pajunen, Rautiainen & Virtanen 2022). Esimerkiksi Norjassa käsite oli Aisbitin ja Nobesin (2001) tutkimuksen mukaan sisällytetty lakiin terminä *Good accounting practice*, Kreikassa *Real Picture*, Tanskassa ja Ruotsissa *Rightlooking picture*, kun taas sekä Itävallassa, Belgiassa, Ranskassa, Luxemburissa, Alankomaissa että Espanjassa se oli sisällytetty terminä *Faithful picture*. Jotkut jäsenvaltiot olivat sisällyttäneet käsitteen kansalliseen lainsäädäntöön myös kaksiosaisena. Esimerkiksi Italiassa käyttöön otettiin termi *True and correct representation*, kun taas Portugalissa *True and appropriate picture*. Vaikkakin käännöksissä on eroja, niissä kaikissa on edustettuna vaatimus, että välitetyn tiedon täytyy olla todellista, luotettavaa ja oikeudenmukaista. Esitetyn tiedon täytyy antaa yrityksestä oikea ja riittävä kuva.

Van Hulle ja Leuven (1993) tuovat esille, että käsitteen *true and fair view* kääntäminen on käytännössä erittäin haasteellista, miltei mahdotonta. Tutkijoiden näkemyksensä mukaan on myös mahdollista, että näiden kahden sanan yhdistäminen ei ole ollut tarkoituksellista, vaan kyseessä voi olla historiallinen sattuma. Näin ollen, ei käännösten tulkintojen osaltakaan, pitäisi olla liian vaativainen.

2.1.2 Tulkintoja oikeasta ja riittävästä kuvasta

1940-luvulla Iso-Britanniassa tuotiin esille, että oikea ja riittävä kuva ei tarkoita ainoastaan sitä, että yritys esittää tilinpäätöksessä lakisäätteiset ja olennaiset tiedot. Annetut tiedot täytyy esittää myös asianmukaisesti ja ymmärrettävästi. 1960-luvulla Australiassa käsite noudatti samantyyppistä sisältöä. Australiassa todettiin, että oikea ja riittävä kuva edellyttää tilinpäätöserien asianmukaista luokittelua, ryhmittelyä ja yleisesti hyväksytyjen periaatteiden johdonmukaista soveltamista. Samoihin aikoihin Uudessa-Seelannissa oikea ja riittävä kuvan vaatimuksen täyttymistä kuvailtiin jonkin verran tarkemmin. Oikean ja riittä-

vän kuvan vaatimuksen täyttyminen edellyttää laskentaperiaatteiden johdonmukaista soveltamista. Olennaiset erät on julkistettava ymmärrettävästi, objektiivisesti ja asianmukaisesti ryhmiteltyinä. (Cowan 1965.)

Walton (1993), joka on tutkinut käsitettä brittiläisessä kirjanpitokäytännössä, tuo esille, että melkein kaikki osapuolet vetoavat keskusteluissa oikeaan ja riittävään kuvaan, mutta käytännössä kukaan ei näytä tietävän mitä se käytännössä tarkoittaa. Waltonin (1993) mukaan tämä vahvistaa näkemystä, että käsite on symbolinen. Lisäksi Walton (1993) toteaa, että oikean ja riittävän kuvan käsitteen avulla tilintarkastajat mahdollisesti vahvistavat tai ainakin pyrkivät vahvistamaan omaa asemaansa. Ekholmin ja Trobergin (1998) mukaan näkemys perustuu tilintarkastusvelvollisuuteen. Jos yhtiön velvollisuus on suorittaa laatimalleen tilinpäätökselle tilintarkastus, on lopulta tilintarkastaja taho, joka toteaa, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan tai ei.

Käsitettä on pidetty myös lähinnä filosofisena käsitteenä. Tulkinnan mukaan käsitteen sisällön yksityiskohtainen kuvaaminen on mahdotonta. Siihen vaikuttaa olennaisesti henkilökohtainen ymmärrys oikeasta ja riittävästä. Näkemykset voivat vaihdella eri henkilöiden välillä huomattavastikin. Seikka, minkä kukin tilinpäätöksenlaatija kokee oikeaksi ja riittäväksi, on lopulta hänen oma sekä eettinen että moraalinen valintansa. (Nobes & Parker 1991.)

Walton (1993) on esittänyt oikean ja riittävän kuvan määritelmälle kolme perusajatusta. Ensimmäisen mukaan se on oikeudellinen jäännöslauseke, joka toimii lainsäädännöllisenä turvasatamana. Toisen perusajatuksen mukaan kyseessä on ylempi tavoite, joka pitäisi saavuttaa. Kolmannen näkemyksen mukaan oikea ja riittävä kuva toteutuu noudattaessaan yleisesti hyväksytyjä tilinpäätösperiaatteita. Edellisen tulkinta viittaa siihen, että siten tilinpäätössäännösten määrittelevät totuuden ja oikeudenmukaisuuden. McEnroen ja Martensin (2004) mukaan laskenta-ammattilasten keskuudessa on yleistynyt ensisijaisesti kolmas näkemys. Lisäksi tutkijat tuovat esille, että myös useiden tilintarkastajien mielestä tilinpäätös, joka on laadittu tilinpäätössäännöstöä noudattamalla, täyttää sille esitetyt vaatimukset.

Cowanin (1965) mukaan oikea ja riittävä kuva voi tarkoittaa avointa, tasa-puolista, oikeudenmukaista tietoa tai sitä, että annetut tiedot eivät johda tilinpäätöksen käyttäjiä harhaan. Kirk (2006) toteaa, että käsitteellä on useita vuosien saatossa muodostuneita määritelmiä, joihin ovat vaikuttaneet tilinpäätösstandardien kehittyminen, kirjanpitotekniikoiden vakiintuminen ja oikeustapausten päätökset. Se, mikä on käsitteen oikeudellinen termi ja miten sitä sovelletaan, on loppukädessä tuomioistuimen päätettävä. Kirk (2006) lisää, että tutkijoilta on tullut kommentteja, että käsitteen moniulotteinen tulkinta voi osoittautua oikeudenkäynnin esteeksi. Käsitteeseen liittyvä epämääräisyys voi vaikeuttaa sen käyttöä tuomioistuimessa. Tutkija ehdottaa, että käsite korvattaisiin taloudellisessa raportoinnissa jollakin muulla ilmaisulla. Myös Arden (1997), joka on tarkastellut käsitettä brittiläisen tuomioistuimen näkökulmasta, toteaa, että käsitteellä ei ole yhtä selkeää määritelmää. Arden (1997) tuo lisäksi esille, että oikean ja riittävän kuvan käsitteellä on taipumus muuttua, koska olosuhteet, joiden valossa käsitettä tarkastellaan, ovat muuttuvia. Eri olosuh-

teissa oikea ja riittävä kuva saa erilaisia tulkintoja. Käsitteelle on ominaista siten dynaamisuus, jota Ardenin (1997) mukaan vahvistavat oikeustapauksissa käytettävien laskenta-ammattilaisten näkemykset oikeasta ja riittävästä kuvasta. Käsitteeseen liittyvät tulkinnat eivät ole pysyneet vuosien aikana samanlaisina.

Van Hulle ja Leuven (1993) toteavat, että koska eri jäsenvaltioiden välillä on sekä oikeudellisia, kulttuurisia että myös sosioekonomisia eroja, on mahdollista, että tilinpäätös, joka täyttää tietyssä jäsenvaltiossa oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen, ei täytä tätä yleistä vaatimusta välttämättä jossain toisessa jäsenvaltiossa. Eri maiden tilinpäätösten oikean ja riittävän kuvan vaatimus tulisi täytettyä liitetiedoissa annettavien lisäselvitysten avulla. Vaatimus lisäselvityksistä on perusteltu, koska EU-tilinpäätösdirektiivin tavoitteena on varmistaa eri jäsenvaltioissa valmistettujen tilinpäätösten keskinäinen vertailukelpoisuus ja vastaavuus (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU).

Van Hullen ja Leuvenin (1993) kanssa samaa mieltä on Arden (1997), joka ehdottaa, että EU:ssa ei välttämättä tarvitsisi käsitteelle ollakaan yhtenäistä määritelmää, vaan jokainen jäsenvaltio voisi kehittää sitä omien tarpeiden mukaisesti. Kaikille jäsenvaltioille ei välttämättä sovellu samat kirjanpito menetelmät, joten jäsenvaltio voisi itse määritellä ne olosuhteet, joissa yleisistä säännöksistä voitaisiin poiketa. Edellisistä lausunnoista voidaan päätellä, että oikeaan ja riittävään kuvaan liitetään joustavuus. Iso-Britannian lainsäädäntöön siinänsä on jo aikaisemmin sisällynytkin vaatimus, että jos oikean ja riittävän kuvan antamiseksi täytyy tilinpäätössäännöksistä poiketa, niistä on poikettava. Oikean ja riittävän kuvan vaatimus mahdollisti siten jo aikaisemminkin jouston. Käsitteen joustavuutta voidaan pitää sekä osoituksena sen monimuotoisuudesta että osoituksen siitä, että tilinpäätöksen oikeaa ja riittävää kuvaa ei saavuteta ainoastaan voimassa olevien säännösten noudattamisella. Tutkijoiden mukaan, jos on epäselvyyttä, mikä on käsitteen merkitys ja vaikutus, sen päättää lopulta EU:n tuomioistuin. (Nobes & Parker 1991; Van Hulle & Leuven 1993.)

Edellä kirjoitetun kanssa samaa mieltä ovat Ekholm ja Troberg (1998). Tutkijat tuovat esille, että vaikkakin EU:n jäsenvaltioissa on oikean ja riittävän kuvan käsitettä sovellettu monipuolisesti, käsitteellisesti se on yhtenäinen. Eteen voi tulla tilanteita, jolloin sääntöjen noudattaminen vaarantaisi tilinpäätöksen antama oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttymisen. Käytännössä säännöistä pitäisikin siten poiketa. Tutkijat kuitenkin toteavat, että jos oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttymiselle haetaan lopulta ratkaisua tuomioistuimen kautta, tuomioistuin lähtee ensisijaisesti tarkastelemaan sitä, onko noudatettu tilinpäätössäännöstöä.

Arden (1997) huomauttaa, että aina kun on sääntöjä, on myös ongelmia, joita ei pystytä kuitenkaan ainoastaan sääntöjen avulla ratkaisemaan. Tästä näkökulmasta katsottuna, oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen olemassaolo ja sen noudattaminen on perusteltua. Myös Cook (1997) toteaa, että oikean ja riittävän kuvan käsitteen olemassaolo on perusteltua. Se on hyödyllinen sekä tilinpäätösstandardien laatijoille että käyttäjille. Käsite on hyödyllinen, koska se toimii opasteena ja vahvistaa raportointivelvoitetta. Lisäksi se tarjoaa keinoja tapauksiin, joille ei löydy nykyisistä säännöistä vastinetta. Käsite toimii myös

ohjaajana jo olemassa olevien säännösten kehittämisessä. Cook (1997) näkee käsitteeseen liittyvän joustavuuden sen positiivisena ominaisuutena. Joustavuus antaa tilinpäätöksen laatijoille liikkumavaraa, mutta toisaalta se sulkee pois liian yksityiskohtaisten sääntöjen kehittämisen tarpeellisuuden.

Oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen liittyvä joustavuus nähdään pääasiallisesti sen hyödyllisenä ominaisuutena, mutta saa osakseen myös kritiikkiä. Livne ja McNichols (2009) huomauttavat, että liialliseen joustavuuteen liittyy riski. Se voi edesauttaa heikkolaatuisten raporttien syntymistä. Myös tilinpäätösten vertailukelpoisuus voi kärsiä. Säännöistä poikkeaminen voi antaa yritykselle mahdollisuuden piilottaa tilinpäätöksen käyttäjiltä yrityksen kannalta epäsuotuisia tietoja. Liiallinen joustavuus voi siten antaa tilinpäätöksen laatijoille mahdollisuuden kuvata yrityksen taloudellista asemaa vahvempana kuin se todellisuudessa on. Näin ollen oikean ja riittävän kuvan vaatimus ei välttämättä täytyisi. Livne ja McNicholsin (2009) tutkimuksen mukaan yritykset eivät kuitenkaan käytä sääntöjen ohittamismahdollisuutta aktiivisesti. Säännöistä poikkeaminen voi aiheuttaa esimerkiksi raportointikustannusten huomattavaa nousua, joten siihen ei kannata välttämättä ryhtyä.

Erilaisen näkökulman käsitteelle liiallisen joustavuuden myöntämisestä tuo esille Melis (2005), joka on sitä mieltä, että jos käsitteen tulkinnessa annetaan liikaa tilaa subjektiivisuudelle, se voi luoda alustan haitalliselle, luovan kirjanpidon, ilmiölle. Luova kirjanpito tapahtuu sääntöjen puitteissa, mutta se hyödyntää sääntöjen joustavuutta tilinpäätöksen laatijan edun mukaisesti. Luova kirjanpito ei aseta etusijalle tilinpäätöksen käyttäjien etuja. Luova kirjanpito ei siten välttämättä noudata sitä näkemystä, mikä oikean ja riittävän kuvan käsite pitää yleisesti sisällään. Luovan kirjanpidon ilmiön poissulkemiseksi on perusteltua, että määritellään ne olosuhteet, joissa jotakin kirjanpitoperiaatetta, -menetelmää voidaan käyttää. (Melis 2005; Vyas, Ambadkar & Bhargava 2015.)

Oikean ja riittävän kuvan saavuttaminen edellyttää yrityksestä puolueettoman tiedon antamista. Tilinpäätöksessä esitetyn tiedon täytyy olla mahdollisimman objektiivinen, virheetön ja manipuloimaton³. (Ciocan & Georgescu 2018.)

2.1.3 Oikean ja riittävän kuvan yleiset kriteerit

Ekholm ja Troberg (1998) esittävät, että ennen kuin voidaan määritellä, mitä oikea ja riittävä kuva tarkoittaa, on käsitteelle asetettava yleiset vaatimukset. Ensinnäkin on tiedettävä, kenen käyttöön ja mitä varten tilinpäätös on tarkoitettu. IASB:n (2018) viitekehyksessä on esitetty, että tilinpäätös on tarkoitettu yleiseen käyttöön. Tilinpäätöksen täytyy sisältää yhteisöstä hyödyllistä tietoa, jonka

³ Manipulointi on tilinpäätöksen laatijan tietoinen ja tahallinen virheellisen raportoinnin esittäminen. Manipuloinnin päämääränä on yleisimmin henkilökohtaisen taloudellisen hyödyn saavuttaminen. Tavanomaisempia keinoja tulokseen manipuloimiseen ovat esimerkiksi myynnin liian isona näyttäminen, luottotappiokelpoisten myyntisaamisten aiheeton pitäminen taseessa, velkojen aliarvostaminen tai vaihtomaisuuden yliarvostaminen. (Dimitrijevic 2015.)

perusteella tilinpäätöksen eri käyttäjät voivat tehdä taloudellisia päätöksiä. EU-tilinpäätösdirektiivin lähtökohtana on, että tilinpäätös ei ole tarkoitettu pelkästään pääomamarkkinoiden sijoittajille, joilla lähtökohtaisesti oletetaan olevan tarkempia ja laajempia tietovaatimuksia yhteisöstä kuin pienempien yritysten tilinpäätöstietojen käyttäjillä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU).

Ekholm ja Troberg (1998) ovat pohtineet, onko tilinpäätöksen eri käyttäjien odotuksissa ja tarpeissa eroja. Voivatko ne tiedot, jotka on tarkoitettu tietyille käyttäjäryhmälle, olla tärkeitä myös muille käyttäjille? Tutkijoiden mielestä vastaus on kyllä, koska omistajien ensisijainen tiedontarve liittyy tehdyn sijoituksen arvoon ja sen kehittymiseen. Omistajat ovat kiinnostuneita koko yrityksen kehittymisestä. Tästä johtuen tiedoilla, joiden perusteella tehdään yrityksen pääomaa koskevia päätöksiä, on merkitystä myös muille tilinpäätösinformaation käyttäjille. (Ekholm & Troberg 1998.) Eierle ja Haller (2009) huomauttavat, että isommilla yksityisomistuksissa olevilla yrityksillä voi olla useita ulkopuolisia omistajia, jotka eivät osallistu yrityksen jokapäiväiseen toimintaan. Heille tilinpäätöksen antama tieto on mahdollisesti ainoa tietolähde yrityksestä, ja sen sisältämä informaatio siten erittäin tärkeässä asemassa.

Toisena kysymyksenä Ekholm ja Troberg (1998) ovat pohtineet, mitkä ovat ne tekijät, joilla määritellään, että välitettävää tietoa voidaan pitää sekä oikeana että riittävänä. Oikea tieto ei ole välttämättä riittävä. Tutkijat näin ollen käsittelevät sanoja toisistaan erillään olevina eikä yhtenä kokonaisuutena. He esittävätkin, että sana oikea voisi kuvata tiedon luotettavuutta ja sana riittävä kuvata tiedon asianmukaisuutta.

McEnroen ja Martensin (2004) mukaan oikean ja riittävän kuvan käsitettä ei pitäisi jakaa erillisiksi osiksi, sitä pitäisi soveltaa tilinpäätökseen kokonaisuutena. Heidän mukaansa kyseessä on lopulta kuitenkin yksi käsite, joka osoittaa, että kaikki olennainen on tilinpäätökseen kirjattu. Karan (2002) toteaa, että sen sijaan, että keskustellaan tilinpäätöksen antamasta oikeasta ja riittävästä kuvasta, olisi mielekkäämpää keskustella siitä, että tilinpäätös ei ole harhaanjohtava sen sisältämien lausuntojen tai puuteiden vuoksi.

Stacy (1997) mukaan tilinpäätösinformaation käyttäjiltä odotetaan jonkin verran taloustuntemusta. Heille täytyy osoittaa tiedot siinä laajuudessa, että he pystyisivät muodostamaan käsityksen yrityksen taloudellisesta asemasta ja tilikauden tuloksesta. Mikä tiedon määrä on riittävä ja mitä pidetään oikeana, on tilinpäätöksen laatijan omalla vastuulla. Tilinpäätöksen laatija itse vastaa oikean ja riittävän kuvan antavan tilinpäätöksen laatimisesta (Cook 1997). Johdon yleinen velvollisuus on valvoa osakkeenomistajien etuja ja laatia heille raportteja yrityksen taloustiedoista, joten johto määrittää, mitä tietoja tilinpäätökseen sisällytetään, jotta se antaa yrityksestä oikean ja riittävän kuvan (Ekholm & Troberg 1998).

Alexanderin ja Eberhartingerin (2009) mukaan tilinpäätöksen käyttäjiä ei voi johtaa harhaan. Heille täytyy antaa yrityksestä oikeudenmukainen kuva. He toteavat, että voidaan olettaa, että tätä ovat alun perin käsitteen lähtökohtana tarkoittaneet myös lainsäätäjät. Lisäksi tutkijat toteavat, kuten myös edellä Ek-

holm ja Troberg (1998), että tietoa, joka on hyödyllistä sijoittajille, voidaan pitää hyödyllisenä ja riittävänä myös muille tilinpäätöksen käyttäjille.

2.1.4 Oikea ja riittävä kuva ja tilinpäätösraportoinnin laatu

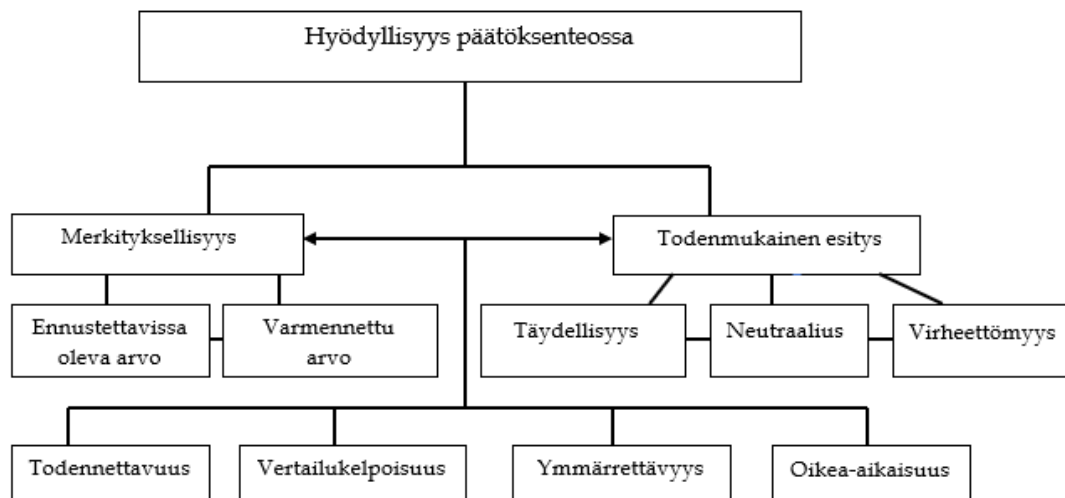
Stacy (1997) toteaa, että oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen täytyy yhdistää tiedon laatu. Tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimus saavutetaan laadultaan ja määrältään riittävien tietojen antamisella. Tiedon laatua voidaan tarkastella näkökulmasta, onko se hyödyllinen tilinpäätöksen käyttäjille vai ei. Tilinpäätösinformaation hyödyllisyys, sen hyväksikäyttö päätöksenteossa, on yksi olennaisimmista oikeaan ja riittävään kuvaan liitetyistä kriteereistä. Siihen, mikä tilinpäätöksessä esitettävä tieto on kullekin käyttäjryhmälle hyödyllinen, ei ole käytännössä yksiselitteistä vastausta. (Handley, Wright & Evans 2018; Herath & Albarqi 2017.) Tilinpäätöksen tarjoaman tiedon laadun mittaamisessa täytyy huomioida sekä tilinpäätöksen käyttäjät että esitettävän tiedon käyttötarkoitus (Cheung, Evans & Wright 2010).

Jonasin ja Blanchetin (2000) mukaan laadukas taloudellinen raportointi on avointa ja kattavaa. Raportointia ole suunniteltu johtamaan sen käyttäjiä harhaan. Gajevszkyn (2015) mukaan Jonasin ja Blanchetin annettu määritelmä on laskentatoimen kirjallisuudessa yleisesti hyväksytty. Samantyyppiseen määrittelyyn ovat tulleet myös Cheung ym. (2010), jotka toteuttivat aiheeseen liittyviä haastatteluja australialaisten laskenta-alan professorien ja muiden maan johtavien laskenta-alan ammattilaisten kanssa. Haastateltavat toivat esille, että laadukas raportointi huomioi sen käyttäjät. Se tuottaa tietoa, jonka perusteella lukijat voivat tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä. Laadukas raportointi keskittyy käyttäjien tarpeisiin. Haastateltavat rinnastivat raportoinnin laadun yrityksestä annettavaan oikeaan ja riittävään kuvaan, välitettävän tiedon merkityksellisyyteen ja luotettavuuteen.

*International Accounting Standards Board (IASB)*⁴ on määritellyt hyödylliselle taloudelliselle raportoinnille laadulliset perustekijät ja ominaisuudet, jotka osoittavat, minkä tyyppiset tiedot ovat todennäköisesti käyttäjille, tehdessään päätöksiä tilinpäätöksessä esitettävien tietojen perusteella, hyödyllisimpiä (IASB 2018). Vaikkakin IASB on määrittelyssä tilinpäätösraporttien käyttäjinä huomioinut ensisijaisesti sijoittajat, on oletettu, että nämä tyydyttävät myös muita tilinpäätöksen käyttäjiä (Gajevszky 2015).

Taloudelliset tiedot ovat IASB:n (2018) mukaan hyödyllisiä, kun ne ovat merkityksellisiä ja esitetty todenmukaisesti. Esitettävän tiedon täytyy olla myös olennaista joko luonteeltaan, suuruudeltaan tai molempia. Merkityksellisyys ja todenmukaisuus ovat tiedon laadullisia perustekijöitä, joille on esitetty useita laatua parantavia ominaisuuksia. Kuviossa 1 on esitetty yhteenveto hyödyllisen taloudellisen raportoinnin laadullisista ominaisuuksista.

⁴ IASB muodostuu riippumattomista asiantuntijoista, jotka vastaavat IFRS-tilinpäätösstandardien kehittämisestä, julkaisemisesta ja niiden tulkintojen hyväksymisestä (IFRS Foundation 2022).

KUVIO 1 Taloudellisen raportoinnin laadulliset perustekijät ja ominaisuudet (Mukaien IASB Conceptual Framework 2018)

Kuvion mukaan merkityksellisyys liittyy läheisesti hyödyllisyyteen. Merkitykselliset tiedot auttavat päätöksentekijää arvioimaan ja vahvistamaan sekä menneitä, nykyisiä että tulevia tapahtumia. Todenmukainen esitys tarkoittaa, että tiedot ovat luotettavia. Tieto saavuttaa tämän laadun, kun se on neutraali eli puolueeton eikä suosi yhtä tilinpäätöskäyttäjärhymää toisen kustannuksella. Virheettömyys saavutetaan, kun tilinpäätöstietoja ei esitetä tahallisesti virheellisinä. Tiedon täytyy olla myös kattavaa. (Herath & Albarqi 2017; IASB 2018.)

Taloudellisten tietojen, ollakseen hyödyllisiä päätöksenteossa, pitäisi olla vertailukelpoisia, todennettavissa olevia, ymmärrettäviä ja oikea-aikaisia. Näiden neljän ominaisuuden katsotaan olevan raportoinnin laatua parantavia ominaisuuksia. (Gajevszky 2015.)

Tilinpäätöksessä esitettävän tiedon ymmärrettävyys on nostettu yhdeksi keskeiseksi laadukkuuden ominaisuudeksi. Laskenta-ammattilaiset ovat huomauttaneet, että koska tilinpäätös sisältää jonkin verran sekä teknistä- että ammattikieltä, käyttäjät voivat pitää sitä liian monimutkaisena. Käyttäjät eivät välttämättä ymmärrä välitetyn tiedon merkitystä. Esitettyä tietoa ei pystytä siten hyödyntämään päätöksenteossa. Tilinpäätöksen käyttäjät pitävät tärkeänä, että tiedot tilinpäätöksessä esitetään selkeästi. Tietoja on oltava myös riittävästi. (Cheung ym. 2010; Sian & Roberts 2009.)

Esitettävän tiedon oikea-aikaisuus osoittaa, että tieto on tilinpäätöksen käyttäjien käytettävissä ennen kuin se menettää vaikutuksensa. Laadukas tieto on siten ajan tasalla olevaa tietoa. (Herath & Albarqi 2017.) Tilinpäätöksen käyttäjiltä on tullut kritiikkiä, että tilinpäätös sisältää jo vanhentunutta tietoa, josta johtuen sen hyöty päätöksenteossa menettää arvonsa. Toisaalta vanhempaa tietoa tarvitaan, koska se kertoo yrityksen kehityssuunnasta. (Sian & Roberts 2009.)

Vaikkakin tilinpäätöksessä esitettävä tieto esitetään edellä mainitut laatu-kriteerit täyttäen, täytyy huomioida, että esitettävää tietoa ei saa olla myöskään

liikaa. Toistuvalla tai yleisesti tunnetulla tiedolla ei ole käyttäjille hyötyä. Tilinpäätöksessä esitettävien tietojen suuri määrä ei välttämättä paranna tilinpäätöksen laatua. (Rep 2021.) Tilinpäätöksen täytyy olla ehjä kokonaisuus, jonka laadukkuus riippuu sen jokaisen yksittäisen osan laadusta (Jonas & Blanchet 2000).

Tilinpäätöksen laatuun vaikuttavat ja sitä ohjaavat, sen sisältävän tiedon ominaisuuksien lisäksi, myös useat muut tekijät. Tällaisia ovat esimerkiksi tilinpäätöslaajitajoiden koulutus, liiketoiminnan kansainvälisyys, corporate governance, liiketoimintaetiikka ja yrityksen maine. (Gajevszky 2015.)

2.2 Oikea ja riittävä kuva suomalaisessa kirjanpitolainsäädännössä

2.2.1 Oikean ja riittävän kuvan käsitteen ja siihen liittyvien seikkojen historiasta Suomessa

Suomalaista kirjanpitolakia on viimeksi uudistettu vuonna 2016. Silloiset muutokset perustuivat pääsääntöisesti EU-tilinpäätösdirektiivin täytäntöönpanoon (Tikkanen 2016). Yksi tehdyistä muutoksista liittyi oikeaan ja riittävään kuvaan. Kirjanpitolain (1336/1997) 3 luvun 2 §:ään sisällytettiin vaatimus, että tilinpäätöksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta olennaisuusperiaatteen mukaisesti, ottaen huomioon kirjanpitovelvollisen toiminnan laatu ja laajuus. Vastaavanlainen vaatimus on ollut sinänsä sisällytettynä kirjanpitolakiin jo aikaisemmin. Aikaisemman kirjanpitolain mukainen vaatimus oli, että tilinpäätöksen on annettava oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (oikea ja riittävä kuva). Ennen vuoden 2016 uudistusta siten sanamuoto oli erilainen. Lisäksi se kohdistui myös toimintakertomukseen eikä siihen ollut liitetty olennaisuusperiaatetta ja toiminnan laatua ja laajuutta. (Leppiniemi 2012; Tikkanen 2017.)

Pajunen ym. (2022) toteavat, että oikean ja riittävän kuvan käsite on jatkoa käsitteille hyvä kauppiastapa ja hyvä kirjanpitotapa, jotka ovat vaikuttaneet kansallisessa kirjanpitokäytännössä läpi sen historian. Suomen ensimmäisessä, vuonna 1925 annetussa kirjanpitolaissa, oli esitetty käsite hyvä kauppiastapa, joka vuoden 1973 kirjanpitolain uudistamisen yhteydessä korvattiin käsitteellä hyvä kirjanpitotapa.

Vuoden 1973 kirjanpitolaissa (655/1973) luku 3 käsittelee tilinpäätöstä, mutta laissa ei ole tuotu erikseen esille tilinpäätökselle esitettyä oikean ja riittävän kuvan antamisen vaatimusta, kuten myöhemmissä lakiuudistuksissa. 1970-luvulla lain uudistamisen tarve johtui silloin vallitsevista pääomamarkkinoiden tilanteesta. Lainsäätäjien päätavoitteena oli saada eri sidosryhmät kiinnostumaan yrityksistä ja sijoittamaan yrityksiin. Tavoitteen saavuttamiseksi yritykset velvoitettiin esittämään tilinpäätöksessä riittävästi tietoa yrityksen toiminnasta. Laajempi tilinpäätösinformaation esittämisen velvollisuus antoi eri sidosryhmille mahdollisuuden saada eri yrityksistä yhdenmukaisempia ja vertailukelpoisempia tietoja. (Mähönen 2005, 106; Virtanen 2007.)

Seuraava kirjanpitolain uudistus tapahtui vuonna 1992, jolloin olennaisin muutos verrattuna 1973 kirjanpitolakiin, liittyi oikeaan ja riittävään kuvaan. Uudistuksen mukaan tilinpäätöksen tuli antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Vaikkakin hallituksen ehdotuksessa oli silloin esillä Euroopan Yhteisöjen (EY) tilinpäätösdirektiiviin mukainen *true and fair view* -periaate, se suomennettiin lakiin muodossa oikeat ja riittävät tiedot (HE 111/1992.) On pidetty mahdollisena, että käänös- muotoa oikea ja riittävä kuva ei lisätty silloin lakiin tietoisesti. Tilinpäätöksen ei siten tarvinnut antaa oikeaa ja riittävää kuvaa, vaan nähtiin riittävänä, että kirjanpitovelvollinen laatii tilinpäätöksensä voimassa olevien säännösten mukaisesti, ja jos nähdään tarpeelliseksi, annetaan liitetiedoissa lisätietoja. (Mähönen 2005, 106–107.)

Muutos edelliseen tuli kuitenkin pian, vuonna 1997. Vuonna 1995 Suomi liittyi EU:hun ja vuoden 1997 kansallisessa lainsäädännössä pantiin edelleen täytäntöön EU-tilinpäätösdirektiivin mukaisia säännöksiä. Vuoden 1997 kirjanpitolain mukaan tilinpäätöksen tuli antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta ja toiminnasta (oikea ja riittävä kuva). Samalla lakiin lisättiin, että kauppa- ja teollisuusministeriö päättää, milloin ja miten kirjanpitovelvollinen saisi poiketa tilinpäätöksen laatimista koskevista säännöksistä, että oikea ja riittävä kuva tulisi saavutettua. Lisäystä voi pitää siltä osin merkityksellisenä, että kun yleisen tulkinnan mukaan yritys itse oli velvollinen soveltamaan oikean ja riittävän kuvan periaatetta ja sai poiketa säännöksistä ainoastaan tapauksissa, jossa lisätietojen avulla periaate ei olisi toteutunut, siis suomalaisessa tilinpäätöksessä yrityksen oma päätösvalta oli poissuljettu. Säännöksen lisäämistä voidaan pitää vahvistuksena näkemykseen, että oikean ja riittävän kuvan vaatimus tuli täytettyä noudattamalla kirjanpitolakia, kirjanpitoasetusta ja muita taloudelliseen raportointiin liittyviä säännöksiä. (KPL 1336/1997; Mähönen 2005, 107.)

Vuoden 2004 kirjanpitolain uudistus (1304/2004) keskittyi pääsääntöisesti kirjanpitolainsäädännön modernisointiin, jolloin myös jotkut IFRS-standardit, niiden sekä pakollinen että vapaaehtoinen käyttö, sisällytettiin lakiin. Oikeat ja riittävät tiedot (oikea ja riittävä kuva) vaatimuksen osaltakin tapahtui muutosta. Vaatimus ei enää kohdistunut, kuten aikaisemmin, ainoastaan tilinpäätökseen. Se kohdistui myös toimintakertomukseen, joka ei ollut enää osa tilinpäätöstä, vaan erillinen siihen liitettävä asiakirja (HE 126/2004.)

Vuoden 2016 kirjanpitolain uudistuksessa (1376/2016) ilmaisu oikeat ja riittävät tiedot korvattiin sanamuodolla oikea ja riittävä kuva. Valintaan vaikuttivat useat tekijät. Yksi tekijä oli sen tarkempi käänösvastine EU-tilinpäätösdirektiiviin sisältyvälle *true and fair view* -muodolle. Toisena valintaan vaikuttavana tekijänä oli Suomen rikoslaki (39/1889), jossa kirjanpitorikoksen kohdalla käytettiin jo aikaisemmin käsitettä oikea ja riittävä kuva. (Kaisanlahti, Jänkälä & Björklund 2009, 88; Leppiniemi 2012; Rekola-Nieminen 2015.)

Oikean ja riittävän kuvan käsitteen yhteyteen liitettiin myös määreet olennaisuus ja toiminnan laatu ja laajuus. Tämä on kansallinen ratkaisu eikä vastaavaa EU-tilinpäätösdirektiivistä löydy. (Pajunen ym. 2022.)

Oikeaan ja riittävään kuvaan kohdistuvia uudistuksia tehtiin muitakin. Kirjanpitolain 3 luvun 2 §:ssä ollut poikkeamismahdollisuuden rajoitus poistui ja yritykselle siten annettiin mahdollisuus poiketa tilinpäätöksen laatimista koskevista säännöksistä, jos oikea ja riittävä kuva ei liitetiedoissa annettavan lisäinformaationkaan avulla toteutuisi. Kun edellisessä kirjanpitolaissa oikeat ja riittävät tiedot (oikea ja riittävä kuva) vaatimus kohdistui tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen, nyt vaatimus kohdistettiin tilinpäätökseen. Tämä johtui siitä, että kesällä 2016 eduskunta oli vahvistanut tilintarkastuslain muutoksen, jonka mukaan toimintakertomus ei ollut enää tilintarkastuksen kohteena. Muutoksen mukaan tilintarkastajan tulee jatkossa antaa lausunto siitä, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan kirjanpitovelvollisen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. (HE 208/2016; Laki kirjanpitolain muuttamisesta 1304/2004.)

Oikeaan ja riittävään kuvaan kohdistuvat viimeiset uudistukset on pääsääntöisesti otettu hyvin vastaan, mutta saaneet osakseen myös jonkin verran kritiikkiä. Lain uudistus tehtiin pienet ensin -periaatteella, mikä toi mukanaan tilinpäätösvaatimusten osalta pienemmille yrityksille helpotuksia. (Kaisanlahti 2013.) Alan ammattilaisten keskuudessa uudistusta ei ole nähty välttämättä pelkästään positiivisena uudistuksena. Myös pienten yritysten tilinpäätöksiä koskee oikean ja riittävän kuvan vaatimus, mutta voimaan tulleet helpotukset voivat mahdollisesti vaarantaa vaatimuksen toteutumisen. (Lilja & Rönkkö 2018; Reponen & Honkamäki 2018; Sallinen 2018.) Pienet ensin -periaatetta käsitellään tämän tutkielman kohdassa 2.2.6.

2.2.2 Tilinpäätöksen pääperiaate, oikean ja riittävän kuvan vaatimus

Kirjanpitolain (1336/1997) 3 luvun 2 § määrittelee tekijät, jotka tilinpäätöksen oikea ja riittävä kuva saavuttamiseksi on huomioitava. Kirjanpitolaissa todetaan:

Tilinpäätöksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta olennaisuusperiaatteen mukaisesti ottaen huomioon kirjanpitovelvollisen harjoittaman toiminnan laatu ja laajuus.

Jollei muualla tässä laissa säädettyjen velvoitteiden noudattaminen aikaansaa 1 momentissa tarkoitettua oikeaa ja riittävää kuvaa, kirjanpitovelvollisen on ilmoitettava sitä varten tarpeelliset seikat liitetiedoissa ottaen huomioon, mitä 2a §:ssä säädetään. Tietoja, jotka on tämän taikka muun lain mukaan ilmoitettava toimintakertomuksessa, ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa.

Jos tämän lain muun kuin 3 §:n säännöksen noudattaminen vaarantaisi merkittäväällä tavalla oikean ja riittävän kuvan antamisen, sitä ei sovelleta. Asianomainen säännös on yksilöitävä liitetiedoissa sekä annettava selvitys soveltamatta jättämisen perusteista ja vaikutuksista toiminnan tulokseen ja taloudelliseen asemaan.

Edellä 1 momentin soveltamisesta mikroyritykseen säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. (KPL 1336/1997, 3:2 §.)

Säännöksen ensimmäisen momentin tulkinnan mukaan oikean ja riittävän kuvan periaate on ensisijainen periaate, jota tilinpäätöksen laatijan on noudatettava. Pajusen ym. (2022) mukaan, koska käsitteelle oikea ja riittävä kuva ei löydy

yksiselitteistä tulkintaa, voidaan lisämääreiden olennaisuus ja toiminnan laatu ja laajuus liittämällä käsitteeseen, nähdä pyrkimyksenä selventää käsitettä.

Säännöksen toisen momentin mukaan tilinpäätöksen laatijan on noudatettava kirjanpitolainsäädäntöä. Suomalaista kirjanpitoa ja tilinpäätöksen laatimista säädellään yleisellä kirjanpitolainsäädännöllä, joka muodostuu kirjanpitolaista, kirjanpitoasetuksesta (KPA) ja pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksessä esitetävistä tiedoista annetusta asetuksesta (PMA). Edellisten lisäksi huomioon on otettava kansainväliset tilinpäätösstandardit, kirjanpitolautakunnan ohjeet ja lausunnot sekä erilaiset erityislainsäädännöt, kuten esimerkiksi osakeyhtiölaki. (Rekola-Nieminen 2019.)

Toisen momentin pääolettama on, että kirjanpitosäännösten noudattamisella yleensä oikean ja riittävän kuvan periaate tulee saavutettua. Aina ei välttämättä kuitenkaan näin tapahdu. KPA (1339/1997) ja PMA (1753/2015) esittävät listan pakollisista tilinpäätöksessä annettavista liitetiedoista. Lista ei ole tyhjentävä, ja täytyykö välttämättä niiden perusteella oikean ja riittävän kuvan vaatimus, on kirjanpitovelvollisen itse päätettävä. Kirjanpitovelvollisen omalla harkinnalla ja päätöksenteolla on siten iso vaikutus siihen, antaako tilinpäätöksen käyttäjille yrityksestä oikean ja riittävän kuvan. (Kaisanlahti ym. 2009, 88–89.)

Kolmannen momentin täytäntöönpano on Leppiniemen ja Kaisanlahden (2016, 131–132) tulkinnan mukaan suhteellisen harvinaista. Momentissa tarkoitetaan tällaisia poikkeamistilanteita, joissa lain pakottavista säännöistä olisi muutenkin poikettava. Poikkeaminen tuo mukanaan velvoitteen ilmoittaa tästä liitetiedoissa. Kuten momentissa tuodaan esille, KPL:n (1339/1997) 3 luvun 3 §:ssä esitetyistä muista yleisistä tilinpäätösperiaatteista, ei voi tilinpäätöksen laatija oma-aloitteisesti poiketa.

Neljäs momentti tarkoittaa suojasatamasäännöksen soveltamista. Suojasatamasäännös koskee mikrokokoisia yhtiöitä. Säännös antaa mikroyritysten tilinpäätöksen laatijalle, oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen osalta, helpotuksia. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016, 132.)

Kuten edellä kirjoitetusta huomataan, oikean ja riittävän kuvan periaate muodostuu useista tekijöistä. Oikean ja riittävän kuvan vaatimusta voidaan pitää tilinpäätöksen laatimisen ohjaavana säännöksenä, tilinpäätöksen pääperiaatteena, jolle on alistettu lukuisia muita säännöksiä (Mähönen 2009, 119).

Oikean ja riittävän kuvan käsitteen tulkitsemiseksi on perusteltua käsitellä tarkemmin KPL:n (1339/1997) 1 luvun 3 §:ssä esitettyä käsitettä hyvä kirjanpitolaita, 3 luvun 2 a §:n mukaista olennaisuusperiaatetta ja 3 luvun 3 §:ssä esitettyjä muita yleisiä tilinpäätösperiaatteita. Koska KPL:n (1339/1997) 3 luvun 2 §:ään on sisällytetty oma momentti mikroyrityksistä, on aihetta tarkastella myös tähän yrityskokoluokkaan yhdistettyä suojasatamasäännöstä.

2.2.3 Hyvä kirjanpitolaita

Kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 3 §:ssä ilmoitetaan lyhyesti, että kirjanpitovelvollisen on noudatettava hyvää kirjanpitolaitaa. Hyvälle kirjanpitolaitalle ei ole annettu määritelmää, josta johtuen sitä pidetään joustavana oikeusnormina.

EU-tilinpäätösdirektiivissä käsitettä ei esiinny, koska direktiivi koskee ainoastaan tilinpäätöstä, mutta hyvä kirjanpito tapa koskee sekä juoksevaa kirjanpitoa että tilinpäätöstä. Edellisestä johtuen, hyvällä kirjanpitolavalla on siten osittain päällekkäisyyttä oikean ja riittävän kuvan kanssa. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016, 14; Kaisanlahti ym. 2009, 14.)

Kirjanpitolain esityön (HE 173/1997) mukaan hyvä kirjanpito tapa saa sisältönsä kirjanpitokäytännöstä ja -teoriasta. Suomalaisen kirjanpitokäytännön tärkeimpänä ohjaajana on esityön mukaan KILA, joka antaa omatoimisesti yleisohjeita ja julkaisee kannanottoja kirjanpitolainsäädäntöä koskevista seikoista. Lisäksi KILA voi antaa yksittäiselle kirjanpitovelvolliselle kirjanpitosäännösten tulkintaohjeistusta, jota soveltamalla hyvän kirjanpitotavan vaatimus tulee noudatetuksi (Kirjanpitolautakunta 2023). Ohjeistusta ja lainsäädännön tulkinta-apua tarvitaan, koska esimerkiksi yritysten toimintaympäristön ja -tapojen muuttuminen voivat aiheuttaa epävarmuutta kirjanpitolainsäädännön soveltamisesta. Tässä tapauksessa KILA:n ohjeistusta pidetään yhtenä tärkeämpänä hyvän kirjanpitotavan lähteenä (HE 173/1997; Rekola-Nieminen 2019).

KILA:n yksittäiselle kirjanpitovelvolliselle annettu ohjeistus pätee myös muille kirjanpitovelvollisille. KILA:n ohjeistuksen soveltaminen antaa Kaisanlahden ym. (2009, 14–15) mukaan kirjanpitovelvolliselle luottamuksensuojan. Luottamuksensuoja purkautuu ja kirjanpitovelvollinen on itse velvollinen todentamaan hyvän kirjanpitotavan mukaisen menettelyn, jos KILA:n annettuja ohjeita ei ole sovellettu.

Kuten edellä on mainittu, hallituksen esityössä 173/1997 on mainittu yhtenä hyvän kirjanpitotavan lähteenä kirjanpitoteoria. Vaikkakin esityössä ei tuoda esille jotain tiettyä teoriaa, voidaan olettaa, että kyseessä on Martti Saariön 1940-luvulla kehittämä meno-tulo-teoria, joka loi perustan vuonna 1974 voimaan tulleen kirjanpitolailla. Vuonna 1997 kirjanpitolain uudistamisen yhteydessä teoriasta jouduttiin kuitenkin luopumaan, koska kansallinen kirjanpitosäädäntö piti sopeuttaa EY-tilinpäätösdirektiiveihin. Kansainvälinen tilinpäätösajattelu on tasepainotteinen eikä meno-tulo-teoriaan perustuvien eli tuloslaskelmapainotteisten säännösten kehitystyö ollut siten enää mahdollista. (Riis-tama 2017, 85, 87.)

Vaikkakin 1990-luvun loppupuolelta lähtien kirjanpitolailla ei ole enää teoriapohjaa, se ei tarkoita, että se olisi kokonaan syrjäytetty. Meno-tulo-teoria vaikuttaa uudistuksista huolimatta edelleen suomalaiseen kirjanpitolainsäädäntöön, ja tiedossa ei ole sellaisia seikkoja, jotka olisivat tuomassa tähän muutoksia. (Kaisanlahti & Tikkanen 2023.) Yhtenä esimerkkinä tästä on KPL:n (1336/1997) 5 luvun 1 §. Siinä esitetty säännös tuottojen, kulujen ja menetysten jaksottamisesta perustuu meno-tulo-teoriaan ja on sisällytetty nykyiseen lakiin miltei samoilla sanoilla kuin aikaisempiinkin lakeihin. Meno-tulo-teoriaan on kytköksiä myös lukuisissa, tänä päivänä vielä voimassa olevissa, KILA:n antamissa yleisohjeissa, lausunnoissa ja kannanotoissa. Koska edellä mainittujen noudattaminen edustaa hyvää kirjanpito tapaa, vaikuttaa meno-tulo-teoria edelleen sitä kautta kansalliseen kirjanpitokäytäntöön. (Mähönen 2009, 107–108.)

Laskenta-ammattilaisten keskuudessakaan meno-tulo-teoriaa ei ole kokonaan sivuutettu. Tämän toteaa väitöskirjassaan Virtanen (2002), joka tutki suomalaisten laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitolain perusteesta. Tutkimuksen mukaan meno-tulo-teoriaa pidettiin yhtenä hyvän kirjanpitolain lähteenä. Meno-tulo-teoriaa ei pidetä kuitenkaan Pajusen (2010) tutkimuksen mukaan enää niin vallitsevana eikä ajankohtaisena kuin aikaisemmin.

Meno-tulo-teorian aikaisempi vahva läsnäolo kirjanpitolainsäädännössä on johtunut siitä, että Suomessa elinkeinoverotus on ollut lähtökohtaisesti kirjanpitosidonnainen. Verotusta varten on saatu perinteisesti tiedot kirjanpidon perusteella laaditusta tilinpäätöksestä. Merkittäviä, verotusta varten oikaistuja laskelmia ei ole välttämättä tarvinnut laatia. Kirjanpidon tehtävä on kansainvälistymisen myötä muuttunut. Sen päätehtävä ei ole enää jakokelpoisen voiton, tuloksen määrittäminen. Voimassa oleva kirjanpitosäätely ohjaa kirjanpitovelvollista antamaan omasta toiminnasta ja taloudellisesta asemasta oikean ja riittävän kuvan. Vaikkakin kirjanpitosäätely on muuttunut, Suomen verotus perustuu yhä edelleen vahvasti meno-tulo-teoriaan, joten sillä on laskenta-ammattilaisten työssä edelleen tärkeä sija. (Paukku 2021, 2–6.)

Hyvänä kirjanpitolähteenä pidetään alan vakiintunutta käytäntöä (Tallberg 2022). Lisäksi jotkut periaatteet ovat vakiintuneet, sisältyen näin ollen Leppiniemen ja Kaisanlahden (2016, 14) mukaan hyvään kirjanpitolain periaatteisiin. Tällaisia periaatteita ovat entiteettiperiaate, vakaan rahanarvon periaate, suoriteperiaate, jatkuvuus käsittelyssä, merkityksellisyys, todennettavuus, objektiivisyys, periodisuus ja julkistamisperiaate.

Osana hyvää kirjanpitolain periaatteita on olennaisuusperiaate. Leppiniemi (2015) huomauttaa, että vaikkakin olennaisuusperiaate on siirtynyt vuoden 2016 kirjanpitolain uudistuksen yhteydessä omaksi tilinpäätösperiaatteeksi, muutos ei tarkoita, että se ei olisi enää osa hyvää kirjanpitolain periaatteita. Olennaisuus vaikuttaa muutoksen jälkeenkin edelleen juoksevaan kirjanpitoon ja sen soveltamisessa, kuten aiemminkin, täytyy noudattaa varovaisuutta.

Kirjanpitolain periaatteita on viittauksia IAS/IFRS-säännöksiin. KILA on esittänyt, että IAS/IFRS-standardeista voi saada ohjeita hyvään kirjanpitolain periaatteisiin. Huomioitava on, että IAS/IFRS-säännösten mukainen ratkaisu on käytännössä kirjanpitovelvollisen viimeinen mahdollinen säännöstö, josta apua voi etsiä. (Leppiniemi 2019.)

Hyvä kirjanpitolain periaateita toteutuu vaan, jos tehty ratkaisu ei ole ristiriidassa kirjanpitolain, vakiintuneiden periaatteiden tai KILA:n annettujen ohjeiden kanssa. Seikka, että joku säännös todetaan käytännössä sopivaksi, ei tarkoita vielä sitä, että se olisi hyväksytty ja hyvä. Hyväksytyn käytännönkin täytyy perustua aina lainsäädäntöön ja voimassa oleviin ohjeisiin. Lisäksi hyvän käytännöstä tekee se, että se on hyödyllinen ja palvelee sille osoitettua tarkoitustaan. (Virtanen 2004.)

Kirjanpitovelvollisen valittuihin tilinpäätösratkaisuihin ja hyvän kirjanpitolain mukaiseen toimimiseen liittyy epävarmuutta. Laajan ammattikokemuksen omaavalle laskenta-ammattilaiselle voi olla haasteellista päättää, mikä käytäntö soveltuu johonkin tiettyyn tilanteeseen parhaiten, ja on lisäksi sekä

hyväksytty että oikeaoppinen. Epäselvissä tapauksissa käytetyn ratkaisun oikeellisuudesta päättää tuomioistuin. (Leppiniemi 2016; Tallberg 2022; Virtanen 2004.)

2.2.4 Olennaisuusperiaate ja toiminnan laatu ja laajuus

Kirjanpitolakiin (1336/1997) kirjattu olennaisuuden määritelmä on yhteneväinen EU-tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) määritelmän kanssa. Kirjanpito-laissa todetaan:

Tilinpäätöksessä esitettävä seikka on olennainen silloin, kun sen pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella. Vaikka seikka olisi yksittäisenä epäolennainen, olennaisuuden arviointi tulee kohdistaa kokonaisuuteen, jos samankaltaisia seikkoja on useita. (KPL 1336/1997, 3:2 a §.)

Lisäksi säännöksessä tuodaan esille seikat, joista olennaisuusperiaatetta soveltaen, voidaan tilinpäätöksessä, sen oikean ja riittävän kuvan antamisen varmistamiseksi, poiketa. Ilmoitetut seikat ovat menon ja tulon jaksottaminen, omaisuus- tai velkaerän arvostaminen, esittämistapa, tilinpäätöksessä esitettävät tiedot tai konsernitilinpäätöksen laatiminen. (KPL 1336/1997, 3:2 a §.)

Olennaisuusperiaate, ennen sen sisällyttämistä tilinpäätöstä koskevaan lukuun, on Leppiniemen (2015) mukaan aikaisemmin kuulunut KILA:n kannanotoissa eniten viitattuihin periaatteisiin. Aikaisemmin siitä käytettiin olennaisuuden lisäksi useita muita nimikkeitä, kuten esimerkiksi merkityksellinen tai ei vähäinen. Olennaisuuden aikaisempi tulkinta perustui kirjanpitolain uudistuskomitean vuonna 1990 annettuun määritelmään. Määritelmän mukaan eriä, jotka ovat informaation käyttäjien kannalta epäolennaisia, ei tarvitse käsitellä ehdottoman tarkalla tavalla. Tilinpäätöksessä täytyy ilmoittaa kuitenkin kaikki siihen pakolliseksi määrätyt tiedot siitä huolimatta, olisivatko ne olennaisia tai ei (Lydman 2014). Olennaisuuden pääasiallinen sisältö on siten pysynyt ennallaan, mutta nykyiseen lakiin sisällytetty määritelmä tarkentaa käsitettä ja antaa sille lisää ulottavuutta (Pajunen ym. 2022).

Laskenta-alalla olennaisuuden merkityksellisyys on tunnistettu jo 1800-luvun loppupuolella, jolloin se otettiin käyttöön brittiläisten laskenta-ammattilaisten toimesta Pohjois-Amerikassa. Virallista määritelmää olennaiselle ei ollut, mutta terminä sitä käytettiin ensimmäisen kerran kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevien tekstien yhteydessä 1900-luvun vaihteessa. Ensimmäinen tarkempi määritelmä olennaiselle annettiin vuonna 1938, jolloin se kirjattiin laskenta-ammattilaisten ohjekirjaan. Määritelmän mukaan olennaisena on pidettävä sitä tosiasiaan, väitteeseen tai esineeseen liittyvää ominaisuutta, joka todennäköisesti vaikuttaisi järkeväen henkilön tekemään päätökseen. 1960-luvulla annetun määritelmän mukaan seikkaa oli pidettävä olennaisena, jos sen salaaminen tai virheellinen esittäminen väärivistä tilinpäätöksen antamaa kuvaa. (Chong 2015; Edgley 2014.) Lisäksi 1980-luvulla olennaisuuteen yhdistettiin virheen suuruusluokka. Lukuisat käsitteelle annetut määritelmät aiheuttivat laskenta-ammattilaisten keskuudessa enemmän hämmennystä kuin toivat sel-

keyttä. Yhtenäinen näkemys kuitenkin oli, että olennaisuus on seikka, jolla täydennetään tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimusta. (Chong 2015.)

Olennaisuuden käsitettä on päivitetty useaan otteeseen myös 2000-luvulla, jolloin yritysten oikeudenkäynnit lisääntyivät. Erityisesti tuomioistuimet kaipa-sivat käsitteelle tarkempaa määrittelyä. Eri tahojen annettuihin määrittelyihin liittyi edelleen epävarmuutta. Yhtenäinen näkemys eri päivityksissä oli, että olennaisuusarviointi on tehtävä sekä tiedon määrän että laadun osalta. Olennai-suutta on tarkasteltava koko tilinpäätöksen tasolla. (Chong 2015; Edgley 2014; Iskander & Iselin 1999.)

Yksi viimeisistä olennaisuudelle annetuista määritelmistä on IASB:n vuonna 2020 annettu määritelmä IFRS-tilinpäätöksen laatijoille. Aikaisemman ISAB:n tulkinnan mukaan tietoa pidettiin olennaisena, kun sen pois jättämisen tai virheellisen esityksen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan käyttäjien päätöksentekoon. Täsmennyksen jälkeen annettuun tulkintaan lisättiin tiedon ymmärrettävyyden tärkeys. Olennainen tieto täytyy esittää ymmärrettävästi, mikä voidaan tulkita niin, että jos olennainen tieto esitetään vaikeasti ymmärrettävästi, se on epämääräistä tai epäselvää, on se vaikutukseltaan verrattavissa tiedon puuttumiseen tai sen virheellisesti esittämiseen. (Haaramo 2021.) Suomen kirjanpitolakiin (1336/1997) 3 luvun 2 a §:ään tiedon laatua koskevaa ym-märrettävyyttä ei sisälly, mutta koska hyvään kirjanpitolapaan sisältyy myös kansainvälinen tilinpäätösnormisto, voidaan olettaa, että lakiin kirjoitettu väärin ilmoittaminen on verrattavissa sen virheellisesti esittämiseen, kuten IASB on sen esittänyt.

Brennanin ja Greyn (2005) mukaan, käytännössä olennaisuuden määrittelemiseen osallistuvat kolme eri tahoa, tilinpäätöksen laatijat, tilintarkastajat ja tilinpäätöksen käyttäjät. Vaikkakin päätöksen olennaisuuden tasosta tekevät sekä tilinpäätöksen laatijat että tilintarkastajat, täytyy päätöksen perustana olla käyttäjien näkemykset. Chong (2015) lisää, että määritelmä viittaa siihen, että tilinpäätöksen laatijoiden lisäksi myös tilintarkastajia voidaan näin ollen pitää vastuussa tilinpäätöksen antamasta oikeasta ja riittävästä kuvasta. Tilinpäätök-sen käyttäjillä ei ole mahdollista osallistua olennaisuuden määrittelemiseen, joten heidän on luotettava tilinpäätöksessä esitettävään tietoon. Koska oikean ja riittävän kuvan ja olennaisuuden välillä on tiivis yhteys, olennaisuuden virheel-linen määrittely voi vääristää tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan. Myös Edgley (2014) toteaa, että vaikkakin olennaisuus käsitteenä on arvoituk-sellinen, se liittyy oikean ja riittävän kuvaan. Lisäksi se liittyy taloudellisessa raportoinnissa laadun käsitteeseen.

Päätöksentekoprosessi olennaisuuden tasosta alkaa tilinpäätöksen laati-jasta, yhtiön johdosta. Johdon tehtävä on arvioida olennaisuutta eri seikkojen, kuten esimerkiksi tarkasteltavan erän, liiketoimen tai vallitsevan tilanteen yhteydessä. (Brennan & Grey 2005; Iskander & Iselin 1999.) Tähän on viitattu myös Suomen kirjanpitolaissa, jonka mukaan olennaisuutta on arvioitava toi-minnan laatu ja laajuus huomioiden (KPL 1336/1997, 3:2 §).

Edellisen osalta Pajunen ym. (2022) tuovat esille, että alun perin vuoden 2016 kirjanpitolain uudistuksen käsittelyvaiheessa käsitettä toiminnan laatu ei

esiintynyt, vaan hallituksen esityksessä keskusteltiin toiminnan laajuudesta ja luonteesta. Tutkijoiden mukaan laatu on moniulotteisempi käsite kuin luonne. Laadun näkökulmasta voitaisiin arvioita esimerkiksi vaikkapa liiketoimintaa, sen ammattimaisuutta. Samalla Pajunen ym. (2022) toteavat, että yrityksen toimiala, yhtiömuoto ja toimintaympäristö voivat edustaa sekä laatua että luonnetta.

Edgley (2014) tuo esille, että olennaisuus on harkintakysymys eikä yhteisiä sääntöjä sen kynnysarvojen määrittelyyn, jotka olisivat päteviä kaikille kaikissa olosuhteissa, voidaan säätää. Tilinpäätöksen laatijan on arvioitava, mihin tarkoitukseen tilinpäätöstä käytetään, ketkä sitä käyttävät, mitkä ovat käyttäjien tarpeet ja mikä on tilinpäätöksen kohteen toiminnan laatu ja laajuus (Leppiniemi 2015). Iskander ja Iselin (1999) ja Lydman (2014) lisäävät, että olennaisuuden arviointiin vaikuttavat myös esimerkiksi arvioijan henkilökohtaiset ominaisuudet, yrityksen kulttuuri ja rakenne, sen hetken vallitsevat olosuhteet ja eri toimialojen käytännöt, mutta myös vertailukohteet. Koska eri yritysten, mutta myös yrityksen omien tilinpäätösten täytyy olla vertailukelpoisia, arvioijan on arvioitava olennaisuutta myös tästä näkökulmasta katsoen.

Aikavälin 1950–1998 aiheeseen liittyvien tutkimusten tulokset osoittavat, että olennaisuuden määrittelyssä ensisijainen määräävä tekijä on erän prosentuaalinen vaikutus nettotulokseen. Tutkimusten mukaan tilinpäätösten laatijoiden, tilintarkastajien ja tilinpäätösinformaation käyttäjien olennaisuusraja-arvoissa on eroja. Kaikista alhaisimmat olennaisuusraja-arvot ovat tilinpäätösinformaation käyttäjillä. Tehtyjen havaintojen mukaan tilintarkastajat käyttävät korkeimpia olennaisuusraja-arvoja kuin tilinpäätöksen käyttäjät, mutta alhaisimpia kuin tilinpäätöksen laatijat. Tilintarkastajien ja tilinpäätösten laatijoihin koskeviin tutkimuksiin sisältyy kuitenkin jonkin verran ristiriitaisuutta, joten tutkimuksessa tehtyjä havaintoja tältä osin ei voi pitää ehdottoman luotettavina. (Iskander & Iselin 1999.)

Olennaisuusrajan euromääräisiä tai prosenttimääräisiä raja-arvoja ei ole Suomen kirjanpitolakiin sisällytetty. Olennaisuusrajalta täsmällisten kynnysarvojen esittäminen ei ole tarkoituksenmukaista eikä objektiivisella tasolla edes mahdollista (Lydman 2014; Pajunen ym. 2022). KILA tuo lausunnossaan esille, että viime kädessä olennaisuus on näyttökysymys (KILA 1725/2004).

Chong (2015) toteaa, että suosituksia olennaisuuden raja-arvoista tarvittaisiin, koska näiden pohjalta tilinpäätöksen käyttäjät saisivat ymmärryksen olennaisuuden määrittelystä. Tutkija esittää, että raja-arvot voisivat olla esimerkiksi 5–10 prosenttia nettotuloksesta, 2–5 prosenttia liikevaihdosta tai 1–2 prosenttia taseen loppusummasta. Raja-arvot olisi suositeltava ilmoittaa tilinpäätösinformaationa. Jos raja-arvoista poikettaisiin, tilinpäätöksen laatijan pitäisi antaa tilinpäätöksen käyttäjille lisätietoja sekä poikkeamisen syistä että niiden vaikutuksista tilinpäätökseen.

Leppiniemen (2015) mukaan KILA:n lausuntojen 1993/1222 ja 1989/1054 perusteella voidaan tehdä yleinen arvio, että olennaisuuden raja-arvo suomalaisessa tilinpäätöksessä on erän 10 prosentin vaikutus kokonaisuuteen nähden. Prosentuaalisen vaikutuksen lisäksi erikseen on arvioitava sen euromääräinen

vaikutus. Tilinpäätöksen laatijan on kriittisesti tarkasteltava kaikki erät, mihin muutos vaikuttaa. Lisäksi on tarkasteltava, miten muutos eriin vaikuttaa. Vastaavanlainen olennaisuusrajan arvio on esitetty myös muualla maailmassa. Esimerkiksi Australiassa on pidetty määrää, joka on vähintään 10 prosenttia erän perusmäärästä, olennaisena. Määrää, joka on enintään viisi prosenttia erän perusmäärästä, on pidetty epäolennaisena. (Iskander & Iselin 1999.)

EU-tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) kohdassa 17 tuodaan esille, että yksittäinen erä voi olla epäolennainen, mutta jos vastaavia on useita, ne voivat muodostaa yhdessä olennaisen erän. Suomen kirjanpitolakiin (1336/1997) tämä on sisällytetty sellaisenaan. Kirjanpitovelvollinen on siten velvoitettu tarkastelemaan olennaisuuden merkitystä kokonaisuuden lisäksi myös yksittäisten seikkojen valossa. Leppiniemi (2015) huomauttaa, että olennaisuusperiaatteen osalta on muistettava tehtävä ero, miten se vaikuttaa juoksevaan kirjanpitoon ja tilinpäätökseen. Olennaisuusperiaate mahdollistaa tilinpäätöksen osalta harkinnan ja jouston, mutta juoksevaan kirjanpitoon periaatetta ei voi soveltaa. Edellisen varmistamiseksi myös kirjanpitolakiin on sisällytetty, että jokainen liiketapahtuma on kirjattava kirjanpitoon (KPL 1336/1997, 3:2 a §).

Olennaisuusperiaate koskee sekä taloudellista että ei-taloudellista tilinpäätösinformaatiota. Sen yhtenä lähtökohtana on esitetyn tiedon hyödyllisyys päätöksenteossa. Ei-taloudelliset tiedot ovat osa kokonaisuutta, jolla oikean ja riittävän kuvan vaatimus saavutetaan. Chong (2015) ja Edgley (2014) huomauttavat, että liiallinen tiedon määrä voi häiritä tilinpäätöksen käyttäjien keskittymistä olennaisiin asioihin. Liian vähäinen määrä taas luo epävarmuutta päätöksentekoon. Mitkä tiedot ovat hyödyllisiä, niiden arvioinnissa voi hyödyntää ISAB:n (2018) taloudelliselle raportoinnille määriteltäviä laadullisia perustekijöitä ja ominaisuuksia, jotka on esitetty tutkielman kohdassa 2.1.4.

Leppiniemen (2012) mukaan KILA on tuonut esille, että turhien tietojen tai liiallisen tietomäärän esittäminen tilinpäätöksessä on hyvän kirjanpitotavan vastaista. Määrittäminen, mikä tieto on tarpeellista tai tarpeetonta, on käytännössä mahdotonta. Liitetietojen laajuutta ei voi käytännössä rajoittaa. Myöskään KILA ei ole lausunnoissaan ottanut kantaa siihen, että sen näkemyksen mukaan jonkun lisätiedon esittäminen olisi ollut tarpeetonta. Suomen kirjanpitovelvollinen ei toimi hyvän kirjanpitotavan vastaisesti, jos hän esittää tilinpäätöksessä tietoja varmuuden vuoksi. Varmuuden vuoksi ilmoittaminen edellyttää kuitenkin harkintaa eikä lisätiedot voi vaarantaa tilinpäätöksen antamaa oikeaa ja riittävää kuvaa. (Leppiniemi 2015.)

2.2.5 Muut yleiset tilinpäätösperiaatteet

EU-tilinpäätösdirektiivissä (2013/34/EU) on esitetty periaatteet, joiden perusteella voidaan varmistaa eri tilinpäätösten vertailukelpoisuus ja yhdenmukaisuus. Direktiivin kohdassa 16 esitetään seuraavaa:

Jotta voidaan varmistaa vertailukelpoisten ja yhdenmukaisten tietojen antaminen, kirjaamis- ja arvostamisperiaatteisiin olisi sisällytettävä toiminnan jatkuvuus, varovaisuus ja suoriteperuste. Varoihin ja velkoihin kuuluvien erien sekä tuottojen ja kulujen vähentämistä toisistaan ei olisi sallittava, ja varoihin ja velkoihin kuuluvat erät

olisi arvostettava erikseen. Esitettäessä tilinpäätöksen eriä olisi otettava huomioon taloudellinen todellisuus tai liiketoimen tai järjestelyn kaupallinen merkitys. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU.)

Suomen kirjanpitolakiin (1336/1997) edellä olevat vaatimukset on esitetty 3 luvun 3 §:ssä Muut yleiset tilinpäätösperiaatteet. Muut yleiset tilinpäätösperiaatteet ovat toiminnan jatkuvuus, johdonmukaisuus, sisältöpainotteisuus, varovaisuus, tasejatkuvuus, suoriteperusteisuus, erillisarvostus ja netottamiskielto.

Toiminnan jatkuvuus

Toiminnan jatkuvuuden osalta on Fremgen (1968) todennut, että jos toisin ei todisteta, kokonaisuus jatkaa toimintaansa toistaiseksi. IAS 1:n mukaan tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuden periaatteella, jos johto on arvioinut, että toiminta jatkuu ainakin seuraavat 12 kuukautta tilinpäätöspäivästä. Aikarajoitus, 12 kuukautta, on toiminnan tarkastelujakson vähimmäisedellytys. (IAS 1.25; IAS 1.26.) Suomen kirjanpitolaissa tarkkaa tarkastelujakson pituutta ei esitetä, mutta alan kirjallisuuden mukaan myös suomalaisessa tilinpäätöksessä toiminnan jatkuvuuden periaate sisältää oletettaman, että toiminta jatkuu ainakin seuraavat 12 kuukautta tilinpäätöspäivästä eli vähintään seuraavan tilikauden (Kampman 2020; Laine 2020).

Käytännössä periaatteen soveltamista varten tilinpäätöksen laatijan on tilinpäätöksen yhteydessä arvioitava, mitä epävarmuustekijöitä liiketoimintaan liittyy. Liiketoiminnan jatkuvuuteen liittyvä epävarmuus voi liittyä joko tilikauden tapahtumiin tai mahdollisesti tuleviin tapahtumiin. Epävarmuustekijöistä on ilmoitettava liitetiedoissa. Epävarmuustekijöitä ei ainoastaan luetella, vaan liitetiedoissa täytyy ilmoittaa niiden vaikutus kyseisen yrityksen toimintaan. (Laine 2020.) Edellisen lisäksi Kampman (2020) tuo esille, että tilinpäätöksen laatijan on tarkasteltava yrityksen taloudellista tilannetta kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi toiminnan jatkuvuuden osalta epäsuotuisia merkkejä osoittavat taloudelliset tunnusluvut eivät välttämättä tarkoita, että yritys ei pystyisi toimintaansa jatkamaan. Yrityksellä voi olla käytävissä joko omistajien tai ulkopuolisten rahoittajien sijoituksia, joilla toiminnan jatkuvuus taattaisiin. Oikean ja riittävän kuvan varmistamiseksi tällaisesta seikasta on ilmoitettava liitetiedoissa.

Johdonmukaisuus

Johdonmukaisuus tarkoittaa, että tilinpäätöksen laatijan on sovellettava johdonmukaisesti tilikaudesta toiseen samoja laajuus-, mittaamis-, arvostus- ja kohdistamisratkaisuja. Johdonmukaisuudella varmistetaan, että eri tilikausien tilinpäätösinformaatiot ovat keskenään vertailukelpoisia. Valittujen ratkaisujen vaihtaminen on mahdollista ainoastaan sillä perusteella, että ne estävät oikean ja riittävän kuvan antamisen. (HE 89/2015.) Kirjanpitolaki velvoittaa tässä tapauksessa antamaan asiasta selostuksen liitetiedoissa. Riittävänä ei pidetä, että kirjanpitovelvollinen ainoastaan ilmoittaa muutoksesta, on esitettävä myös pe-

rustelut, miksi aikaisemmin valittu ratkaisu on päätetty vaihtaa. Lisäksi on esitettävä laskelma, miten muutos on vaikuttanut tilikauden tulokseen ja taloudelliseen asemaan. (KPL 1336/1997, 3:3 §.) Laine ja Raitio (2020) toteavat, että periaatteen soveltaminen estää yritykseltä mahdollisuuden manipuloida tilikauden tulosta tavoitteiden mukaiseksi ja yrityksen taloudellisesta tilanteesta paremman kuvan esittämisen. Toisaalta, jos havaitaan, että tilinpäätökseen on sovellettu virheellistä menettelytapaa, johdonmukaisuuden periaate ei oikeuta sen käyttämisen jatkamista. Virheellinen menettelytapa on vaihdettava. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016, 139.)

Johdonmukaisuutta on kirjanpitolain (1336/1997) mukaan noudatettava myös tuloslaskelman ja taseen esittämistavassa. Kirjanpitoasetuksen (1339/1997) luvussa 1 on esitetty pakolliset tuloslaskelma- ja tasekaavat. Asetuksen 1 luvun 9 § ja 10 § eivät estä tuloslaskelman ja taseen yksityiskohtaisempaa esittämistä tai tuloslaskelmakaavojen erien yhdistämistä, jos ne eivät vaaranna oikeaa ja riittävää kuvaa.

Sisältöpainotteisuus

Sisältöpainotteisuuden periaate edellyttää, että liiketapahtumien käsittelyssä, kirjanpitoratkaisujen valinnassa, ei kiinnitetä huomiota ainoastaan liiketapahtuman oikeudelliseen muotoon, vaan otetaan huomioon myös sen taloudellinen tosiasiallinen sisältö ja luonne. Tilinpäätösperiaatteena sisältöpainotteisuus on lisätty kirjanpitolakiin vuoden 2004 lakiuudistuksessa. Kyseessä ei ollut kokonaan uusi periaate. Periaate oli jo aikaisemmin ollut osana hyvää kirjanpitoa, jolloin tästä käytettiin nimitystä ”asia ennen muotoa”. Sisältöpainotteisuuden periaate on kansainvälisessä tilinpäätösympäristössä yksi tärkeimpiä periaatteita. Siinä nähdään, että oikea ja riittävä kuva ei toteudu, jos sisältöperiaatetta rikotaan. (Mähönen 2009, 118–120.) Tämä pätee myös suomalaisessa tilinpäätöslainsäädännössä, mutta periaatteesta poikkeaminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Kansainväliset, Suomen kirjanpitolaista poikkeavat tulkinnat periaatteesta, eivät anna Leppiniemen (2010) mukaan Suomessa kirjanpitovelvolliselle mahdollisuutta soveltaa niitä omassa kirjanpito- tai tilinpäätöskäytännössä. Suomessa liiketapahtuman kirjaamisen lähtökohtana on sen oikeudellinen muoto. Se on pääsääntö, josta voi poiketa ainoastaan kirjanpitolain, jonkun erityissäännöksen tai KILA:n antaman ohjeistuksen perusteella.

Edellisen on todennut KILA, joka antoi periaatteen soveltamisesta vuonna 2006 omaehtoisen lausunnon. KILA näki lausunnon antamisen perusteltuna, koska periaatteen käytännössä soveltamisesta oli esiintynyt erialaisia tulkintoja. (KILA 1775/2006.) Myös myöhemmät sisältöpainotteisuuden periaatteeseen liittyvät KILA:n lausunnot, kuten esimerkiksi lausunnot 1828/2008 ja 1882/2012, myötäilevät vuoden 2006 lausuntoa eli liiketapahtuman kirjaamisessa pääsääntönä on sen oikeudellinen muoto, josta poikkeaminen edellyttää erityistä syytä.

Esimerkiksi lausunnossa 1882/2012 hakija on pyytänyt lausuntoa kaupintavaraston kirjanpidollisesta käsittelystä. Lausunnon mukaan hakija oli ostanut

ajoneuvon hintaan x euroa ja myynyt sen eteenpäin rahoittajalle, joka maksoi ajoneuvosta 80 % ajoneuvon hankintahinnasta. Kaupan yhteydessä ajoneuvon omistusoikeus siirtyi rahoittajalle, mutta ajoneuvo ja siihen liittyvä vaaranvastuu jäivät edelleen hakijalle. Tilinpäätöksessä hakija oli kirjannut ajoneuvon osalta ostohinnan ja rahoittajan maksaman kauppahinnan erotuksen vaihto-omaisuuteen huolimatta siitä, että kauppiaalla ei ollut enää sopimuksen perusteella rahoittajalle myydyn ajoneuvon takaisinottovelvoitetta. Myyty ajoneuvo ei siten enää kuulunut kauppiaalle eikä sen sisällyttäminen vaihto-omaisuuteen antanut KILA:n mukaan kauppiaan taloudellisesta asemasta oikeaa ja riittävää kuvaa. Seikka on olennainen, koska mahdollisessa maksukyvyttömyystilanteessa kauppiaan vaihto-omaisuuden todellinen arvo on velkojille merkityksellinen tieto. (KILA 1882/2012.)

KILA:n ohjeistuksen mukaan tapauksessa, jossa kirjanpitovelvollisen näkemyksen mukaan liiketapahtuman käsitteleminen sen oikeudellisen muodon mukaisesti ei täytä oikean ja riittävän kuvan vaatimusta, asiasta on annettava lisäinformaatiota. Liitetiedoissa voidaan tarvittaessa esittää myös esimerkiksi pro-forma –laskelma, jos sen avulla kirjanpitovelvollisen antama oikea ja riittävä kuva oman toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta tulee paremmin varmistettua. (KILA 1828/2008.) Edellä kuvatun kaupintavaraston käsitteystä KILA kuitenkin toteaa, että vaikkakin kirjanpitovelvollinen esittäisi tilinpäätöksen liitetiedoissa selvityksen sopimusjärjestelystä, se ei ole riittävä eikä tilinpäätös anna kauppiaan taloudellisesta asemasta oikeaa ja riittävää kuvaa (KILA 1882/2012).

Varovaisuus

Varovaisuutta on noudatettava tilikauden tuloksesta riippumatta. Periaatteen selvennykseksi on kirjanpitolaissa erikseen mainittu, että tilinpäätöksessä on huomioitava ainoastaan tilikaudelle kuuluvat voitot, tehtävä poistot ja arvonalennukset vastaavista ja kirjattava velkojen arvonn lisäykset. Lisäksi tilinpäätöksessä on esitettävä päättyneeseen tai jo aikaisempiin tilikausiin kohdistuneet menetykset ja vastuut siitä huolimatta, että ne tulisivat tietoon vasta tilikauden päättymisen jälkeen. (KPL 1336/1997, 3:3 §.) Edellinen velvollisuus koskee myös ennakoitavissa olevia menetyksiä ja vastuita. Varovaisuuden periaate velvoittaa siten esittämään edellä mainitut erät tilinpäätöksessä siitä riippumatta, onko tilikauden tulos tappiollinen tai voitollinen, jotta voidaan poissulkea liian hyvän kuvan antaminen yrityksen tuloksesta, taloudellisesta asemasta, ja näin ollen myös perusteettoman voiton jakaminen. (Kaisanlahti ym. 2009, 98.)

Varovaisuuden osalta tunnistetaan Maciucan, Hlaciusen ja Ursachen (2015) mukaan kahta eri varovaisuuden tyyppiä, tulosvarovaisuutta ja taseen varovaisuutta. Tulosvarovaisuus tarkoittaa sitä, että mahdolliset todennäköiset tappiot kirjataan tilinpäätökseen välittömästi, kun taas mahdollisten voittojen kirjaamista siirretään niiden realisoitumisen ajankohtaan. Taseen varovaisuus tarkoittaa oman pääoman aliarvostamista.

Varovaisuus on Mähösen (2005, 53, 74) mukaan hallinnut osakeyhtiöiden kirjanpitoa jo 1600-luvulla, jolloin sitä korostettiin liiankin ja yrityksen todellista taloudellista asemaa pyrittiin esittämään joskus tarkoituksellisestikin vähän huonompana kuin se todellisuudessa oli. Samanlainen ilmiö on tunnistettu myös 1960-luvun suomalaisessa tilinpäätöskäytännössä, jolloin ylikorostettua varovaisuutta käytettiin esimerkiksi varaston arvostuksessa. Varasto aliarvostettiin tietoisesti. Toimintatavan tarkoituksena oli tasoittaa vuosituloksia suotuisan ja tasaisen verorasituksen takaamiseksi, mutta myös tasaisen ja varmaan voitonjaon saavuttamiseksi.

Varovaisuuteen nojaten, tilinpäätöksessä ei pitäisi antaa yrityksestä tarkoituksellisesti liian pessimististä kuvaa. Ennakoitavissa olevia menetyksiä, vastuita ei saa merkitä tilinpäätökseen liian suurina varauksina. Myös tuottojen ja varojen tarkoituksellinen esittäminen liian pieninä ei ole varovaisuuteenkaan nojaten sallittu. (Mähönen 2005, 167.)

Kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvussa on esitetty erilaisten erien arvostus- ja jaksotussäännökset, joita varovaisuuden periaatteetta sovellettaessa on kirjanpitovelvollisen noudatettava. Esimerkiksi menot, joista ei ole odotettavissa tuloja, on kirjattava tilinpäätöksessä kuluiksi, epävarmat myyntisaamiset luottotappioiksi ja velat on arvostettava nimellisarvoon. Tapauksessa, jossa velka ovat sidottu esimerkiksi indeksiin, jonka perusteella velkasaldo on sen nimellisarvoa korkeampi, täytyy velka esittää tilinpäätöksessä korkeamman arvon mukaisesti. (KPL 1336/1997, 5:1 §, 5:2 §.)

Tilinpäätöksessä mahdollisten menojen ja menetysten esittämiseen pakottaa kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvun 14 §. Toisaalta sama säännös estää piilovarausten esittämisen, koska menot ja menetykset voidaan säännöksen mukaan merkitä tuloslaskelmaan ja taseeseen niiden todennäköiseen määrään. Tilinpäätökseen kirjattavaa varausta on useimmiten pidetty tase-eränä, jonka arviointiin liittyy paljon epävarmuutta. Tällaisessa tilanteessa tilinpäätöksen laatija voi esittää tehdyn arvion liitteenä laskelmia tai hakea tehdyn varauksen varmentamiseksi lausunnon riippumattomalta asiantuntijalta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU.)

Varovaisuuden periaatetta täytyy noudattaa aktivoitavien menojen jaksotamisessa sekä poistamisessa. Aineettomat hyödykkeet saa edellytykset täyttään, huomioiden varovaisuus, aktivoida, mutta poistoaikojen valinnassa laki antaa kirjanpitovelvolliselle paljon liikkumavaraa. Esimerkiksi aktivoituvat kehittämismenot, liikearvo tai muut pitkävaikutteiset menot, on luotettavan tuloarvion puuttuessa, poistettava enintään kymmenessä vuodessa. Aineettomien oikeuksien kohdalla laki ei ota hankintamenon poistoikaan kantaa. Näin ollen poistoajalla ei ole siten ylärajaa, jos kirjanpitovelvollinen esittää luotettavan arvion tulonodotuksista. (KPL 1997/1336, 5:5 a §, 5:8 §, 5:9 §, 5:11 §.)

Leppiniemen (2016) mukaan ennen vuoden 2016 kirjanpitolain uudistusta aineettomien hyödykkeiden poistoajan ylärajana pidettiin 20 vuotta ja kehittämismenojen aktivointi edellytti erityistä varovaisuutta. Kehittämismenojen poisto aika perustui silloin diskontattuun tuottoarvolaskelmaan. Aktivoinneille

esitetyt vaatimukset olivat laajemmat, joten ne poissulkivat sellaisia aktivointeja, joita mahdollisesti tehdään uudistuksen jälkeen.

Virtasen (2002) tutkimuksen mukaan varovaisuuden periaatetta on suomalaisten laskenta-alan ammattilaisten keskuudessa pidetty yhtenä haastavampana tilinpäätösperiaatteena. Tutkimuksessa tuli esille, että laskenta-ammattilaiset näkivät varovaisuuden soveltamisessa haasteellisena omistajien tulosodotusten ja yrityksen velkojien aseman varmistamisen yhteensovittamisen. Tilinpäätöksen laatimiseen ja tilinpäätöshetkellä käytettävässä olevaan tietoon liittyy epävarmuutta, mutta tilinpäätös on laadittava puolueettomasti. Tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimus suojaa kaikkia tilinpäätöksen hyväksikäyttäjiä. (Leppiniemi 2012; Mähönen 2005, 166.)

Tasejatkuvuus

Tasejatkuvuuden periaate edellyttää, että tilikauden avaava tase perustuu päättyneen tilikauden taseeseen (KPL 1336/1997, 3:3 §). Periaate on tullut suomalaiseen tilinpäätöskäytäntöön vuoden 1997 kirjanpitolain uudistuksessa ja perustui 4. yhtiöoikeudellisen direktiiviin. Periaatteen sisältö oli silloin monitahoinen. Sen lisäksi, että tilikauden avaavan taseen piti vastata edellisen tilikauden päättyvää tasetta, periaate sisälsi myös ohjeistuksen, jonka mukaan tilikaudella esille tulleet, edellisiin tilikausiin kohdistuvat virheet tai laskentakäytäntöön perustuvat muutokset, oli merkittävä sen tilikauden tuloslaskelmaan, jolloin virhe huomattiin tai laskentakäytäntö muuttui. Oikaisuille ei saanut veloittaa tai hyvittää omaa pääomaa, joka oli IFRS-standardien mukaisten tilinpäätösten laatimisperiaate. Vuonna 2003 EU-tilinpäätösdirektiiviä päivitettiin tältä osin IFRS-standardien mukaiseksi, mutta edelleen oli sallittu myös virheiden korjaaminen tulosvaikutteisesti. KILA ei pitänyt tilinpäätösten yhtenäisyyden takia perusteltuna, että molemmat kirjaustavat olisivat sallittua, ja antoi vuonna 2005 lausunnon kirjaustavan muutoksesta. (HE 173/1997; KILA 1750/2005.)

KILA:n lausuntoon (1750/2005) perustuen, aikaisempiin tilikausiin kohdistuvia virheitä tai tilinpäätösperiaatteiden muutoksia ei kirjata tulosvaikutteisesti. Oikaisut tehdään yksinomaan omaan pääomaan Edellisten tilikausien voitto/tappio -tilille. Oikaisujen tekemisessä huomioidaan olennaisuusperiaate. Oikaisu on tehtävä myös edellisen tilikauden päättyvään taseeseen, mutta tuloslaskelmaa ei tarvitse oikaista. Liitetiedoissa on annettava tietoja tehtyjen oikaisujen tulosvaikutuksesta vertailutilikauden tulokseen niin, että oikean ja riittävän kuvan vaatimus täyttyy. Muussa tapauksessa on ilmoitettava vertailukelvottomuudesta. Tarvittaessa on oikaistava myös esitetyt tunnusluvut. Edellisten lisäksi esitetään oikean ja riittävän kuvan vaatimus huomioiden, virheiden oikaisuista ja tilinpäätösperiaatteiden muutoksista aiheutuneet oman pääoman muutokset.

KILA perusteli oikaisujen tekemistä omaan pääomaan kahdella seikalla. Toinen niistä oli, että oikaisu omaan pääomaan antaa oikeamman kuvan tilikauden tuloksesta. Toisena etuna pidettiin yhteneväistä käytäntöä kansainvälisen tilinpäätöksen kanssa. KILA myös tulkitsi, että tasejatkuvuus toteutuu, kun

myös päättävää tasetta oikaistaan. (KILA 1750/2005.) Lausuntoa on pidetty yhtenä merkittävämpänä KILA:n antamana lausuntona (Rekola-Nieminen 2019).

Suoriteperusteisuus

Suoriteperusteisuus tarkoittaa, että tilikaudelle tuoton kirjaamisperusteena on suoritteiden luovuttamisen ja kulun kirjaamisperusteena tuotannon tekijän vastaanottamisen ajankohta. Maksujen suorituspäivällä ei ole merkitystä. Lain mukaan vähäiset liiketapahtumat, jotka on kirjattu juoksevaan kirjanpitoon laskutus- tai maksuperusteisesti, saa myös jättää tilinpäätöstä laadittaessa oikaismatta suoriteperusteisiksi, jos niiden yhteisvaikutus ei ole olennainen. (KPL 1336/1997, 3:3 §, 3:4 §.) Vähäisyyden arvioinnin, huomioiden olennaisuusperiaatteen, tekee tilinpäätöksen laatija itse. Mitään raja-arvoja tai tarkempaa määrittelmää vähäisyydelle laista ei löydy. Myöskään KILA ei ole lausunnoissaan vähäisyyttä määritellyt. (Leppiniemi & Kaisanlahti 2016, 148.)

Suoriteperusteisuuden soveltamisesta on KILA:lta pyydetty ohjausta useissa hakemuksissa. Esimerkiksi lahjakorttien myynnin osalta KILA on todennut, että lahjakortin myynti ei ole suoritteiden luovuttaminen vaan velkasuhteen syntyminen. Lahjakortin käyttäminen vastaa suoritteiden luovuttamista eli tuoton syntymistä ja velkasuhteen päättymistä. Jos lahjakorteilla on voimassaoloaika, määräajan päätyttyä, lunastamattomat lahjakortit tuloutetaan ja velkasuhde raukeaa. (KILA 1959/2016.) Samantyyppiset ovat olleet KILA:n lausunnot myös esimerkiksi usealle vuodelle ennakoon myytyjen käyttöoikeuksien tai usealle kuukaudelle televisiokanavien jakeluun liittyvien tulojen oikaisemisesta suoriteperusteiseksi. Kannanottojen mukaan laskutustapahtuma ei ole peruste kirjata liiketapahtuma tuotoksi. Ratkaiseva tekijä on sopimusaika, jonka rajoissa myyjä on velvollinen toimittamaan suoritteita. (KILA 1766/2005; KILA 1871/2011.)

Palvelukokonaisuuksien myynnin osalta on KILA:n lausuntojen 1812/2008 ja 2016/2021 perusteella olennaista tarkastella myydyn kokonaisuuden sisältöä. Jos kyseessä on kertamyynti, johon ei sisälly myöhempiä velvoitteita, tulo kirjataan sen tilikauden tuotoksi, jolloin palvelut toimitetaan tilaajille. Muussa tapauksessa myyntitulot tuloutetaan ajan kulumisen tai sopimuksen mukaisten töiden etenemisen perusteella. Tilikauden tuotot ylittävät ennakoon saadut tulot kirjataan tilinpäätöksessä vieraaseen pääomaan. Vastaavalla tavalla oikaistaan menot kuluiksi. KILA:n lausunnot perustuvat kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvun 1 §:ään, jonka mukaan tilikauden tuotot, kulut ja menetykset on jaksotettava.

Suoriteperusteisuuteen liittyy joitakin poikkeamia. Poikkeamiset voivat liittyä joko pakollisuuteen tai vapaaehtoisuuteen. Kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvun 4 §:n mukainen poikkeaminen perustuu vapaaehtoisuuteen, kun taas 14 § pakottaa tilinpäätöksessä suoriteperusteisuudesta poikkeamaan, koska vastaiset menot ja menetykset voivat kohdistua aikaisempiin tilikausiin.

Pitkän valmistusajan vaativien hankkeiden, esimerkiksi rakennusurakan, tulouttamisen osalta noudatetaan tilinpäätöksessä pääsääntöisesti suoriteperi-

aatetta. Rakennusurakan tuloutuksesta KILA on antanut vuonna 2017 yleisohjeen. Ohjeen (KILA 2017) mukaan rakennusurakka tuloutetaan, kun se luovutetaan tilaajalle. Kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvun 4 §:n perusteella edellä olevasta suoriteperusteisuusvaatimuksesta voidaan poiketa ja pitkäaikaishankkeiden tuotot kirjata tilinpäätökseen niiden valmistusasteen perusteella. Tämän osatuloetusmenetelmän valinneilta vaaditaan johdonmukaisuutta, koska säännöksen mukaan samanlaista tuloutusperustetta on käytettävä kaikkien tulojen tuotoksi kirjaamisessa. KILA:n lausunnon (1851/2010) perusteella säännökseen liittyvä joustavuus, koska kirjanpitovelvollinen voi perustellusti luokitella pitkäaikaishankkeensa ja soveltaa eri luokille eri tuloutusmenetelmää. Oikean ja riittävän kuvan varmistamiseksi, tilinpäätöksen liitetiedoissa on näin toimiessa annettava tilinpäätöksen käyttäjille lisäinformaatiota luokittelun perusteista. Kertaalleen valittua tuloutusmenetelmää täytyy soveltaa pitkäjänteisesti, mutta osatuloituksesta siirtyminen luovutushetken tuloutukseen tai toisinpäin, ei ole pois suljettu. Muutostapauksessa kirjanpitovelvollisen on muutoksista aiheutuvat vaikutukset oikaistava tilinpäätöksessä KILA:n lausunnon 1750/2005 mukaisesti, ja annettava liitetiedossa tarpeellinen lisäinformaatio niin, että tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimus ei vaarannu. (KILA 1851/2010.)

Erillisarvostus

Erillisarvostusperiaate velvoittaa kirjanpitovelvollisen arvostamaan kukin hyödykkeen ja taseeseen eri eriin merkittävät erät toisistaan erillään (KPL 1336/1997, 3:3 §). Säännös on tullut Suomen kirjanpitolakiin EU-tilinpäätösdirektiivistä, jonka perusteella vuoden 1997 hallituksen esityksessä on erillisarvostuksesta todettu, että rahoitusomaisuus on arvostettava hyödykekohtaisesti eikä toisen hyödykkeen arvonnousulla voi korvata toisen arvonalaskua. Lisäksi on todettu, että erillisarvostusperiaatteen tulkinnassa ei pitäisi olla ehdoton. Esimerkkejä tilanteista, joihin voisi joustoa soveltaa, ei ole esitetty. (KILA 1725/2004.) Kaisanlahden ym. (2009, 101) mukaan kyse on poikkeustapauksesta, jossa erillisarvostusperiaatteen noudattaminen ei antaisi kyseisen kirjanpitovelvollisen todellisesta rahoitusasemasta mahdollisimman oikeaa ja riittävää kuvaa.

Poistojen yleisohjeen (KILA 16.10.2007) mukaan lähtökohtaisesti jokaiselle aineettomalle ja aineelliselle hyödykkeelle on tehtävä poistosuunnitelma. Pieni kirjanpitovelvollinen voi tästä vaatimuksesta poiketa ja laatia poistosuunnitelmat ryhmäkohtaisesti. Poikkeaminen ei ole sallittu kuitenkaan hyödykkeiden osalta, joiden hankintamenot muodostavat olennaisen osan pysyvien vastaavien kirjanpitoarvosta tai joiden taloudellinen pitoaika on huomattavasti muita hyödykkeitä pitempi. Omaisuuserän tulontuottamiskyvyn alentuessa on poistamaton hankintameno kirjattava arvonalennukseksi (KPL 1336/1997, 5:13 §). Arvonkorotus omaisuuserään tehdään kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvun 17 §:n mukaisesti.

Saamiset ja velat arvostetaan lähtökohtaisesti nimellisarvoon. Saamiset arvostetaan enintään niiden todennäköiseen arvoon. Velka, joka on sidottu ver-

tailuperusteeseen, jonka arvo on tilinpäätöspäivänä korkeampi kuin nimellisarvo, on arvostettava korkeampaan arvoon. Rahoitusomaisuuteen tai sijoituksiin kuuluvat arvopaperit arvostetaan hankintamenon suuruisina tai jos tilinpäätöspäivänä niiden käypä markkina-arvo on hankintamenoa alempi, arvostetaan arvopaperit alempaan arvoon. (KPL 1336/1997, 5:2 §.) Erillisarvostusperiaatteen pääsääntö on, että jokainen sijoitus tarkastellaan erikseen (KILA 1725/2004).

KILA on antanut lausuntoja sekä saatava- että arvopaperisalkkujen arvostamisesta. Saatavasalkun jokainen saatava on arvostettava erillisenä saatavana. Yhden saatavan hankintameno voi olla esimerkiksi sen suhteellinen osuus koko salkun hankintamenoa. Kun kirjanpitovelvollinen taas on hankkinut saman yhtiön osakkeita useassa erässä, siinä tapauksessa arvonalennusvähennystä ei tarvitse tehdä syystä, että yhden ostoerän hankintameno alittaa tilinpäätöshetken arvopaperin hinnan. Arvopapereiden arvoa ei tarvitse laskea ostoerittäin, vaan voidaan käyttää hankintamäärillä painotettua keskihintaa. Samalla KILA myös huomauttaa, että sijoitusten arvomuutosten osalta täytyy huomioida olennaisuus- ja varovaisuusperiaatteet. (KILA 1725/2004; KILA 1869/2011.)

Vaihto-omaisuushyödykkeet on arvostettava erillisinä. Kirjanpitolaki antaa mahdollisuuden tiettyjen hyödykkeiden kohdalla poiketa tästä pääsäännöstä. Säännöksen mukaan hyödykkeet, joiden määrissä ja yhteenlaskutuissa hankintamenoissa ei tapahdu isoja muutoksia, voidaan merkitä taseeseen samanarvoisina tilikaudesta toiseen. Lisäksi KILA toteaa, että vaihto-omaisuushyödykkeen arvoon ei saa lisätä laskennallisia lisiä eikä vaihto-omaisuuden arvon määrittämisessä laskennallisen epäkuranttiuden huomioivan kaavan käyttäminen, ole peruste poiketa hyödykekohtaisen varaston arvon seuraamisesta. (KILA 1422/1996; KILA 1839/2009; KPL 1336/1997, 5:6 §.)

Netottamiskielto

Netottamiskiellon mukaan taseen vastaaviin ja vastattaviin kuuluvien erien ja tuottojen ja kulujen keskinäinen kuittaaminen on kiellettyä, jollei oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttämisen edellyttä niiden yhdistelemistä (KPL 1336/1997, 3:3§). Periaate vastaa siten taseen osalta erillisarvostusperiaatetta. Tuotto- ja kuluerien keskinäinen kuittaaminen voidaan Kaisanlahden ym. (2009, 381) mukaan katsoa olevan hyvän kirjanpitotavan vastaista.

EU-tilinpäätösdirektiivin mukaan erityistapauksissa jäsenvaltiot voivat sallia netottamiskiellosta poikkeamisen tai jopa vaatia sitä. Tuottojen ja kulujen keskinäinen kuittaaminen voi perustua myös sopimusjärjestelyihin tai liiketoimen monimutkaisuuteen. Näissä tilanteissa liiketoimen monimutkaisuuden osalta voidaan pitää vaatimuksena, että kuittauksen vaikutus on merkitykseltään epäolennainen. Jos tuottoja ja kuluja kuitataan sopimusjärjestelyyn liittyvistä syistä, täytyy huomioida, että oikeudellisesta näkökulmasta katsoen kuittaaminen on pätevä ainoastaan silloin, kun se täyttää myös oikeudellisesti pätevän kuittauksen edellytykset. (Kaisanlahti ym. 2009, 381.)

KILA on ottanut kantaa omavero-tilin korkomenojen ja -hyvitysten nettomiseen. Lausunnon mukaan, jos kyse on vähäisistä eristä, ne voidaan tilinpäätöksessä netottaa. (KILA 1976/2017.) Leasingisopimukseen kohdistuvan hakemukseen, jossa hakijan yhtenä tarkoituksena oli netottaa keskenään yhtä suuret vuosittaiset vuokratuotot ja -kulut, KILA:n antama vastaus oli kielteinen. Lausunnon mukaan menettelytapa ei ole hyvän kirjanpitolain mukainen ja kirjanpitovelvollisen on erät esitettävä bruttomääräisinä. (KILA 1516/1998.)

2.2.6 Pienet ensin -periaate

EU-tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) uudistuksessa keskeinen huomio on kiinnitetty pienempiin yrityksiin. Direktiivin kohdassa 1 tätä kutsutaan pienet ensin -periaatteeksi, jonka tarkoituksena on vähentää pienempien yhtiöiden hallinnollisia rasitteita. Direktiivin mukaan pienemmän yrityksen tilinpäätöksillä on yleensä vähemmän käyttäjiä, joten laajalle tilinpäätösinformaatiolle ei ole tarvetta. Laajojen liitetietojen kokoaminen voi olla myös kallista eikä siten pienemmille yrityksille kustannustehokas ratkaisu. Direktiivin mukaan eri yrityskokoluokille asetettujen vaatimusten täytyy olla oikeassa suhteessa niiden tuomaan hyötyyn. Tämä näkökulma tulee erityisesti esille mikroyrityksille myönnettyjen helpotusten kohdalla. Tilinpäätösdirektiivin näkemyksen mukaan mikroyrityksen tilinpäätös, joka on laadittu annettujen säännösten mukaisesti, antaa jo sellaisenaan yrityksestä oikean ja riittävän kuvan. (HE 89/2015; Kaisanlahti 2013; Sallinen 2018.)

Pienempien yritysten tilinpäätösten pääasiallisina käyttäjinä nähdään pankit, veriviranomaiset ja omistajat. Lisäksi on esitetty näkökulma, että pienet yritykset laativat tilinpäätöksensä ainoastaan viranomaisia varten eikä muut sidosryhmät eivät ole heidän tilinpäätöksistensä kiinnostuneita. Pienyritysten keskuudessa tilinpäätöstä on pidetty pakollisena raporttina. (Gassen 2017.)

EU-tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) 16 ja 17 artiklassa on määritelty tilinpäätöksen vähimmäisliitetiedot. Liitetietojen määrä kasvaa yrityskoon mukaan, joten direktiivin uudistamisen pääpaino, pienet ensin -periaate, tulee myös tässä esille.

Pienet ensin -periaatteen vaatimukseen nojaten, myös suomalaisessa tilinpäätöksessä annettavan tilinpäätösinformaation laajuus nousee yrityskokoluokan mukaisesti. Keskisuuri- ja suuryritys esittävät tilinpäätöksessä liitetiedot KPA:n (1997/1339) luvun 2 mukaisesti ja pienyritys PMA:n (1753/2015) luvun 3 mukaisesti. Kaikista suppeampi tilinpäätösinformaatiovelvollisuus on mikroyrityksellä, joka voi esittää liitetiedot PMA:n (1753/2015) 4 luvun 4 §:n mukaisesti.

Leppiniemen (2017) mukaan liitetietoja mikroyrityskokoluokkaan kuuluvalla yritykseltä, jos tämä on laatinut tilinpäätöksensä PMA:n mikroyrityssäännösten mukaisesti, ei voi oikean ja riittävän kuvan vaatimukseen vedoten enemmän vaatia. Tätä kutsutaan mikroyrityksen suojasatamasäännökseksi, jonka sisällyttämistä lainsäädäntöön, pidetään yhtenä olennaisempana vuoden 2016 kirjanpitolain muutoksena.

Pien - ja mikroyrityksille myönnetyt helpotukset kohdistuvat myös tilinpäätöksessä esitettävään tuloslaskelmaan ja taseeseen. Mikroyritys, laatimalla tilinpäätöksen PMA (1753/2015) 4 luvun 1 §:n mukaisesti ja pienyritys PMA (1753/2015) 2 luvun 1 §:n mukaisesti, voivat aloittaa tuloslaskelman esittämisen bruttotuloksesta. Mahdollisuudesta esittää tilinpäätöksessä lyhyempi tasekaava, säädetään mikroyritysten osalta PMA (1753/2015) 4 luvun 2 §:ssä ja pienyritysten osalta PMA (1753/2015) 2 luvun 4 §:ssä.

Kaikkia pienille yrityksille myönnettyjä helpotuksia ei ole laskentamattilaisten keskuudessa nähty positiivisina uudistuksina. Mahdollisuutta esittää tuloslaskelma ilman liikevaihtotietoa, on pidetty ratkaisuna, joka estää tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan toteutumisen. Tietoa yrityksen liikevaihdosta pidetään yhtenä tilinpäätöksen tärkeämpänä tietona ja taloudellisena tunnuslukuna. (Reponen & Honkamäki 2018.) Australialainen pk-yritysten talousraportointia koskeva tutkimus vahvistaa edellistä näkemystä. Tutkimuksen mukaan 92 % vastaajista piti tietoa yrityksen liikevaihdosta erittäin tärkeänä tai tärkeänä tietona. Lisäksi vastaajat pitivät tärkeänä, että tilinpäätöksessä esitettäisiin tiedot yrityksen maksuvalmiudesta, kannattavuudesta ja vakavaraisuudesta. (Handley ym. 2018.)

Tulosraportoinnin aloittaminen bruttotuloksesta ei välttämättä ole yrityksen edun mukaista, koska liikevaihtotiedolla on tärkeä sija, kun yritys osallistuu kilpailutukseen. Tiedon puuttuminen voi jättää yrityksen kilpailutuksen ulkopuolelle. Puuttuva liikevaihtotieto voi aiheuttaa muitakin mahdollisia haittoja. Yrityksen luottoluokitus on huonompi tai se puuttuu kokonaan, koska lähtötiedot puuttuvat. Kun haetaan menestyviä yrityksiä liikevaihdon kasvun perusteella, bruttotuloksen esittävä mikro- tai pienyritys voi jäädä ilman positiivista julkisuutta. Myös lyhennetyn taseen käyttäminen voi osoittautua yritykselle haitalliseksi, kun lasketaan tunnuslukuja. Omavaraisuusaste voi välittää käyttäjille virheellistä viestiä, jos tunnuslukulaskija ei pysty erottelemaan taseen eriä. (Pehkonen 2018.)

Toisena pienet ensin -periaatteen kritiikin kohteena on ollut tilinpäätöksessä esitettävien liitetietojen suppeus. Lilja ja Rönkkö (2018) toteavat, että oikean ja riittävän kuvan antama tilinpäätös syntyy liitetietojen avulla. Liian alhainen liitetietojen vähimmäisvaatimus voi vaarantaa oikean ja riittävän kuvan toteutumisen. Rep (2021) toteaa, että liitetietojen vähimmäisvaatimus voi vaikuttaa myös tilinpäätöksen laatuun. Pakolliset liitetiedot eivät välttämättä anna tilinpäätöksen käyttäjille arvokasta lisätietoa. Tilinpäätöksen käyttäjille hyödyllisiä ei-taloudellisia tietoja esitetään pääsääntöisesti liitetiedoissa tai toimintakertomuksessa. Jos ei-taloudellisten tietojen esittäminen ei ole pienemmille yrityksille pakollista, niitä ei pääsääntöisesti vapaaehtoisesti esitetäkään.

On huomioitava, että tilinpäätöksen laatijan on aina harkittava, täyttyykö minimivaatimuksia noudattaen, tilinpäätökselle asetettu oikean ja riittävän kuvan vaatimus tai onko aiheellista esittää lisäinformaatiota. Vapaaehtoisesti voi aina sisällyttää tilinpäätökseen enemmän informaatiota. Erityisesti toiminnan jatkuvuuden osalta tuodaan esille, että jos siihen liittyy epävarmuutta, tästä olisi tilinpäätöksen käyttäjiä informoitava (Lilja & Rönkkö 2018; Reponen & Hon-

kamäki 2018.) Sallisen (2018) artikkelissa KILA:n puheenjohtaja Kaisanlahti toteaa, että jos suojasatamasäännöksen piirissä olevan yrityksen toiminnassa on ongelmia, ne tulisivat esille ilman tilinpäätöstäkin.

Ainoastaan lain vähimmäisvaatimukset täyttävää tilinpäätöstä ei välttämättä pidetä yrityksen ja omistajan edun mukaisena. Esimerkiksi mahdollisissa yrityskauppatilanteissa tai mahdollisen maksukyvyttömyyden sattuessa, laajemmalle informaatiolle voi olla tarvetta. Vastaavanlaisissa tapauksissa on yrityksen edun mukaista, että tällainen olisi olemassa jo entuudestaan. Yrittäjä, neuvotellessaan itselleen esimerkiksi henkilökohtaista rahoitusta, joutuu rahoittajalle esittämään luotettavat tiedot omista tuloista ja varallisuudesta. Tässä tapauksessa jo vapaaehtoisesti tilinpäätöksessä esitetty lisäinformaatio antaisi rahoittajille yrityksestä luotettavaa tietoa. (Reponen & Honkamäki 2018; Sian & Roberts 2009.) Rahoittajat eivät kuitenkaan aina tyydy pelkästään tilinpäätöksessä oleviin tietoihin. Handleyn ym. (2018) mukaan rahoittajat voivat pyytää yritykseltä lisätietoja heidän itsensä määriteltyjen raporttien muodossa.

2.3 Oikea ja riittävä kuva tutkimuksissa

Tutkimuksia laskenta-ammattilaisten ja tilinpäätöksen käyttäjien näkemyksiä oikean ja riittävän kuvan käsitteestä on kansainvälisellä tasolla tehty useita. Laajempi mielenkiinto käsitteestä heräsi 1980-luvulla, josta lähtien aiheesta on aktiivisemmin tutkittu eri maissa. Virtanen (2002) on tutkinut väitöskirjassaan suomalaisten laskenta-alan ammattilaisten näkemyksiä hyvästä kirjanpitotavasta, mutta laajamittaisimpia, suomalaisia tutkimuksia oikean ja riittävän kuvan käsitteestä, ei löydy. Virtasen (2002) tutkimuksen mukaan hyvän kirjanpitotavan lähteitä ovat lainsäädäntö, meno-tulo-teoria, ammattikunta ja yrityskulttuuri, laskenta-ammattilainen itse sekä ulkopuoliset asiantuntijat.

Houghton (1987) on tutkinut australialaisten laskenta-alan ammattilaisten ja osakkeenomistajien näkemyksiä oikean ja riittävän kuvan käsitteestä. Kaikkiaan tutkimukseen osallistui 22 laskenta-alan ammattilaista ja 28 osakkeenomistajaa. Tutkimuksen tulosten mukaan käsitteen merkitys oli eri kohderyhmille erilainen. Tutkimuksen mukaan laskenta-alan ammattilaiset eivät myöskään havainneet omistajien näkemystä käsitteestä. Myös Karan (2002) on tullut tutkimuksessaan samantyyppisen tulokseen kuin Houghton. Hänen mukaansa oikean ja riittävän kuvan käsitteellä voi olla eri henkilöille eri merkitys. Karan (2002) toteaa, että tutkimustulos vahvistaa käsitteen olemassaolon tarpeellisuuden, se antaa hyvät lähtökohdat tilinpäätöksen laatimiselle. Tutkimuksessa tuodaan myös esille, että koska esimerkkitapauksia harhaanjohtavista kirjanpitoikäytännöistä löytyy, tilinpäätöksen laatijan ei pitäisi olla vaikeuksia ymmärtää olennaisuuden merkitystä ja sen sisältöä. Karan (2002) esittää tutkimuksessa myös näkemyksensä, että tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimus voitaisiin korvata olennaisuusvaatimuksella. Tämä tarkoittaisi, että tilinpäätös ei saisi johtaa sen käyttäjiä harhaan, tilinpäätöksen täytyy sisältää kaikki olennaiset tiedot ja seikat.

Nobes ja Parker (1991) ovat tutkineet, miten brittiläiset talousjohtajat soveltavat oikean ja riittävän kuvan vaatimusta tilinpäätökseen. Tutkimus suoritettiin julkisten yhtiöiden keskuudessa ja siihen osallistui edustajia sekä emoyhtiöistä, tytäryhtiöistä että itsenäisistä julkisista yhtiöistä. Tulosten mukaan suurimmalle osalle talousjohtajille oikea ja riittävä kuva edusti lainsäädännön ja kirjanpitostandardien noudattamista. Alle 50 % vastanneista oli valmis poikkeamaan säännöistä, jos oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttäminen sitä edellyttäisi. Tytäryhtiöiden talousjohtajat olivat kuitenkin haluttomampia poikkeamaan säännöistä kuin emoyhtiöiden talousjohtajat. Tytäryhtiöiden talousjohtajat olivat verrattuna emoyhtiöiden talousjohtajiin myös vähemmän halukkaita sisällyttämään tilinpäätökseensä ylimääräisiä, lain vähimmäisvaatimuksia ylittäviä lisätietoja. Tutkimuksessa todetaan, että erityisiin toimenpiteisiin, joilla vahvistettaisiin tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimusta, talousjohtajat eivät olleet mielellään valmis ryhtymään.

Edellisen lisäksi Nobesin ja Parkerin (1991) tutkimukseen osallistujista yli 80 % piti sanoja oikea ja riittävä synonyymeinä. Tutkijoiden mielestä tämä vahvistaa edellä mainittua seikkaa, että talousjohtajien mielestä tilinpäätöksen oikea ja riittävä kuva saavutetaan ensisijaisesti lainsäädäntöä noudattamalla. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että talousjohtajien luottamus tilintarkastajien näkemyskseen oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttävästä tilinpäätöksestä oli vahvalla tasolla. Suurin osa (85 %, poikkeama +/- 7 %) tytäryhtiöiden talousjohtajista vaati, että tilintarkastajan täytyy antaa lausunto tilinpäätöksen antamasta oikeasta ja riittävästä kuvasta. Emoyhtiöiden talousjohtajista lausuntoa vaati 58 % (poikkeama +/- 5 %). Tutkijoiden mukaan ero oli huomattava. Kerrotoiko ero siten mahdollisesti siitä, että vaikkakin tutkimukseen osallistujien näkemys oli, että tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimus täytetään ensisijaisesti lainsäädäntöjä ja kirjanpitostandardeja noudattamalla, tytäryhtiöiden talousjohtajien ymmärrykseen käsitteestä, kohdistui emoyhtiön talousjohtajiin verrattuna, enemmän epärointiä.

Edelliseen tutkimukseen on mielenkiintoisia yhtymäkohtia tilintarkastajien keskuudessa suoritettulla tutkimuksella. Parker ja Nobes (1991) esittivät brittiläisiin tilintarkastajiin kohdistuneessa tutkimuksessa osittain samoja kysymyksiä kuin Nobes ja Parker (1991) brittiläisiin talousjohtajiin kohdistuneessa tutkimuksessa. Tutkimuksella oli kaksi tavoitetta. Tutkimuksella pyrittiin saamaan näkemys siitä, erottavatko tilintarkastajat toisistaan sanat oikea ja riittävä. Tutkimuksen mukaan tilintarkastajat erottivat sanat toisistaan ja esille tuli viitteitä, joiden mukaan sana riittävä oli tärkeämmällä sijalla kuin sana oikea. *True*-sanaan tilintarkastajat yhdistivät seuraavia vaihtoehtoja: *based on fact, correct, complies with rules, objective, undistorted facts*. *Fair*-sanan yhteyteen liitettiin *not misleading, substance over form, putting in right context, gives right impression, ability to understand what has really gone on*. Tutkijoiden mukaan selitys sille, miksi talousjohtajat eivät erottaneet toisistaan sanoja oikea ja riittävä, johtuu siitä, että he ovat sääntökeskeisimpiä kuin tilintarkastajat.

Toisena Parkerin ja Nobesin (1991) tutkimuksen tavoitteena oli saada selvyttä tilintarkastajien näkemyskseen oikeasta ja riittävästä kuvasta antavasta

tilinpäätöksestä. Tulosten mukaan tilintarkastajien kokemusten mukaan asiakkaat antavat oikean ja riittävän kuvan varmistamista varten liitetiedoissa lisäselvityksiä. Tarvittaessa myös säännöksistä poiketaan. Tässä on olennainen ero talousjohtajien antamiin vastauksiin. Talousjohtajien mielestään laissa vaaditut lisätiedot olisivat pääsääntöisesti riittäviä eikä säännöistä poikkeamista nähty suotavana. Tilintarkastajien mielipiteen mukaan pelkästään yhtiölainmukainen ja kirjanpitosääntöjä noudattava tilinpäätös ei välttämättä riitä täyttämään tilinpäätökselle asetettua oikean ja riittävän kuvan vaatimusta. He kuitenkin toivat esille, että on vaikeata, mutta mielenkiintoista nähdä, mitkä olisivat niin tärkeitä, uusia tai kiistanalaisia seikkoja, joita jo vakiintuneiden sääntöjen avulla voisi ratkaista.

Low ja Koh (1997) ovat suorittaneet tutkimuksen singaporelaisten laskenta-alan ammattilaisten, pankkivirkailijoiden ja yritysjohton keskuudessa. Pankkivirkailijat ja yritysjohto edustivat tutkimuksessa tilinpäätösten käyttäjiä. Tutkimuksella oli kaksi tavoitetta. Ensimmäinen tavoite oli tutkia piirteitä, jotka mielletään oikean ja riittävän kuvan yhteyteen. Toisena tavoitteena oli saada käsitys siitä, tarkoittaako oikea ja riittävä kuva ainoastaan yleisesti hyväksytyjen kirjanpitoperiaatteiden ja lakisääteisten vaatimusten noudattamista. Tutkimuksessa kohderyhmille esitettiin 12 erilaista, kirjallisuudessa oikeaan ja riittävään kuvaan yhdistettyä piirrettä. Esitetyt piirteet olivat seuraavat: *absence of material errors, accurate and correct, compliance with GAAP, compliance with legal requirements, correspondence with economic facts, exercise of proper judgment, full and proper disclosure, healthy financial position, performance, not misleading, objective, and free from bias, relevant and useful, true and fair*. Kohderyhmien tehtävänä oli jakaa samantyyppiset piirteet omiksi ryhmiksi. Tulos piirteiden ryhmittelystä on esitetty taulukossa 1.

TAULUKKO 1 Oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen yhdistetyt piirteet (Mukaillen Low & Koh 1997)

Oikea ja riittävä kuva käsitteeseen liitetyt piirteet	Keskenään samankaltaiset piirteet, mutta eroavat oikea ja riittävä kuva käsitteestä	Keskenään samankaltaiset piirteet, mutta eroavat oikea ja riittävä kuva käsitteestä
not misleading	full and proper disclosure	relevant and useful
absence of material errors	compliance with GAAP	correspondence with economic facts
objective and free from bias	compliance with legal requirements	healthy financial position performance

Tutkimustulosten mukaan sekä laskenta-alan ammattilaisten, pankkivirkailijoiden että yritysjohton käsitykset oikean ja riittävän kuvan käsitteestä olivat hyvin samankaltaiset. Olennaisia, kohderyhmien välisiä eroja, tutkimuksessa esille ei tullut. Tutkijoiden mukaan, vaikkakin käsitteellä ei ole selkeää määritelmää, voidaan tutkimustulosten perusteella päätellä, että määritelmän puuttuminen ei vaikuta vastaajien keskuudessa erilaiseen näkemykseen käsitteestä. Tutkimuksessa tuli myös esille, että tutkimukseen osallistuneet eivät olleet täysin samaa mieltä näkemyksestä, että tilinpäätöksen antamaa oikeaa ja riittävää

kuvaa pitäisi lähtökohtaisesti tarkastella kirjanpitoperiaatteiden ja lakisääteisten vaatimusten noudattamisen näkökulmasta. Tulosten mukaan kirjanpitoperiaatteiden ja lakisääteisten vaatimusten noudattaminen yhdistettiin ensisijaisesti siihen, että tilinpäätös laaditaan ja julkaistaan asianmukaisena, huomioiden sille esitetyt vaatimukset. (Low & Koh 1997.)

Gonzalo-Angulo, Garvey ja Parte (2017) ovat Espanjassa tutkineet, eroavatko tilintarkastukseen suuntautuvien opiskelijoiden ja työkokemusta omaavien tilintarkastajien mielipiteet oikean ja riittävän kuvan pakollisesta soveltamisesta. Tulosten mukaan molempien osallistujaryhmien mielestä tilinpäätösraportoinnin ensisijainen tehtävä on kohdeyrityksestä oikean ja riittävän kuvan antaminen. Käsitteen määritelmään molemmat ryhmät kaipaivat kuitenkin lisää tarkkuutta. Tutkimuksen tulokset sisälsivät monilta osin myös ristiriitaisuutta. Sekä opiskelijat että tilintarkastajat olivat sitä mieltä, että oikea ja riittävä kuva voi tarkoittaa muutakin kuin kirjanpitosäännösten noudattamista, mutta heidän muiden antamiensa vastausten perusteella oikean ja riittävän kuvan vaatimus täytetään kirjanpitosäännöstöä noudattamalla. Tutkimukseen osallistuneet huomauttivat, että esille voi tulla tilanteita, joissa säännöistä poikkeamista pitäisi harkita, mutta he itse eivät nähneet sitä tarpeellisena eikä suositeltavana. Tutkijoiden päätelmien mukaan tilintarkastajat painottavat kirjanpitosäännösten tiukkaa noudattamista, koska se helpottaa heidän omaa tarkastustyötään.

Edelliset tutkimukset on suoritettu maissa, joiden lainsäädäntöön käsite *true and fair view* on sisältynyt kauemmin kuin Puolassa. Puolan kansalliseen lainsäädäntöön käsite on tullut 2000-luvulla. Käsitteen ymmärtämistä ja käytökelpoisuutta laskenta-ammattilaisten keskuudessa on tutkinut vuosina 2000-2001 Kosmala (2005). Tutkimustulosten mukaan 12-18 % vastaajista oli sitä mieltä, että käsitteen kääntäminen paikalliselle kielelle on ongelmallista. Tutkimukseen osallistujien mukaan mieluummin käsitteestä pitäisi käyttää yhden sanan termiä, kuten esimerkiksi luotettava, rehellinen tai totuudenmukainen. Laskenta-ammattilaiset, jotka puhuivat englantia tai jotka olivat tekemisissä kansainvälisten yritysten kanssa, hyväksyivät termin muodostumisen kahdestakin sanasta. Nämä henkilöt hyväksyivät helpommin myös vaatimuksen olemassaolon ja sen sisällyttämisen kansalliseen lainsäädäntöön. Tutkimukseen osallistujien yleinen mielipide oli, että kyseessä on muodollinen käsite, jonka noudattaminen on pakollista. Suurin osa yritysten johtohenkilöistä myös ilmoitti, että eivät ryhdy erillisillä toimenpiteillä varmistamaan, antaako tilinpäätös yrityksen toiminnasta ja taloudellisesta asemasta oikean ja riittävän kuvan. Johtohenkilöt luottivat tilintarkastajiin ja heidän antamaansa vahvistukseen, että tilinpäätökselle asetettu vaatimus täyttyy.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO

3.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmassa käytetään laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisen tutkimusmenetelmän valintaa puoltaa tutkimusongelman asettelu. Tutkielman tavoitteena on saada lisää ymmärrystä tutkimuskohteesta ja selventää sitä. Tutkielman tavoite vastaa laadulliselle tutkimukselle, jota kutsutaan myös ymmärrettäväksi tutkimukseksi, asetettua tavoitetta (Hirsjärvi ym. 2009, 181; Tuomi & Sarajärvi 2018, 33). Tutkimusmenetelmän erityispiirteenä on, että sen päämääränä ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta kohteesta eikä sen olemassaolon todistaminen. Laadullisen tutkimusmenetelmän avulla pyritään saamaan johtolankoja ja vihjeitä, joiden avulla voidaan tehdä ilmiöstä tulkintoja, kuvailla ja selittää ilmiötä, tehdä ilmiö ymmärrettäväksi. (Alasuutari 2011, 237; Vilkkä 2021, 120.) Laadullisen tutkimusmenetelmän valintaa tutkielman menetelmäksi puoltavat tutkielman ominaispiirteet. Tutkielman näytteiden määrä on suhteellisen pieni, osallistujat on valittu harkinnanvaraisesti, tutkielman tarkoitus ei ole etsiä tilastollisia säännönmukaisuuksia eikä tutkielma sisällä ennakkoon muotoiltuja hypoteeseja, joiden paikkansapitävyyttä testataan. (Eskola & Suoranta 2003, 18; Hirsjärvi ym. 2009, 181.)

Tutkielman aineistokeruumenetelmänä käytetään yksilöhaastattelua. Valittu aineistokeruumenetelmä antaa mahdollisuuden tarvittaessa toistaa kysymyksiä, pyytää täsmennyksiä vastauksiin tai oikaista väärinkäsityksiä. Haastattelun etuna on sen joustavuus. Joustavuus tulee esille muun muassa siinä, että haastatteluun liittyviä kysymyksiä ei tarvitse esittää tietyssä järjestyksessä. Kysymysten järjestystä voidaan muuttaa keskustelun etenemisen mukaisesti. (Eskola & Suoranta 2003, 85; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Tässä tutkielmassa yksilöhaastattelun valintaa ryhmähaastattelun sijasta puoltaa tutkimusongelman asettelu. Tutkielmassa haetaan laskenta-alan ammattilaisten henkilökohtaisia näkemyksiä tutkimuskohteesta. Ryhmähaastattelussa voi syntyä tilanne, että jonkun haastateltavan näkemys voi vaikuttaa muiden näkemyksiin, luoden haastattelutilanteessa siihen osallistujalle uusia ajatuksia, joten vastaukset eivät

välttämättä olisi samoja kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmään voi kuulua myös erityyppisiä henkilöitä, joten hiljaisemman osallistujan ääni ei välttämättä tule esille. (Eskola & Suoranta 2003, 94-98.)

Tässä tutkielmassa haastattelumenetelmänä käytetään puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu keskittyy etukäteen määrättyjen, viitekehukseen perustuvien aihepiirien, teemojen käsittelyyn. Tutkijalla on haastattelurunko, jolla varmistetaan, että kaikki etukäteen suunnitellut teema-alueet tulevat käsiteltyä. Teemahaastattelulle on ominaista kysymysten selkeän muodon, tarkan järjestyksen ja laajuuden puuttuminen. Teemahaastattelu luo mahdollisuudet saada tarvittaessa aikaiseksi syvällisempi keskustelu. (Eskola & Suoranta 2003, 86; Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.) Tutkielman tutkimusongelman ratkaisemiseksi on rakennettu haastattelurunko. Haastattelurunko perustuu kahteen teema-alueeseen, joita ovat tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva ja tilinpäätöksen laadinnan yhteydessä tilinpäätöksen käyttäjien huomioiminen. Teema-alueiden käsittelyä varten on muodostettu haastattelua ohjaavia, viitekehysten aihepiiriin liittyviä kysymyksiä. Haastattelurungon avulla varmistetaan, että valitut teema-alueet tulevat käsiteltyiksi. Samat teema-alueet käydään läpi kaikkien haastateltavien kanssa, mutta esitettävien kysymysten järjestystä, tarkkaa sanamuotoa eikä kysymysten laajuutta, ole päätetty etukäteen. Ne voivat eri haastateltavien kohdalla vaihdella, huomioiden haastattelun luontevan etenemisen. Valittu aineistokeruumenetelmä antaa siten mahdollisuuden luoda haastattelusta keskustelutilanteen, jossa haastateltavalla on mahdollisuus kertoa omista kokemuksista ja näkemyksistä, tuoda oma ääni kuuluviin. Tutkielmaan valittu haastattelumenetelmä antaa mahdollisuuden rakentaa haastattelun kulkua saatujen vastausten pohjalta. Lisäksi mahdollisten väärinymmärrysten poissulkemiseksi, valittu haastattelumenetelmä antaa molemmille osapuolille mahdollisuuden pyytää tarvittaessa täsmennyksiä sekä kysymyksiä että vastauksiin.

3.2 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen kulku

3.2.1 Tutkimusaineiston keruu

Tutkielman aiheeseen liittyvän aineiston keruu alkoi tutustumisella aihepiiriin liittyviin akateemisiin artikkeleihin, lainsäädäntöön ja alan muuhun kirjallisuuteen. Aineiston keruussa hyödynnettiin muun muassa laskenta-alan keskeisiä tietokantoja ja eri toimielinten verkkosivuja. Viitekehysten ympärille rakennettiin haastattelurunko, joka on esitetty tutkielman liitteenä.

Tutkielman seuraava vaihe oli tutkielmaan osallistuvien laskenta-ammattilaisten eli tutkielman kohderyhmän kokoaminen. Tutkimussuunnitelman mukaan tutkimuksen kohderyhmäksi määriteltiin tilintarkastajat ja taloushallinnon ammattilaiset. Suunnitelman mukaan molemmasta ammattiryhmästä haastateltaisiin kolmea edustajaa eli yhteensä kuutta henkilöä. Tutkimukseen on tärkeitä valita henkilöitä, joilla on tutkielman aiheesta paljon tietoa

ja henkilökohtaista kokemusta. Kohderyhmän valinta ei perustu siten satunnaisuuteen vaan tutkija käyttää kohderyhmän kokoamisessa harkintaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99.) Tässä tutkielmassa oli tärkeätä, että kohderyhmällä on kokemusta osakeyhtiömuotoisten mikro- ja/ tai pk-yritysten tilinpäätösten parissa työskentelystä. Koska Suomessa suurin osa osakeyhtiöistä kuuluu mikroyrityskokoluokkaan (Yrittäjät 2023), mahdollisia haastateltavia taloushallinnon ammattilaisia ei rajattu pois kohderyhmästä syystä, että hänellä ei ole mahdollisesti kokemusta pien- tai keskisuuren yrityksen tilinpäätöksen laatimisesta. Kirjanpitolain (1336/1997) 2 luvun 2 §:n mukaan oikean ja riittävän kuvan vaatimus koskee kaikkien yrityskokoluokkien yritysten tilinpäätöksiä, joten rajoituksen tekeminen ei ollut tutkimusongelman ratkaisemisen osalta perusteltua. Samaten haastattelurunko on rakennettu niin, että siihen sisältyvien teemojen alle asetetut kysymykset koskevat pääsääntöisesti kaikkia yrityskokoluokkia. Tilintarkastajien osalta vaatimuksena tutkimukseen osallistumiselle ei pidetty, että tilintarkastaja edustaisi Big 4 -yhtiötä. Tilintarkastajien osalta valintakriteerinä oli auktorisointi eli joko HT-, JHT- tai KHT-tutkinnon suorittaminen.

Lähetin maaliskuussa haastattelupyynnöjä sekä tilintarkastajille että tilitoimistoissa työskenteleville taloushallinnon ammattilaisille, joista tässä tutkielmassa käytän nimitystä kirjanpitäjät. Osan tilintarkastajien yhteystiedoista sain tilintarkastajalta, jonka kanssa olen tehnyt yhteistyötä työelämässäni. Haastattelupyynnön saanneisiin kirjanpitäjiin sisältyy henkilöitä, joiden kanssa olen aikaisemmin ollut satunnaisesti yhteydessä työni puolesta. Pidin ratkaisua perusteltuna, koska tiesin henkilöiden omaavan monipuolisen tiedon ja laajan kokemuksen tutkielman aiheesta. Kyseisten henkilöiden kanssa olen ollut tekemisessä ainoastaan työtehtävieni kautta, joten hyvien tuttujen osallistuminen tutkielmaan on poissuljettu. Samaten muiden tilintarkastajien yhteystietojen saamista toiselta tilintarkastajalta pidin hyväksyttävänä ratkaisuna, koska näin ollen kohderyhmään valikoitui henkilöitä, joilla on myös oman ammattiryhmän edustajan mielestä monipuolinen ja pitkäaikainen kokemus tilintarkastuksesta. Lisäksi hain potentiaalisia haastateltavia eri tilitoimistojen ja tilintarkastusyhteisöjen verkkosivujen kautta. Henkilöt, joille haastattelupyynnön lähetin, eivät valikoituneet kohderyhmään satunnaisesti. Haastattelupyynnön lähetin henkilöille, joilta löytyi blogikirjoituksia tutkielman aiheesta.

Yhteensä haastattelupyynnön saaneista viidestä tilintarkastajista haastatteluun suostui kolme. Kahdelta tilintarkastajalta en saanut sähköpostiini vastausta. Haastattelupyynnön lähetin yhteensä kuudelle kirjanpitäjälle. Kolme kirjanpitäjää suostui haastatteluun, kaksi eivät vastanneet lähettämäni pyyntöön ja yhdeltä tuli kieltävä vastaus. Lähettämäni haastattelupyynnö ei sisältänyt haastattelurunkoa, vaan esitin haastattelussa käytävän aihepiirin. Tietosuoja- ja suostumuslomakkeen lähetin henkilöille, jotka olivat suostuneet haastatteluun.

Aineistojen keruun aloitin haastattelemalla ensiksi tilintarkastajat. Haastattelujen järjestys ei ollut ennalta suunniteltu, vaan haastatteluajat sovittiin haastateltavien omat aikataulut huomioiden. Käydyissä haastatteluissa tuli ilmi seikkoja, jotka nostivat esille mahdollisuuden, että laskenta-ammattilaisilla, jotka ovat tilinpäätöksen kohteena olevan yrityksen palveluksessa, toimien yrityk-

sen talousasioista vastaavana, voisi olla mahdollisesti näkemyksiä, jotka toisivat tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen lisää syvyyttä ja laajuutta. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimussuunnitelmaa muutetaan tutkimuksen edetessä (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Näin ollen myös tässä tutkimuksessa alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukaista haastateltavien määrää päätettiin laajentaa. Lisähaastattelujen toteuttamistarve perustuu näkemykseen, että talouspäälliköllä tai -johtajalla on edustamansa yrityksen syvällisempi tuntemus. Lisäksi hän mahdollisesti seuraa toimialan muiden yritysten tilinpäätöksiä aktiivisemmin. Kyseisellä kohderyhmällä voi siten olla mahdollisesti erilaisia näkemyksiä esimerkiksi tilinpäätöksen liitetietojen laajuudesta ja niiden sisällöstä tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan muodostumisessa sekä tilinpäätöksen laatijan että käyttäjän näkökulmasta. Edelliseen perustuen lähetin sähköpostitse haastattelupyynnön neljälle talouspäällikölle, joista haastatteluun suostui kaksi henkilöä, kaksi eivät vastanneet pyyntöni. Potentiaalisten haastateltavien valinnassa käytin sekä jo itselläni ennalta olemassa olevia yhteystietoja että myös eri kauppakamarien verkkosivuja. Kauppakamarien verkkosivuilta haettujen yritysten osalta hain verkkohaulla tai yrityksen kotisivuilta yrityksen kuulumisen tutkielman rajaukseen piiriin. Yrityksen kotisivuilta hain myös yrityksen talouspäällikön tai -johtajan yhteystiedot.

Yhteensä tutkielmaa varten lähetin 15 haastattelupyynnön. Haastattelut järjestäytyivät kahdeksan laskenta-ammattilaisen kanssa.

3.2.2 Haastateltavien ja haastattelujen esittely

Haastateltavien yksityisyyden suojan takaamiseksi haastateltavien osalta esittää työkokemukset viiden vuoden tarkkuudella eikä heihin yhdistetä suoraan muita mahdollisia yksilöitäviä tietoja. Edellä mainittu luokittelu on perusteltua, koska kuten aikaisemmin olen esittänyt, osan tilintarkastajien yhteystietoista sain toiselta tilintarkastajalta, ja siten hänen oma mahdollinen tulkintansa tutkielmaan osallistuneista tilintarkastajista, pystytään tehdyllä valinnalla poissulkemaan.

Tutkielmaa varten haastattelin yhteensä kahdeksaa henkilöä: kolmea tilintarkastajaa, kolmea kirjanpitäjää ja kahta talouspäällikköä. Kaikki haastateltavat ovat työskennelleet laskenta-alalla yli kymmenen vuotta. Kirjanpitäjä A (Kp A) on työskennellyt kirjanpitäjänä 10-15 vuotta, kirjanpitäjä B (Kp B) 20-25 vuotta ja kirjanpitäjä C (Kp C) 15-20 vuotta. Yksi kirjanpitäjistä toimii myös tilitoimistoyrittäjänä ja yhdellä kirjanpitäjällä on kokemusta ainoastaan mikroyrityksistä. Talouspäällikkö A:lle (Tp A) on kertynyt laskenta-alakokemusta 10-15 vuotta ja talouspäällikkö B:lle (Tp B) 15-20 vuotta. Molemmat talouspäälliköt edustavat pk-yritystä.

Tilintarkastajien työkokemukset laskenta-alalta jäävät 15-30 vuoden välille. Tilintarkastaja A:lle (Tt A) on kertynyt laskenta-alan työkokemusta 20-25 vuotta, tilintarkastaja B:lle (Tt B) 25-30 vuotta ja tilintarkastaja C:lle (Tt C) 15-20 vuotta. Kaikki tilintarkastajat ovat auktorisoituja tilintarkastajia. Kaikilta tilintarkastajilta löytyy kokemusta mikro- ja pk-yritysten tilintarkastuksista. Lisäksi joillakin

tilintarkastajilla on kokemusta sekä suuryritysten että pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastuksista.

Haastattelut suoritettiin aikavälillä 29.3. – 24.4.2023. Kahdeksasta haastattelusta yksi toteutettiin kasvotusten ja seitsemän Teams-haastatteluina. Kasvotusten tapahtuneen haastattelun tallennuksessa käytettiin puhelimen ääninauhitussovellusta ja Teams-haastatteluissa sovelluksen omaa nauhoitustoimintaa. Yhden Teams-haastatteluaineisto perustuu haastattelun muistiinpanoihin. Haastattelujen kestoaika vaihteli, asettuen 33 minuutin ja 1 tunnin 18 minuutin välille. Yhteensä haastattelut kestivät 6 tuntia ja 53 minuuttia. Litteroitavaa aineistoa kertyi yhteensä noin 6 tuntia, kun huomioidaan yhden haastattelun perustuminen muistiinpanoihin. Yhdelle haastateltavalle lähetin haastattelun jälkeen lisäkysymyksen sähköpostitse. Saatu vastaus on sisällytetty hänen haastatteluaineistoonsa.

Keräämääni aineistoa pidin tässä vaiheessa tutkimusongelman ratkaisemista varten riittävänä. Suoritetut haastattelut eivät tuoneet enää esille uusia johtolankoja ja vihjeitä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 99-100) mukaan tilanteessa, jossa tutkija pohtii, onko tutkimusaineistoa riittävästi, voidaan ratkaista aineiston riittävyys tarkastamalla aineiston toistuvuutta. Tutkimuksen yhteydessä puhutaan saturaatiosta eli kylläntymispisteestä. Se tarkoittaa tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään eikä lisäaineiston hankkiminen tuo tutkimusongelman ratkaisemista varten enää uutta tietoa. Kyllästymispisteen määrittelee tutkija itse tarkastelemalla kerättyä aineistoa ja päättelemällä, onko aineistoa sen verran, että siitä voidaan saada tuloksia (Hirsjärvi & Hurme 2011, 60).

3.3 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimusaineiston analysoinnissa on käytetty sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä keskitytään tekstin analyysiin, etsien tutkimusaineistosta merkityksiä. Analyysissä löydettyä, tutkimuksen kannalta tärkeätä tietoa, ei esitetä numeerisesti vaan tekstin muodossa. Sisällönanalyysimenetelmällä saadaan kerättyä aineisto tulevia johtopäätöksiä varten. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117; Vilka 2021, 163.) Sisällönanalyysin käyttö on tutkimusongelman ratkaisemista varten perusteltua, koska haetaan tekstin muodossa olevaa tietoa siitä, mitä haastateltavat ilmiöstä ajattelevat. Tutkimuksessa haetaan haastateltavien sekä omiin näkemyksiin että kokemuksiin liittyviä seikkoja. Tutkimusongelman ratkaisemista varten tutkimusaineistosta täytyy löytää merkitykset ja arvioida niiden merkitystä tutkielman kannalta.

Ennen kuin tutkimusaineistoa voidaan käyttää, se täytyy purkaa sellaiseen muotoon, että sitä voi työstää. Aineiston purkamista eli litterointia suositellaan, koska se helpottaa tutkijaa aineiston analysoinnissa. Litteroinnin tarkkuuden päättää tutkija, huomioiden tutkimuksen tavoitteen ja tutkimusaineiston analyysitavan. (Vilka 2021, 137-138.) Tutkielmani varten kerätyn jokaisen haastatteluaineiston olen litteroinut sanatarkasti, pois lukien ne osiot, jotka eivät liittyneet tutkimukseen, kuten haastattelujen aloitus- ja lopetuskeskustelut. En ole

litteroinut myöskään keskusteluja tutkielman aihepiiriin kuulumattomista aiheista. Litterointi ei sisällä merkintöjä haastateltavien puheeseen sisältyvistä mahdollisista tauoista, heidän eleistään eikä ilmeistään. Edellä mainittujen sisällyttäminen aineistoon ei ollut tutkimuksen tavoite ja analyysitapa huomioiden, tarpeellista. Seuraavaksi muodostin uuden tiedoston, johon jaottelin haastatteluaineistot teemoittain, käyttäen apuna haastattelurunkoa. Haastattelurungon mukaiset teemat auttavat jäsentelemään aineistoa ja aineiston järjestämisen yhteydessä tulee käytyä koko aineisto läpi (Eskola & Suoranta 2003, 151). Seuraavaksi tyypittelin aineiston. Tyypittely on aineiston ryhmittämistä, jonka avulla teemojen sisältä haetaan samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107, 124). Tyypittelyssä käytin hyväksi tekstinkäsittelyohjelman työkaluja. Jotkut aineistot sisälsivät myös seikkoja, jotka kohdistuivat teema-alueen sisällä johonkin toiseen aihealueeseen. Tällaisiin kohtiin lisäsin omia muistiinpanoja, käyttäen siihen apuna kommenttityökaluja. Vaihetta voidaan kutsua eräänlaiseksi koodaukseksi, jonka tehtävänä oli helpottaa aineiston myöhempää käsittelyä. Eskolan ja Suorannan (2003, 154-156) mukaan koodaamisen jälkeen aineiston käsitteleminen on joustavampaa. Se helpottaa palaamista kohtiin, jossa puhutaan jostain tietystä asiasta. Koodaus on kuitenkin tutkijan oma näkemys aineiston tulkinnasta. Sitä ohjaavat tutkimuksen tarkoitus, siihen liittyvät teoriat, mutta myös ennakkoluulot. Muistiinpanot kuvaavat tutkijan tekstille annettuja tulkintoja. On kuitenkin tiedostettava, että laadullisessa tutkimuksessa tutkija analysoi aineistoja ja tekee siitä tulkintoja koko tutkimusprosessin ajan (Hirsjärvi ja Hurme 2009, 152; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122).

Tutkielmani osalta on otettava huomioon, että yksi haastatteluaineisto perustui muistiinpanoihin. Tämän osalta litteroinnin suorittaminen ei ole ollut mahdollista, mutta muilta osin haastatteluaineisto on käsitelty edellä kuvatulla tavalla. Tässä tutkielmassa yhden haastatteluaineiston perustumista muistiinpanoihin ei nähdä tutkimustulosten analysointia eikä siitä tehtävien tulkintojen osalta vaarantavana tekijänä. Kuten edellä on mainittu, haastateltavien eleitä ja ilmeitä tai pidettyjä mietintätaukoja ei sisällytetty analyysiin. Nauhoitukset sisältävät paljon verbaalista aineistoa, joka lopulta kuitenkin tiivistetään, että tulkintojen tekeminen olisi helpompaa (Alasuutari 2011, 85). Tekemäni muistiinpanot sisältävät haastateltavan mielipiteet ja näkemykset, jotka ovat tutkimusongelman ratkaisemista varten käyttökelpoisia sellaisinaan.

Sisällönanalyysi pitää sisällään kolme analyysimuotoa, joita ovat aineistolähtöinen, teoriaohjaava ja teorialähtöinen analyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108-112). Tämän tutkielman analyysimuoto on teoriaohjaava. Oikeasta ja riittävästä kuvasta ei ole teoriaa, mutta aihepiiriä on useiden tutkijoiden toimesta käsitelty ja historian saatossa on pyritty ilmiötä käsitteellistämään. Suomalaisessa tilinpäätöksessä käsitettä ohjaa myös kansallinen lainsäädäntö. Edellisistä on muodostettu tämän tutkielman teoreettinen viitekehys, johon tutkielman analyysi ja siitä tehtävät tulkinnat nojautuvat. Myös kansainvälisellä tasolla, aihepiiriin kuuluvat tutkimukset, vaikuttavat aineistosta tehtäviin tulkintoihin.

Sisällönanalyysin viimeinen vaihe on yhtenäisen raportin muodostaminen. Raportissa tuodaan esille aineistosta tehdyt tulkinnat järjestetyssä ja selkeässä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 164.) Tämän tutkielman tulokset esitetään seuraavassa osiossa. Yhteenveto tulosten suhtautumisesta tutkielman viitekehukseen ja aiempiin tutkimuksiin, esitetään yhteenveto ja arviointi -luvussa.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulokset on jaettu haastattelurungon mukaisesti kahdeksi teema-alueeksi. Ensimmäinen teema-alue on tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva. Toinen teema-alue keskittyy tilinpäätöksen käyttäjiin. Tulokset molemmista teema-alueista esitetään omina osioina. Osioiden alla olevat alaotsikot kuvaavat aihealuetta, josta haastattelutuloksia esitetään. Alaotsikon alle on ryhmitelty samaan aihepiiriin kuuluvat vastaukset haastattelurungon sisältämistä kysymyksistä. Ryhmittelyn avulla pyritään tuloksista muodostamaan vastaukset tutkimuskysymyksiin, joiden perusteella pyritään saamaan vastaus tutkielman tutkimusongelmaan.

Varovaisuus-osion osalta on perusteltua tuoda esille, miksi se on esitetty erillään muista tilinpäätösperiaatteista. Kirjanpitolaki velvoittaa ennakoitavissa olevat menetykset ja vastuut huomioimaan tilinpäätöksessä tilikauden tuloksesta riippumatta (1336/1997, 3:3§). Välttämättä kirjanpitäjälle, joka mahdollisesti käytännössä tilinpäätöksen laatii, tietoa mahdollisista menetyksistä tai vastuista ei välitetä joko tietoisesti tai tahtomattomasti. Tietoisesti tehty valinta voi mahdollisesti liittyä tuloksen tahalliseen vaikuttamiseen, päämääränä esimerkiksi oman hyödyn tai yrityksen taloudellisesta tilasta paremman kuvan antamisen tavoittelemisen. Tuon myös esille, että mielestäni joidenkin haastateltavien kohdalla tähän aihepiiriin liittyvän kysymyksen esittämismuodossa olin osittain epäonnistunut. Kysymyksen sekä sisältöä että tarkoitusta ei välttämättä heti ymmärretty. Tutkielmaan valittu aineistokeruumenetelmän joustavuus tuli siten erityisesti tämän kysymyksen kohdalla esille. Pystyin kysymystä täsmentämään ja selventämään esimerkkien avulla.

Varovaisuuden periaatteeseen liittyvään kysymykseen liitetty manipulointi-sana sai haastatelluilta osakseen erilaisia näkemyksiä. Yksi haastateltavista toi esille, että manipulointia tapahtuu, kun tilinpäätöksen laatijan tekemät ratkaisut eivät noudata lainsäädäntöä. Toisen haastateltavan vastausten tulkinnan perusteella manipulointi on tilanne, jossa tilinpäätöksen laatijan tehdyt ratkaisut jäävät lainsäädännön rajoihin, mutta ovat jokseenkin kyseenalaisia. Alkuperäisen kysymyksen asettelussa manipuloinnilla ei ole tarkoitettu lainsäädännön ulkopuolista toimintaa. Edellisistä johtuen, tässä tutkielmassa ei käytetä

tulosten esittämiseen yhteydessä sanaa manipulointi, vaan puhutaan tulokseen vaikuttamisesta.

4.1 Tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva

4.1.1 Näkemyksiä oikeasta ja riittävästä kuvasta

Oikeaa ja riittävää pohtiessa täytyy tilinpäätöksen laatijan asettautua tilinpäätöksen käyttäjän asemaan. Kaikkien haastateltavien näkemyksissä tuodaan jollain tavalla esille yrityksen ulkopuoliset tilinpäätöksen lukijat, heille yrityksestä syntyvä mielikuva.

Haastatteluissa tulee esille käsitteeseen liittyvä monipuolisuus. Haastateltava Tt C esittää kuvaavasti, että käsite kuulostaa selkeälle, mutta on kuitenkin aika monopolivinen asia. Kukaan haastateltavista ei esitä oikean ja riittävän kuvan käsitteelle tarkempaa määritelmää.

Haastateltavat yhdistävät oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen taulukossa 2 esitettyjä piirteitä.

TAULUKKO 2 Haastateltavien oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen yhdistetyt piirteet

Todellisuutta vastaava kuva
Ei virheellistä tietoa sisältävä
Oleellinen tieto
Ei johda harhaan
Tieto, jonka perusteella ei tehdä virheellisiä johtopäätöksiä
Realistinen kuva
Kirjanpito on oikein
Lakia on noudatettu

Haastateltava Tt B huomauttaa, että oikeasta ja riittävästä syntyy paljon mielikuvia eikä tarkempaa määritelmää käsitteelle välttämättä tarvitsisi sen enempää pohtia.

”Niistä on kirjoitettu kustakin varma tuhat sanaa, mut mun mielestä se on todella ytimekkäästi sanottu. Olen itse aina tykännyt siitä omalla tavalla, se on niin kuin erittäin haastavasti sanottu, sitä pitää osata oikealla tavalla tulkita, mutta minusta se on oivallisesti kiteytetty se, mitä niin kuin siinä tilinpäätöksestä on vaadittu, minusta se maalaisjärki on parempi kuin se, että lähdetään pilkkuja viilamaan.” (Tt B)

Haastateltavien välillä eroavaisuutta löytyy siinä, missä aikamuodossa he näkemyksensä käsitteestä esittävät. Aikamuodolla voi olla merkitystä, koska se mahdollisesti kuvastaa laskenta-ammattilaisten omia näkemyksiä tilinpäätöksen tehtävästä, kuvaileeko se menneitä tapahtumia, tilinpäätöshetken tilannetta tai myös tulevaisuuteen kohdistuvia näkymiä.

”Varmaan se, että se kertoo just sen, miten sillä on mennyt.” (Tp A)

”Se, että ulkopuolinen, joka lukee tilinpäätöstä, saa todellisuutta vastaavan kuvan siitä tilanteesta, missä yritys on tilinpäätöshetkellä.” (Tp B)

” Sen pitää antaa oikea käsitys siitä, miten sillä firmalla menee.” (Kp C)

Sanojen oikean ja riittävän selkeä erottelu toisistaan ei ole haastattelujen perusteella yksiselitteistä. Näkemykseen, mielletäänkö oikea ja riittävä yhtenä kokonaisuutena tai nähdäänkö ne kahtena, toisistaan erillään käsiteltävänä seikkana, tuodaan esille seuraavia näkemyksiä:

”Lähtökohtaisesti pyritään, että kaikki olisi oikein, mutta se että ne on riittävän oikein, jotta se kokonaiskuva säilyisi oikeana, se on se ero tällä riittävällä ja oikealla. Eli riittävä määrittelee sitä tarkkuutta ja oikein on sitten se, mihin tavoitellaan tavallaan tietysti.” (Kp C)

”Kyllä erillisiä, oikea ja riittävä, ...perustuu oikeisiin lukuihin ja oikeisiin tietoihin. Mutta että riittävä, että siinä on kuitenkin niin kuin tarpeeksi paljon kerrottu niistä liitetiedoissa...ne on vähän häilyviä ne rajat, mikä on kellekin riittävä ja kellekin oikea.” (Kp A)

”Minä olen koko ajan ajatellut, että siinä on kaksi asiaa, että on oikeellisuus ja sitten on riittävästi sitä tietoa. On kaksi asiaa.” (Tp B)

Haastateltavat yhdistävät käsitteeseen olennaisuuden ja virheettömyyden. Haastateltavat tilintarkastajat tuovat esille, että virheetöntä tilinpäätöstä ei ole olemassa, vaan kysymys on siitä, minkä verran tilinpäätös on virheellinen. Olennaista on, antaako tilinpäätös virheellisyydestä riippumatta riittävin määrin yrityksestä oikean kuvan.

”Koskaan ei ole varmaan sellaista täydellistä tilinpäätöstä, jossa ei mitään virhettä olisi, mutta varsinkin se riittävä ottaa huomioon olennaisuuden, että se on olennaisin osin riittävä ja oikein.” (Tt C)

”Kun puhun esimerkiksi rahoittajille, pankeille, Finnveralle, minä aloitan ne puheet yleensä siitä, että jokainen tilinpäätös on virheellinen, kysymys on siitä, että minkä verran ne ovat virheellisiä...ne pitää olla sillä tavalla niin kuin omassa kuosissa, että se tilinpäätöksen lukija saa sen riittävässä määrin sen oikean kuvan siitä tilinpäätöksen tuottamasta informaatiosta.” (Tt B)

Tilintarkastamalla⁵ tilinpäätös varmistetaan, että tilinpäätös antaa yrityksestä oikean ja riittävän kuvan. Tilintarkastus vahvistaa tilinpäätöksessä esitettävän tiedon oikeellisuutta, sen riittävyttä.

”Kyllä varmaan, kun se on tilintarkastettu, se on oikein ja riittävä.” (Tp A)

⁵ Tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä (TTL 1141/2015, 2:2 §.)

Oikeaan ja riittävään kuvaan yhdistetään yrityksestä liitetiedoissa annettava lisäinformaatio. Liitetietojen laajuus, siinä esitettävän tiedon merkitys, tärkeys ja sen esittämistapa, vaikuttavat oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttämisen toteutumiseen. Liitetiedoilla varmistetaan ja vahvistetaan yrityksestä annettavaa oikeaa ja riittävää kuvaa.

”...pohtii just siinä, kun tekee niitä liitetietoja.” (Kp A)

”Kyllä mä sen sinne liitetietoihin lisään silloin, jos se mun mielestä muuten vaarantaa, jos sitä tietoa ei ole, oikean ja riittävän kuvan.” (Kp C)

”Joka tilinpäätöksessä on johdon arviota, niiden luotettavuus ja se kumpuaa liitetietoihin, että siellä kuvataan, miten tässä yhtiössä on esimerkiksi arvostusmenetelmät...Koska siinä voi olla vaikka positiivinen kertaluonteinen erä. Jos se jätetään kertomatta, niinhän saa kuvan, että se on kannattava, vaikka se on ihan kuralla se yhtiön bisnes.” (Tt A)

Lisäinformaation esittämisen osalta haastateltavat pitävät tärkeänä käytettävän kielen ja tiedon esittämistavan selkeyttä. Haastateltava Tt A:n mukaan ytimekkyys ja seikkojen lyhyt kuvaus edustavat luotettavuutta, kun taas rönsyily ja tiedon epämääräinen esittäminen edustavat tiedon asiattomuutta. Haastattelujen perusteella myöskään liiallisen tai käyttäjille hyödyttömän tiedon esittäminen ei edusta tiedon luotettavuutta.

4.1.2 Hyvä kirjanpitolata

Hyvää kirjanpitolataa ja sen sisältöä pyrittiin selkeyttämään kahden kysymyksen avulla. Ensimmäiseksi pyydettiin kuvailemaan käsitettä. Lisäksi kysyttiin haastateltavilta lähteitä, mistä haetaan tarvittaessa mahdollisiin kirjanpito- ja tilinpäätösongelmiin apua. Toisen kysymyksen tarkoituksena oli saada syvällisempi käsitys käytännössä, jokapäiväisessä työssä käytettävistä keinoista, joilla hyvää kirjanpitolataa toteutetaan.

Haastattelujen mukaan hyvää kirjanpitolataa, sen määritelmää tai sisältöä, ei jokapäiväisissä työtehtävissä erikseen mietitä. Haastateltavien mukaan työssä noudatetaan lainsäädäntöä ja annettuja ohjeistuksia. Ohjeistuksista tuotiin erikseen esille KILA:n annetut ohjeet. KILA edustaa haastateltaville tahoja, jonka antamien ohjeistusten noudattamisella hyvää kirjanpitolataa toteutetaan ja varmistetaan. Haastateltava Tt A nostaa esille, että tilanteissa, jossa yritys käyttää omaa laskentamallia tai lainsäädännön soveltamisesta ei olla varmoja, silloin hyvän kirjanpitolatavan varmistamiseksi on pyydettävä lausunto KILA:lta.

Hyvän kirjanpitolatavan noudattamisella toteutetaan tilinpäätöksen antamaa oikeaa ja riittävää kuvaa.

”Kun joskus on tulkinnanvaraisia asioita paljon, sitten hyvä kirjanpitolata tähtää siihen oikeaan ja riittävään kuvaan, ei vääristä sitä.” (Tp B)

”Lait, KILA:n yleisohjeet, asetukset...ei saa valita, että viitsinkö. Ei saa jättää lakia noudattamatta sillä, että ei ole olennainen.” (Tt A)

Käytännön työssä laskenta-ammattilaiset ovat kohdanneet ongelmatilanteita, joihin ei välttämättä säännöstöstä tai käytettävissä olevista ohjeista ole helppo löytää ratkaisua. Vastaavanlaisissa tilanteissa haastateltavat hakevat apua ammattikirjallisuudesta ja keskusteluista työkavereiden tai saman toimialan muiden toimitsijoiden kanssa. Verkostoitumista muiden laskenta-ammattilaisten kanssa nähdään tärkeänä. Sen hyödyllisyys tulee esille erityisesti tilanteissa, joissa oma ymmärrys lain tulkinnasta tai sen soveltavuudesta tapaukseen kaipa vielä ulkopuoliselta lisävahvistusta.

Hyvän kirjanpitotavan mukaisen toiminnan varmistamiseksi neuvoja haetaan Taloushallintoliitolta ja ulkopuolisilta asiantuntijoilta. Haastattelut tuovat esille, että verotukseen liittyviin ja mahdollisiin erityiskysymyksiin liittyviin kysymyksiin haetaan apua aiheisiin perehtyneiltä asiantuntijoilta. Haastateltava Tt A:n kokemuksen mukaan, jos johdolla on käytettävissä konsulttiapua, yhtiöllä myös pääsääntöisesti menee hyvin.

Hyvä kirjanpitotapa mahdollistaa haastateltava Kp C:n mukaan kirjanpitoon tehtyjen kirjausten läpinäkyvyyden ja jäljittävyyden. Hyvää kirjanpitotapaa noudattamalla on toisen laskenta-ammattilaisen helpompaa päästä jäljille, miksi ja miten joku kirjaus on tehty. Se helpottaa löytämään linkit alkuperäiseen tositteeseen.

Eritoten kirjanpitäjien kanssa käydyissä haastatteluissa nousee esille, että myös tilintarkastajia pidetään hyvän kirjanpitotavan lähteinä. Haastateltava Kp A esittää mielipiteensä tästä seuraavasti:

”Kun asiasta kysytään tilintarkastajalta, sitten asia tulee jo pohdittua ennen tilintarkastusta valmiiksi.” (Kp A)

Tämä tutkielma ei ota kantaa siihen, voidaanko tätä pitää hyväksyttävänä, koska ei ole tiedossa, onko vastaavissa tilanteissa kysymys konsultoinnista tai tilintarkastajan omista tehdyistä ratkaisuista.

4.1.3 Olennaisuusperiaate ja toiminnan laatu ja laajuus

Olennaisuusperiaatteen, toiminnan laatu ja laajuus huomioiden, lisäämisen laissa oikean ja riittävän kuvan yhteyteen, näkevät kaikki haastateltavat positiivisena seikkana. Haastateltava Tt B:n mukaan, koska tilinpäätös sisältää aina jaksotuksia ja laskennallisia eriä, jotka eivät ole koskaan täysin tarkkoja, sisältyy tilinpäätökseen aina virheitä. Olennaisinta on, vääristäkö virhe tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan tai ei.

Olennaisuus nähdään seikkana, jonka olemassaolo mahdollistaa tilinpäätöksen laatijalle joustavuuden käytön.

”Se on hyvä, koska se sitten rajaa siihen, et ei ihan oikeasti tarvi niin kuin siirtovelkoihin siirtää pankkitilimaksuja, jotain euro viittäkymmentä senttiä jaksottaa... se on ollut ihan hyvä ohjenuora tilinpäätösten tekemiseen, että keskitytään siihen, mikä oikeasti on tärkeää.” (Kp C)

Tilinpäätös vaiheen lisäksi olennaisuusperiaate vaikuttaa myös kirjanpitäjien päivittäiseen työhön, työn tehokkuuteen. Lukuisten yritysten kuukausikirjanpito pyritään laatimaan tilinpäätöstasolla. Pieniä senttijaksotuksia ei välttämättä aina tehdä, epäolennaisiin jaksotuksiin ei käytetä työaikaa.

Seikkaa, että olennaisuus on jätetty tilinpäätöksen laatijan omaan päätöksenteon varaan, ei kukaan haastateltavista kyseenalaista.

"Se on aika suhteellinen käsite. Joo, kyllä mä sen ymmärrän, että sitä on vaikea myös lakiin kirjoittaa, että mikä se raja on." (Tp A)

"Se on sellainen häilyvä käsite, sitä ei ole välttämättä helppo määritellä." (Tp B)

Haastattelujen perusteella olennaisuusrajan määrittelemiseen pääsääntöisesti ei liity haasteita. Kaikkien haastateltavien mielestä olennaisuusraja on tapaus- ja/tai yritys kohtaista. Haastateltava Tt B:n mukaan olennaisuusrajan määrittelemiseen ei ole yhtä oikeata vaihtoehtoa. Vaikkakin on olemassa ohjeistuksia, eri käyttäjät voivat siitä huolimatta määritellä olennaisuuden eri tavalla. Hän tuo esille, että kun tuntee yrityksen ja sen toiminnan laajuuden jo pidemmältä aikajaksolta, on syntynyt myös näkemys kohdeyrityksen olennaisuusrajan suuruudesta.

Haastattelujen mukaan tilintarkastajat käyttävät tilintarkastuksessa pääsääntöisesti prosentuaalista olennaisuusrajaa. Kirjanpitäjien keskuudessa euronääräinen olennaisuuden raja-arvo on käytetympi kuin prosentuaalinen.

Olennaisuusrajan määrittelemisessä huomioidaan ensisijaisesti yrityksen kokoluokka ja toiminnan laatu. Muita seikkoja ovat esimerkiksi yrityksen tilinpäätöksen käyttäjien huomioiminen ja yrityksen kokonaistilanne.

"Se ihan riippuu, että kuka tilinpäätöksen lukija on. Jos on pieni yhtiö ja sitä käyttävät lähinnä perheenjäsenet ja verottaja, sitten se olennaisuus voi olla isompikin. Jos esimerkiksi as oy, siinä jo 100 euroa on tärkeä, jos on vastikkeet virheellisiä, siinä voi olla jollekin perheelle iso merkitys." (Tt A)

"Sitten oma pääoma saattaa olla siinä, että jos ollaan lähellä sitä menemistä negatiiviseksi, silloin se olennaisuuden raja voi ollakin vähän pienempi. Mutta sitten sellaisella vakavaraisella yhtiöllä, että tä on niin monipuolinen asia." (Tt C)

Olennaisuusrajan määrittelemiseen pyydetään joskus neuvoa myös tilinpäätöksen laatijalta itseltään tai tilintarkastajalta. Haastateltava Tp B tuo esille, että tilintarkastajalta saadun neuvon mukaan, olennaisuusrajan olisi hyvä olla liikevaihdosta alle viisi prosenttia. Tätä haastateltava ei kuitenkaan pitäisi välttämättä ainoana hyvänä vaihtoehtona.

"Se riippuu mihin se vaikuttaa... ja sitten toisaalta, kun sä pystyt perustelemaan asian, miksi se on olennainen tai ei, sekin vaikuttaa... ja toisaalta, jos vaikka olisi jostain osin olennainen, mutta kun siihen vielä otetaan huomioon toiminnan laatu ja laajuus, sitten todetaan, että se ei ehkä ookaan. Kyllä ne on sellaisia tapauskohtaisia asioita." (Tp B)

Haastateltavien näkemykset tilinpäätöksessä käytetyn olennaisuusrajatiedon esittämisestä liitetiedoissa, jotta tilinpäätöksen käyttäjätkin voisivat käyttää sitä

omassa päätöksenteossa, eivät ole yksimielisiä. Puolet haastateltavista eivät pitää olennaisuusrajan ilmoittamista hyvänä vaihtoehtona. Muilla haastateltavilla ei ole asiasta selkeää näkemystä. Haastateltava Tp A:n näkemyksen mukaan käytetyn olennaisuusrajan ilmoittaminen voisi olla hyväksyttävissä, jos olennaisuusraja olisi suhteutettu yleisellä tasolla jonkinlaisiin rajoihin. Esimerkiksi kaikki x-xx euron liikevaihtorajan omaavat yritykset käyttäisivät olennaisuusrajana x-xx euroa.

Haastateltavat, jotka eivät pitää olennaisuusrajan ilmoittamista hyvänä vaihtoehtona, tuovat aiheeseen liittyen esille seuraavia seikkoja:

”Se olisi joka tapauksessa vanhaa tietoa... sitä päivitetään koko tilikauden ajan...tuoko se mitään lisäarvoa.” (Kp C)

”Käyttäjä tekee väärä johtopäätöksiä siitä, sillä se arvioi siitä, että siinä (tilinpäätöksessä) voi olla sellaisia virheitä, vaikka siellä ei oo.” (Tt B)

”Ei se tuo lisäarvoa... kirjanpitäjä ei välttämättä mieti sitä, vaan kirjaa kaikki tapahtumat, oli ne sitten pieniä tai isoja, siihen tilinpäätökseen... on ihmisiä, jotka pyörittävät jotakin senttejä ja sillein keskitytään pieniin asioihin, mutta ei sitten nähdä sitä isoa siellä taustalla... isomman yrityksen isompi olennaisuusraja saattaa hämmentää tilinpäätöksen lukijaa... kuulostaa hirveän isolle luvulle jollekin maallikolle ja herättää vaan turhaan hämmennystä, että näin isoista tai pienistä jaksotuksista ei ole välitetty.” (Tt C)

Neutraalin näkökannan esittäneet haastateltavat näkevät käytetyn olennaisuusrajan mahdollisessa ilmoittamisessa positiivisena puolena esimerkiksi seikan, että tarkemman rajan määrittäminen toisi myös laskenta-ammattilaisen työhön selkeyttä. Haastateltava Tt A esittää, että olennaisuusrajan ilmoittaminen lisäisi todennäköisesti tarkkuutta tilinpäätökseen katkojen oikein laatimiseen. Se antaisi viitteitä myös kirjanpitäjän tarkkuustasosta.

Tilinpäätöksessä käytetyn olennaisuusrajan esittämisellä liitetiedoissa ei nähdä antavan tilinpäätökselle huomattavaa lisäarvoa. Lisäksi nähdään ongelmallisena sen esittämistapa. Haastateltava Tp B:n näkemyksen mukaan sitä ei välttämättä pystyisi liitetiedoissa selkeällä tavalla tuomaan esille, koska olennaisuudenraja itsessään on häilyvä. Hän ajattelee, että koska tilinpäätöksen laadinnassa noudatetaan sekä hyvää kirjanpitotapaa että oikean ja riittävän kuvan vaatimusta, ei ole tietoa tilinpäätöksessä käytetystä olennaisuusrajusta, tilinpäätöksen käyttäjille ei ole aiheellista esittääkään.

4.1.4 Varovaisuuden periaate

Epäilyksen, että tilinpäätöksen laatija ei välttämättä tiedä varovaisuuden periaatteen olemassaolosta, sen sisällöstä, merkityksestä tai miten sitä tilinpäätökseen sovelletaan, esittävät useat haastateltavat.

”Eivät toisaalta ehkä välttämättä tästä varovaisuusperiaatteesta ole ylipäätäkään kärkyillä.” (Kp C)

Varovaisuuden määrittelemisen ja ymmärrys siitä, miten sitä pitäisi tilinpäätökseen soveltaa, ei välttämättä ole kaikille laskenta-ammattilaisillekaan ongelmatonta.

”Se on niin kuin sellainen subjektiivinen käsite, että mikä on kellekin mikä se varovaisuus ja missä se raja on.” (Tp A)

Varovaisuuden periaatetta pidetään haastateltavien keskuudessa osittain ristiriitaisena. Käytännössä toisinaan tilinpäätökseen liittyy tapahtumia, joiden vaikutuksista arvion tekeminen on haasteellista, aiheuttaen paljonkin mietintää.

”...toki hyvillä perusteilla pääsee pitkälle, mutta ollaan varovaisia ja kirjataan, mutta sitten tulee, että ei olisikaan pitänyt kirjata. Oliko se sitten varovaisuutta, että se kirjattiin tai olisiko pitänyt olla varovainen ja olla kirjaamatta...täytyykö arvioida yläkanttiin se kulu tai mieluummin alakanttiin, koska jos ei ole tiedossa...ei liioiteltaisi sen kustannuksen kanssa” (Tp B)

Haastateltava Tp A esittää ajatuksen, että voidaanko tilinpäätöksen laatijaa, joka varovaisuuden periaatteeseen nojaten kirjaa tilinpäätökseen liian ison arviovarauksen, pitääkin mahdollisesti varomattomana.

Haastateltavat kirjanpitäjät ja talouspäälliköt eivät ole työssään kohdanneet tilanteita, että varovaisuuden periaatteen nojalla tilinpäätöksen laatija tavoittelisi omaa hyötyä. Haastateltava Tp A mainitsee, että periaatteen soveltaminen oman hyödyn tavoittelun merkeissä voi olla käytännössä mahdollista, mutta siihen ei kannata ryhtyä, koska jos käsiteltävän vuoden tilinpäätöksessä menetyksiä ei huomioita, ne tulevat kuitenkin myöhemmin käsiteltäviksi. Hän lisää kuitenkin, että jos on tiedossa esimerkiksi yhteisöveroproosentin muuttuminen, varovaisuuden periaatteen nojalla tehdyillä ratkaisuilla voi ollakin yritykselle merkitystä.

Haastateltava Kp C:n mukaan pienempien yritysten johto ei lähtökohtaisesti pyri tilikauden tulokseen vaikuttamaan. Hän perustaa näkemykseensä käytännön kokemuksiinsa. Käydessään tilinpäätöskeskusteluja yrittäjien kanssa, jotka ovat tilikauden tuloksesta odottaneet mahdollisesti parempaa, ovat saatu- jen selvitysten pohjalta hyväksyneet tuloksen eivätkä ole etsineet keinoja sen parantamiseksi.

Varovaisuus liittyy tilikauden tuloksen muokkaamiseen halutun mukaiseksi. Tulosten mukaan isompien yrityskokoluokkien tilintarkastuksissa on tullut eteen tilanteita, joissa tilinpäätöksen laatija ei ole halunnut sisällyttää tilinpäätökseen tiedossaan olevia tulevia menetyksiä. Haastateltava Tt A toteaa, että jos johdon palkkio riippuu tilikauden tuloksesta tai se on sidottu tiettyihin tunnuslukuihin, on todennäköistä, että palkkioiden perusteisiin pyritään vaikuttamaan positiivisesti. Vastaavanlaisten harkinnanvaraisten tulosvaikutteisten tapausten tilintarkastuksessa käytetään tarkempaa olennaisuusrajaa kuin muualla tilinpäätöksessä. Haastateltava Tt A painottaa, että tilinpäätös sisältää aina johdon harkintaa. Varovaisuuden periaatteen noudattamisessa on johdolla iso rooli. Johto joutuu miettimään, milloin yhtiö maksaa enemmän ja milloin vähemmän veroja. Toisinaan, vaikkakin veroja haluttaisiin maksaa vähemmän,

yhtiöllä voi olla lainoihin liittyviä sopimusehtoja, joten niiden täyttämiseksi tuloista on mahdollisesti muokattava ehtojen mukaiseksi.

Varovaisuus vaikuttaa yrityksen tulos- ja verosuunnitteluun⁶. Haastateltava Tt B:n mukaan lähtökohtaisesti isommat yritykset pyrkivät verotuksellisesti syistä muokkaamaan tilinpäätöstä tuloksellisesti ja liikevaihdollisesti suu-remmaksi ja pienemmät yritykset pienemmäksi.

”Sit koitellaan aina niitä tavallaan kirjanpitolain ja hyvän kirjanpitotavan rajoja... tätä ei pidä lukea niin, että kaikki yritykset, niitä löytyy aika paljon.” (Tt B)

Johdon rikosoikeudellinen vastuu vaikuttaa tilinpäätösperiaatteiden noudattamiseen. Menetyksen tietoisesta tilinpäätökseen kirjaamatta jättämisen harkitsemisen osalta haastateltava Tt A mainitsee, että toisinaan asiakkaiden kanssa on käyty keskusteluja mahdollisen väärin toimimisen seuraamuksista. Käydyissä keskusteluissa on painotettu johdon roolia, sen tilinpäätöksen oikeellisuuteen liittyvää vastuuta. On tuotu esille, että menetyksistä, jotka ovat olleet johdon tiedossa, mutta eivät ole sisälletty tilinpäätökseen, voi johto syyllistyä tilinpäätöksen vääristämiseen. Toiminasta voi joutua syytteeseen kirjanpitorikoksesta⁷. Haastateltava Tp A tuo esille näkemyksensä, että koska tilinpäätöksen laatija on tietoinen kirjanpitolain säännösten rikkomisen seuraamuksista, siihen ei helposti ryhdytä.

4.1.5 Muut tilinpäätösperiaatteet

”Ne periaatteethan on niin kuin älyttömän hyviä. Ei ne sinänsä ole ongelmallisia, vaan niiden selittäminen asiakkaalle on se haasteellinen tilanne. Jos joku tekisi väkisin päinvastoin, miten on ohjeistettu, voi olla, että olisikin sitten entinen asiakas.” (Tt C)

Haastattelujen perusteella muita tilinpäätösperiaatteita ei koeta haasteellisiksi, mutta niiden soveltamista ovat jotkut haastateltavat joutuneet miettimään jossain tapauksissa tarkemmin. Tilannetta, että jostain tilinpäätösperiaatteesta olisi joutunut oikean ja riittävän kuvan antamista varten poikkeamaan, sitä ei olisi pystynyt tilinpäätökseen soveltamaan, ei ole käytännöntyössä tullut eteen kellekään haastateltavista.

⁶ Tilinpäätökseen kirjattu menetys ei ole välttämättä vähennyskelpoinen kyseisen verovuoden verotuksessa (EVL 360/1968, 22 §.)

⁷ Jos kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja, kirjanpitovelvollisessa oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannolla uskottu,
1) laiminlyö liiketapahtumien kirjaamista tai tilinpäätöksen laatimista vastoin kirjanpitolainsäädännön mukaisia velvollisuuksia
2) merkitsee kirjanpitoon väärää tai harhaanjohtavia tietoja taikka
3) hävittää, kätkee tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa
ja siten vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, hänet on tuomittava kirjanpitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 39/1889, 30:9 §.)

Keskustelut tilinpäätöksen muista periaatteista tuovat esille, että sekä johdonmukaisuus-, suoriteperusteisuus- että erillisarvostusarvostusperiaate ovat periaatteita, joihin on pitänyt tilinpäätöksen laadinnan yhteydessä kiinnittää enemmän huomiota.

Johdonmukaisuusperiaatteen soveltamiseen liittyviä seikkoja on haastattelujen mukaan tullut eteen tilanteessa, jossa yrityksen kirjanpitäjä on vaihtunut. Näissä tapauksissa on tarpeen niin vaatiessa, käytössä olleita ratkaisuja muutettu. Muutoksista on ilmoitettu tilinpäätöksen liitetiedoissa. Lisäksi johdonmukaisuusperiaate on tullut eteen myös tilinpäätökseen jaksotusten tekemisen yhteydessä. Jaksotusten kohdalla välttämättä ei ole noudatettu tilikaudesta toiseen samoja periaatteita. Haastateltava Kp B nostaa tämän yhteydessä esille yrityksen tilinpäätökseen sovellettavan olennaisuusrajan huomioimisen.

Suoriteperusteisuuden ehdoton soveltaminen voi laskenta-ammattilaisten työssä olla joskus haasteellista. Haasteellisuus ei johdu siitä, että periaatteen tulkinnassa olisi epäkohtia, vaan sen taustalla voi olla yrityksen sisäisen informaation puutteellisuus. Haastateltava Tp B huomauttaa, että kirjanpitäjällä ei välttämättä ole suoritteesta tietoa ennen, kuin siitä saapuu lasku. Lasku voi saapua kuitenkin sen verran myöhään, että sitä ei pystytä enää tilinpäätökseen sisällyttämään. Vastaavanlaisissa tapauksissa olennaisuuden erottaminen epäolennaisesta on tärkeällä sijalla.

Poistoihin, arvonalennuksiin ja/tai vaihto-omaisuuden arvostukseen liittyviä haasteita ovat kohdanneet työssään melkein kaikki haastateltavat. Eritoten kirjanpitäjät tuovat esille myyntisaamisten arvonalennuskirjauksiin liittyviä seikkoja. Myyntisaamisten luottotappioksi kirjaaminen voi yhtiöittäin vaihdella. Pääsääntöisesti myyntisaamisten kohdalla käytetään vuoden seuranta-aikarajaa, mutta joidenkin yhtiöiden kohdalla on tilintarkastuksen kautta tullut suositus luottotappioittamaan myyntisaamisia, jos niihin liittyy jonkinlaista epävarmuutta, lyhyemmältä ajalta kuin vuosi.

Johdon oma ymmärrys lainsäädäntöön kuuluvista tilinpäätösperiaatteista ja niiden merkityksestä vaikuttaa tilinpäätöksen antamaan oikeaan ja riittävään kuvaan. Haastateltavat Kp A ja Kp B nostavat esille, että joillakin yrittäjillä ei ole välttämättä tietoa, mitä esimerkiksi luottotappioksi kirjaaminen tarkoittaa. Myös tehtyjen luottotappiokirjausten vaikutuksia ei tunneta. Edellä mainitut ovat osoittautuneet syiksi, kun yrityksen johto on pyrkinyt epävarmojen myyntisaamisten alas kirjaamista viivyttämään. Lisäksi haastateltavat mainitsevat, että kun yrittäjälle on avattu luottotappiokirjaukseen liittyviä seikkoja, kuten esimerkiksi, että luottotappiokirjaus ei tarkoita perinnän lopettamista, arvonalennuskirjauksesta syntynyt arvonlisävero on vähennyskelpoinen ja saatavan kotiutuminen tapahtuu tuloksen kautta, luottotappiokirjauksiin yleensä suostutaan.

Poistoihin liittyvät epäselvyydet johtuvat pääsääntöisesti seikasta, että niiden nojalla tilinpäätöksen laatija pyrkii muokkaamaan tilikauden tulosta halutun mukaiseksi. Haastateltava Tt C:n mukaan asiakkaan kanssa on jouduttu keskustelemaan, että tilikauden tulostavoite ei voi olla peruste poistosuunnitelmien muuttamiseen.

Tilinpäätöserien arvostuksessa korostuu johdon rooli. Haastateltava Tt A nostaa esille, että viime aikoina on maailmamarkkinatilanteessa tapahtunut nopealla aikataululla paljon muutoksia. Muutosten vaikutukset omaisuuserien arvoihin voivat olla huomattavia. Viime vuosina tilinpäätöksissä on ollut enemmän tarvetta omaisuuserien tarkempaan tarkasteluun, mahdollisesti niiden alas kirjaamiseen. Lisäksi haastateltava Tt A huomauttaa, että eritoten pienimmissä yhtiöissä on tullut esille tapauksia, joissa myös kirjanpitäjälle itselleen on tullut yllätyksenä, että omaisuuserien arvostukset täytyy käydä läpi vuosittain.

Haastateltava Tt A tuo esille yrityksessä vallitsevan yrityskulttuurin ja tilinpäätösperiaatteiden soveltamisen välisen yhteyden. Tilinpäätöstä laativa kirjanpitäjä voi joissakin yrityksissä joutua hankalaan tilanteeseen. Jos yrityksen johto on vaikeasti lähestyttävissä, voi kirjanpitäjälle olla haasteellista pyytää vuosittain tilinpäätöstä varten esimerkiksi kiinteistöjen arvokirjoja.

Haastattelujen mukaan eniten yrityksen tilikauden tuloksen vaikuttamista varten käytetty tase-erä on vaihto-omaisuus, varaston arvostus. On yrityksiä, jotka arvostavat sen liian alas ainoastaan tuloksen takia. Vaihto-omaisuuden arvostusperiaatteet löytyvät säännöstöstä, mutta haastateltava Tt B kertoo, että varaston arvon tarkastaminen aiheuttaa tilintarkastajille useimmiten eniten työtä. Tilintarkastajan täytyy varmistua varaston olemassaolosta. Lisäksi on varaston arvon oikeellisuuden varmistamista varten tehtävä huomattavia tarkistus-toimenpiteitä.

4.1.6 Liikevaihto tai bruttotulos

Lain antaman mahdollisuuden, että mikro- ja pienyritykset voivat aloittaa tuloslaskelman esittämisen bruttotuloksesta, hyväksyvät kaikki haastateltavat. Haastateltava Tt A ajattelee, että tällaisten yhtiöiden toiminta perustuu pääasiassa oman ammattitaidon myyntiin, ja on hyvä, että sen hinnan salassapitoa kunnioitetaan. Hän lisää, että sellaisten yhtiöiden vuosittainen tuotto on pääsääntöisesti aika tasaista eikä välttämättä ulkopuoliset ole tällaisista yrityksistä juurikaan kiinnostuneita.

Haastattelujen perusteella pääasiassa yrityksen kilpailijat nähdään tahoina, joiden takia tilinpäätöksen laatija ei halua tilinpäätöksessä pidempää tuloslaskelmaa esittää. Haastateltava Kp C ajattelee, että katteen näkyminen julkisesti voi mahdollisesti vaarantaa joidenkin yritysten toimintaa.

Haastattelujen perusteella johdolla itsellään ei ole välttämättä tietoa, että heidän yrityksensä tilinpäätöksessä voi pitkän tuloslaskelman sijasta esittää lyhennetyn tuloslaskelman. Haastateltavien kirjanpitäjien mukaan käytännössä ensisijaisesti tilinpäätökseen liitetään pitkä tuloslaskelma, mutta jos tilinpäätöksen laatija sitä ei hyväksy, esitetään tuloslaskelma lyhennettynä. Haastateltava Tt C:n mukaan pääsääntöisesti tilintarkastukseen tulevat tilinpäätökset sisältävät pitkän tuloslaskelman. Tt B kokemuksen mukaan tilintarkastukseen tulee jonkin verran tilinpäätöksiä lyhennetyllä tuloslaskelmalla, mutta se ei ole välttämättä ollut tilinpäätöksen laatijan oma päätös. Se on johtunut siitä, että tilinpäätöksen toteuttaneella tilitoimistolla on ollut käytössä taloushallinto-ohjelma,

joka on tuottanut tuloslaskelman yrityskoon mukaisesti. Haastateltavan mukaan enimmäkseen näissä tapauksissa on päädytty ratkaisuun, jossa tilinpäätöksen laatija on pyytänyt tilitoimistoa vaihtamaan lyhennetyn version tilalle pidemmän tuloslaskelman.

Haastateltavien omat näkemykset lyhennetystä tuloslaskelmasta ovat enimmäkseen melko samanlaisia. Melkein kaikki haastateltavat ovat sitä mieltä, että tilinpäätöksessä pitäisi olla esitettynä tuloslaskelman pidempi versio. Toisinaan tavan valintaan voi liittyä kuitenkin yritystoiminnan laatu. Haastateltava Tp A huomauttaa, että vaikkakin yritykset esittäisivät pitkän tuloslaskelman, liikevaihdon esittämistavassakin voi olla toimialakohtaisia eroavaisuuksia.

Haastateltavat tuovat lyhennetystä tuloslaskelmasta esille seuraavia näkemyksiä:

”Mun mielestä se on jotenkin absurdia. Mun mielestä tuloslaskelma on tulot ja menot eriteltyinä. Kyllä minä haluaisin sen nähdä informatiivisemmin.” (Tp B)

”Bruttotuloksesta voi vaan arvailla mikä se (liikevaihto) vois olla. Kyllä se avattuna paremman kuvan antaa.” (Kp A)

”Mun mielestä ihan hyvä, että sellainen mahdollisuus on annettu, mutta siinä kohta vois mielestäni ihan hyvin miettiä, että onko sen tilinpäätöksen pakko olla julkinen, että kaikilla mikroyhtiöillä pitää julkistaa se tilinpäätös, että onko siinä mitään järkeä, kun toiminimeä ei kuitenkaan tarvi. Miksi tä on yhtiömuotoinen asia, eikös vois antaa lupaa olla julkistamatta tilinpäätöstä jollain ehdoilla?” (Kp C)

Haastateltavat nostavat aiheen yhteydessä esille myös tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan. Haastateltava Tp B toteaa, että bruttotuloksesta alkava tuloslaskelma antaa oikean tilikauden tuloksen kuten liikevaihdosta alkava, mutta riittävänä sitä ei välttämättä kuitenkaan voi pitää.

Tilitoimiston toimesta pidemmän tuloslaskelman sisällyttäminen tilinpäätökseen helpottaa kirjanpitäjän omaa työtä. Haastateltavien kokemuksien mukaan, jos pidempää tuloslaskelmaa ei ole sisällytetty tilinpäätökseen, on esimerkiksi yrityksen rahoittaja pyytänyt toimittamaan sen jälkikäteen.

4.1.7 Vähimmäisvaatimusten noudattaminen ja oikea ja riittävä kuva

Haastateltavien mukaan pääsääntönä voidaan pitää, että vähimmäisvaatimusten mukaisesti laaditun tilinpäätöksen pitäisi täyttää sille asetetun oikean ja riittävän kuvan vaatimus. Lain mukaisesti laadittua tilinpäätöstä, sen antaman oikean ja riittävän kuvan toteutumista, on ulkopuolisen vaikea kyseenalaistaa.

”...koska jos teet ihan vähimmäisvaatimusten mukaan, kukaan ei pysty periaatteessa tulemaan sanomaan, että se ei anna oikeata ja riittävää kuvaa... se on niin tapauskohtaista...mä olen ajatellut, että se on oikea ja riittävä kuva, sitä on varmaan mennä vaikea haastamaan sitä sen ulkopuolisen.(Tp B)

Haastatteluissa korostetaan tilinpäätöksen laatijan omaa vastuuta. Haastateltavien yhteinen mielipide on, että tilinpäätöksen laatijan vastuulla on varmistaa,

että yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta annettava oikea ja riittävä kuva toteutuisi.

Tutkimustulosten mukaan tilinpäätökselle asetettujen vähimmäisvaatimusten noudattaminen ei välttämättä aina riitä. Tässä yhteydessä haastateltavat korostavat liitetietojen tärkeyttä. Lakiin sisällytettyjen liitetietojen antamisen velvollisuuden noudattamista pidetään yhtenä olennaisempana oikean ja riittävän kuvan toteutumiseen vaikuttavana seikkana, mutta onko annettu lisäinformaatio kuitenkin riittävä, se päätös on tilinpäätöksen laatijan oman näkemyksen varassa.

” Siinä on semmoinenkin kohta, että sitten pitää liitetiedoissa antaa oikea ja riittävä kuva. Siihen pitää aina viimeisenä palata. Kun ensiks tehdään ne vähimmäisvaatimusten mukaiset, sit se pykälä pitää aina ottaa viimeisenä ja katsoa pitääkö tähän kirjoittaa jotain. Ja aika usein siihen kohtaan pitää kirjoittaa.” (Tt A)

Haastateltavien kirjanpitäjien mukaan tilinpäätökset lähtökohtaisesti laaditaan vähimmäisvaatimusten mukaisesti. Asiakkaan on itse varmistettava, täytyykö lisätä liitetietoihin lisäinformaatiota tai ei. Haastateltava Kp C kuvaa heillä käytössä olevaa menettelytapaa. Heillä tilinpäätösneuvotteluissa asiakkaan kanssa käydään tilinpäätös kohta kohdalta läpi. Tällä toimintatavalla varmistetaan tilinpäätöksessä esitetyn informaation oikeellisuus ja riittävyys. Keskusteluja käydään myös siitä, mitä johtopäätöksiä voisi tilinpäätöksen käyttäjä yrityksestä annettujen tietojen perusteella tehdä. Jos jotain tietoja vähimmäisvaatimusten mukaan ei pitäisi antaa, ne annetaan, jos niiden poisjättämisen nähdään vaarantavan oikean ja riittävän kuvan toteutumisen.

Haastattelujen mukaan kirjanpitäjät antavat asiakkaalle myös näkemyksensä siitä, pitäisikö tilinpäätöksessä jostain seikasta antaa lisätietoja. Yrittäjä itse tekee lopullisen päätöksen tiedon lisäämisestä. Haastateltavan Kp A:n mukaan on kuitenkin todennäköistä, että jos annettava lisätieto olisi yritykselle negatiivinen seikka, siitä ei kerrota, jos laki ei siihen välttämättä velvoita.

Yritysten eri kokoluokille asetettuja vähimmäisvaatimuksia pidetään määrältään ja sisällöltään riittävinä. Asetettuihin vähimmäisvaatimuksiin sisältyy haastateltavien mielestä myös riittävästi liikkumavaraa. Haastatteluissa tulee kuitenkin useita kertoja esille yritysten erilaisuus.

”Se on kuitenkin niin väljä se vähimmäisvaatimusten mukainen...ehkä joku viisaampi on sen ajatellut joskus, että se ei tuota niin paljon lisäarvoa, että sitä tarvis lisätä (haastateltava viittaa toimintakertomukseen).” (Tp B)

Mikroyrityksien tilinpäätöksille asetetut vähimmäisvaatimukset saavat haastateltavilta osakseen osittain kritiikkiä. Yhtenä kritiikin kohteena on aikaisemmassa osiossa käsitelty lyhennetyt tuloslaskelman esitystapa ja sen vaikutus tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan toteutumiseen. Lisäksi kritiikkiä osakseen saavat tälle yrityskokoluokalle myönnetty liitetietoja koskevat helpotukset.

”Periaatteessa mikrosäännösten mukaisesti sehän on periaatteessa riittävä, mutta antaako se välttämättä kuitenkin, lain mukaanhan se antaisi oikean ja riittävän kuvan, mutta antaako se oikeasti sitten, välttämättä ei. Monesti se saattaa vaatii esimerkiksi

liitetietoja lisää. Mutta ne on toki niin pieniä, että onko sitten iso merkitys loppujen lopuksi.” (Tt C)

Suojasatamasäännös antaa mikroyritykselle mahdollisuuden olla joitakin asioita kertomatta. Haastateltava Tt A ajattelee, että suojasatamasäännös on järkevä säännös siinä tapauksessa, kun yrityksen toiminta on tavanomaista. Muussa tapauksessa pitäisi kuitenkin myös mikroyrityksen antaa lisätietoja.

4.2 Tilinpäätöksen käyttö ja sen hyödyllisyys

4.2.1 Tilinpäätöksen käyttäjät

Haastateltavien keskuudessa mikro- ja pk-yritysten tilinpäätöksen käyttäjinä nähdään yrityksen omistajat, yrityksen johto, rahoittajat, asiakkaat, kilpailijat, nykyiset ja mahdolliset tulevat yhteistyökumppanit ja veroviranomainen. Edellä lueteltuja mainitaan keskusteluissa eniten, mutta rahoittajan ja veroviranomaisen esittävät tilinpäätöksen käyttäjinä kaikki haastateltavat.

Tilinpäätöksen käyttäjäkunnan laajuus riippuu yrityksen koosta. Pienen yrityksen tilinpäätöksen käyttäjäryhmä nähdään suppeana. Sen käyttäjinä nähdään pääasiallisesti ainoastaan omistaja ja veroviranomainen. Tilinpäätös, yritys-koosta riippumatta, on haastattelujen perusteella laadittava aina verotusta varten, koska Suomessa verotus perustuu kirjanpitoon.

Yrityksen kasvu tuo mukanaan tilinpäätöksen käyttäjäkunnan laajentumisen. Yrityksen kasvuvaiheessa tilinpäätöksen uusina käyttäjinä haastateltavat näkevät rahoittajat, joita voivat olla pankit, yksityissijoittajat tai sijoitusyhtiöt. Myös mahdolliset tukien myöntäjät nähdään kasvavan yrityksen tilinpäätöksen käyttäjinä.

Kaikkien haastateltavien mukaan tilinpäätöksen käyttäjiltä odotetaan jonkin verran talousosaamista. Pääsääntöisesti tilinpäätöstä pidetään selkeäkielisenä ja ymmärrettävänä, mutta useat haastateltavat huomauttavat, että lähtökohteisesti tilinpäätös laaditaan toista ammattilaista varten.

Haastattelujen perusteella käyttäjän talousosaamista pidetään hänelle itsellään hyödyllisenä, koska se auttaisi saamaan tilinpäätöksestä enemmän hyödyllistä tietoa irti. Haastateltava Kp A mainitsee, että jos koskaan ei ole kirjanpitoa tehnyt tai tilinpäätökseen perehtynyt, ei myöskään esimerkiksi tieto, että tilinpäätös on laadittu PMA-asetuksen mukaisesti, kerro välttämättä sen käyttäjälle mitään. Haastatelussa tuodaankin esille, että tilinpäätöksen syvällisempää ymmärtämistä varten tarvitaan jonkin verran parempaa tilinpäätökseen liittyvän lainsäädännön tuntemusta.

Tilinpäätökseen sisältyvän ammattitermistön käyttö on haastateltavien mukaan perusteltua.

”...kaikille ei tarvi kaikkea auki kirjoittaa, riittää, että selvää suomea, sellaisilla yleisillä ammattitermeillä. Ei kuitenkaan liian vaikeata, ei lakimies tason tekstiä...ei rön-syilleen ja ei käytetä omia termejä.” (Tt A)

”...sanotaan, että tilinpäätöksen laadinta muuttuisi kyllä aika haasteelliseksi, jos sitä alettasi maallikkokielelle kääntämään sitten.” (Tt C)

Vaikkakin tilinpäätöksessä käytettyä kieltä haastateltavat pitävät paikoin liiankin spesifisenä, yleinen mielipide on, että tuskin tilinpäätöstä hyödyntää sellainen henkilö, joka sitä ei ymmärtäisi. Haastateltava Kp A tuo esille, että koska tilinpäätöksen joutuu ostamaan, oletettavasti kukaan sen käyttäjä, joka ei ymmärtäisi sen sisältöä tai ei olisi valmis ottamaan siitä omatoimisesti selvää, sitä ostaisikaan. Haastateltavien mukaan tilinpäätöksen käyttäjällä itsellään on velvollisuus perehtyä tilinpäätöksessä käytettävään termistöön.

Haastateltava Kp C:n näkemyksen mukaan joillekin yrittäjille itselleen tilinpäätöksen lukeminen, sen sisältämän tiedon ymmärtäminen, voi olla paikoin haasteellista. Hän nostaa esille yrittäjän ammattitutkintoon sisältyvien taloushallintokurssien tärkeyden. Käytännössä haastateltavan kokemuksen mukaan haasteellisimmaksi on osoittautunut eritoten taseen, vastaavan ja vastattavan eron, ymmärtäminen. Haastateltava Kp C toteaa, että jos lukija ymmärtää tuloslaskelman ja taseen, silloin liitetietojen, niissä esitettyjen sekä termistön että myös esitettyjen lukujen sisällön ymmärtäminen, ei osoittaudu enää erityisen haasteelliseksi.

4.2.2 Tilinpäätöksen käyttäjien huomioiminen tilinpäätöksen laadinnassa

Haastateltavien yleinen mielipide on, että tilinpäätöksen laadinnassa ei pitäisi kiinnittää erityistä huomiota johonkin tiettyyn sidosryhmään. Eritoten tilintarkastajat tuovat esille, että tilinpäätöksessä esitetyn lisäinformaation pitäisi olla kohdennettu kaikille käyttäjille. Kenen tahansa käyttäjän täytyy saada tilinpäätöstä lukiessaan yrityksestä oikea ja riittävä kuva. Laadinnassa on olennaista, että se tehdään säännösten mukaisesti ja ollaan tasavertaisesti avoimia kaikille sidosryhmille.

Useat haastateltavat huomauttavat, että heidän asiakaskuntansa pitää pankkia useimmiten sidosryhmänä, joka tilinpäätöstä vaatii. Tilinpäätös laaditaan ensisijaisesti pankkia varten. Näkemys saa vahvistusta käytännöstä. Haastatteluissa tulee esille, että jos on tiedossa, että yrityksen suunnitelmissa on rahoituksen hakeminen, tilinpäätöksen laadinnassa tämä seikka otetaan huomioon. Huomioiminen näkyy esimerkiksi tilinpäätöksen laadinnan aikataulutuksessa, jolloin tilinpäätöksen valmistumista pyritään lähtökohtaisesti aikaistamaan. Aikataulu sovitetaan niin, että neuvotteluissa olisi tilinpäätös jo käytettävissä. Tilinpäätössuunnittelussa kiinnitetään erityistä huomiota myös yrityksen omaan pääomaan. Tarvittaessa laina yrittäjältä konvertoidaan pääomalainaksi, koska negatiivisen pääoman nähdään estävän rahoituksen saaminen.

Vähimmäisvaatimusten mukaista tilinpäätöstä ei välttämättä pidetä parhaana tietolähteenä, jolla välitetään sidosryhmille tietoa ja kuvaa yrityksestä ja

sen toiminnasta. Haastateltava Tp B asettuu mahdollisen rahoittajan/sijoittajan asemaan ja toteaa:

”...jos on niin sanotusti vapailla markkinoilla ja etsii rahoitusta. Sellaisessa tilanteessa jos itse olisin, että joku pyytäisi rahoittamaan jotain yhtiötä, en välttämättä sellaisen tilinpäätöksen perusteella, mikä on laadittu lain minimivaatimusten mukaan. Ajattelin, että haluaisin muutakin tietoa. Ehkä sijoittajat on se, jotka tarvitsisivat enemmän tietoa tai rahoittajat, että haluaanko laittaa rahani pantiksi tänne hommaan” (Tp B)

Vapaaehtoisesti tilinpäätökseen lisättävästä informaatiosta voi olla hyötyä lainaneuvotteluissa. Haastateltava Tt A mainitsee, että jos on tiedossa, että yrityksen aikomus on hakea rahoitusta, hän suosittelee asiakkaalle lisäämään tilinpäätökseen rahoituslaskelman. Myös toimintakertomuksen lisääminen tilinpäätökseen on suositeltava.

Pienemmälle yrityskoolle asetettujen vähimmäisvaatimusten niukkuus tulee esille useiden haastateltavien näkemyksissä. Erityisesti kirjanpitäjät kertovat, että tiedossa olevat rahoitusneuvottelut otetaan tilinpäätöksen laadinnassa huomioon sisällyttämällä siihen oma-aloitteisesti pitkän kaavan mukainen tuloslaskelma. Näin toimimalla säästytään myöhemmin pankille lisäaineiston toimittamistarpeesta.

4.2.3 Tilinpäätöksen hyödyllisyys

Haastattelujen perusteella näkemys tilinpäätöksen antamasta hyödystä sen käyttäjille ei ole yksiselitteistä. Haastateltavien mukaan sen antaman hyödyn arviointi riippuu siitä, mihin tarkoitukseen tilinpäätöstä käytetään ja ketkä ovat sen käyttäjiä. Haastateltava Kp A tuo esille, että kun esimerkiksi pankeille on toimitettu tilinpäätöksiä, lisäaineistopyyntöjä ei ole tullut. Toisaalta haastateltava toteaa, että hänen tietoonsa ei ole tullut, onko mahdollisesti asiakas itse toimitannut pankille lisäaineistoja.

Haastateltava Tp A:n näkemyksen mukaan tilinpäätös on enemmän ”*nice to know*” -raporttiin verrattava tietolähde. Hän mainitsee, että tilinpäätöshän sisältää sen julkaisemishetkellä yrityksestä jo vanhentuneita tietoja, mutta lisää:

”...siinä 8 kuukaudessa ehtii tapahtumaan aika paljon. Mutta sitten kun katsoo jotain yritystä, useamman vuoden kehitystä, sitten se antaa kuvan, mihin se on menossa. Sillä tavalla hyödyllinen, riippuu mihin tarkoitukseen...ulkoiseen viestintään se varmaan toimi kyllä. Jos ajatellaan yrityksen sisällä, niin pelkkä tilinpäätös ei ole riittävä” (Tp A)

Tilinpäätöksen hyödyllisyys riippuu sen laadusta. Yksi tilinpäätöksen laadukkuudesta kertova seikka on siihen sisältyvän tiedon esittämisen oikea-aikaisuus.

”No oikea-aikaisuus. Jos tilinpäätös tulee tammi-maaliskuussa ulos. Sehän on tosi laadukasta, ajantasaista tietoa. Mitä jos se tulee ensi joulukuussa tulos tai yli vuoden. Näin voi käydä ja on käynytkin. Mitä vaan voi tapahtua Mitä aikaisemmin tilinpäätös saadaan pakettiin, sitä luotettavampi ja ajantasaisempi tieto annetaan markkinoille yhtiöstä.” (Tt A)

Haastateltavien mukaan pääsääntöisesti tilinpäätöksen laatijat haluavat, että tilinpäätös valmistuisi mahdollisimman nopeasti. Jos tilinpäätöksen laatija on yrittänyt pitkittää tilinpäätöksen valmistumista, lähtökohtaisesti syynä on ollut yrityksen huono tilikausi. Tilinpäätöksen käyttäjille ei haluta esittää yrityksen toiminnasta negatiivisempaa kuvaa kuin se todellisuudessa on, eikä varsinkaan silloin, kun on jo tiedossa, että kuluvan tilikauden tulos tulee olemaan edellistä parempi.

Tilinpäätöksen hyödyllisyys riippuu sen sisältämästä informaatiosta, sen käyttökelpoisuudesta päätöksentekoon. Haastateltava Kp C:n mukaan käytännössä on eteen tullut tilinpäätöksiä, joiden laadinnassa on käytetty tilinpäätöksen mallipohjaa eikä tilinpäätöksen laatija ole sen liitetietoja päivittänyt kuvaamaan kyseisen yrityksen toimintaa ja taloudellista asemaa.

Vähimmäisvaatimusten mukainen tilinpäätös ei kaikkien haastateltavien mukaan ole välttämättä hyödyllinen. Haastateltava Tp B toteaa, että on tapauskohtaista, onko vähimmäisvaatimusten mukainen tilinpäätös hyödyllinen tai ei. Hyödyllisyys riippuu siitä, miten tilinpäätös on laadittu, mitä tilinpäätöksen laatija on nähnyt sellaisena olennaisena tietona, josta hänen näkemyksensä mukaan käyttäjiä on pitänyt informoida.

Haastateltavien mukaan päätöksentekoa varten tilinpäätöksen käyttäjät tarvitsevat enemmän tietoa kuin suppea tuloslaskelma antaa. Lähtökohtaisesti kukaan haastateltavista ei pidä suppeaa tuloslaskelmaa tilinpäätöksen käyttäjille hyödyllisenä työkaluna. Haastateltava Kp A kuitenkin nostaa esille, että aina tarkempien, vähimmäisvaatimukset ylittävien tietojen antaminen, ei palvele yritystä itseään. Kaikki haastateltavat ovat yksimielisiä siitä, että joissakin tapauksissa avoimuus voi mahdollisesti vahingoittaa yritystä itseään, sen omia tulevaisuusnäkymiä. Lisäksi haastateltava Tt B mainitsee avoimuuden osalta, että avoimuus voi vahingoittaa myös mahdollisesti jotain kolmatta osapuolta. Hänen kokemuksensa mukaan on jouduttu korjauttamaan tilinpäätöstä syystä, että siinä on esitetty tietoja liian yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi tiedot mahdollisista sopimusnumeroista tai sopimuskumppaneista eivät ole hyödyllisiä tilinpäätöksen käyttäjille, mutta voivat olla vahingollisia kolmatta osapuolta kohtaan.

Tilinpäätöksessä esitettävät liitetiedot määrittelevät tilinpäätöksen hyödyllisyyden. Haastateltava Tt A kertoo, että kauan alalla olleena, hän on pitänyt aina liitetietoja arvossaan, mutta ei välttämättä ollut aikaisemmin niistä niin tarkka. Viime aikoina yritysten toimintaympäristössä on tapahtunut paljon muutoksia, joten liitetiedoilla alkaa olemaan isompi merkitys. Haastateltava Tt A painottaa, että liitetiedot tukevat tuloslaskelmaa ja tasetta. Jos yrityksen toimintaan on sisältynyt jotain tavanomaisesta poikkeavaa, siitä on kerrottava, jos tiedon nähdään olevan tilinpäätöksen käyttäjille merkitystä.

”...jos tulos pomppii vuosittain, liitetiedoissa selitetään, mistä se johtuu.” (Tt A)

Tilinpäätöksen antamaa hyötyä sen käyttäjille voidaan parantaa antamalla liitetiedoissa riittävästi lisäinformaatiota. Liitetietoissa tulee esittää kuitenkin sel-

laista tietoa, jolla on lisäarvoa. Haastateltava Tp B huomauttaa aiheen yhteydessä, että liiallinen tiedon määrä voi olla liikaa.

Haastateltavilta pyydettiin näkemyksiä liitetiedoista, joita pitäisi sisällyttää tilinpäätökseen joko aina tai vapaaehtoisesti. Tietoja, joiden avulla parannetaan tilinpäätöksen tuomaa hyötyä sen käyttäjille, mutta toisaalta mahdollisesti vahvistetaan myös tilinpäätöksen antamaa oikeaa ja riittävää kuvaa. Lisäinformaatio voisi koskea sekä taloudellista että ei-taloudellista tietoa.

Haastateltava Tt B toteaa vapaaehtoisesti annettavan sekä taloudellisen että ei taloudellisen tiedon osalta seuraavaa:

”Kaikki tavallaan liittyy suorasti tai epäsuorasti talouteen...kyllä mielestäni lähtökohtaisesti, kun mietitään sitä isossa kuvassa tilinpäätöstä, liitetietoja kaikkienensa toimintakertomuskin mukaan ottaen, ne lainvaatimukset on hioutunut semmoisiksi, että aika vaikea sitä, vaikka miten paljon on kokemusta ja näkemystä ja tahtoa lausua asioita paremmiksi, kyllä ne lainsäätäjät ovat osanneet sen Suomessa tehdä hyvälle tasolle sen lain ja asetukset.” (Tt B)

Haastateltava Tt B lisää, että vapaaehtoisesti voisi ilmoittaa esimerkiksi tilanteesta, jossa yrityksellä on merkittävä limiitti, joka ei ole kuitenkaan tilinpäätöshetkellä käytössä. Hän mainitsee, että kyseessä on positiivinen liitetieto, joka kertoo käyttäjille, että todellisuudessa yrityksen maksuvalmius on parempi, mitä tilinpäätös sen osoittaa olevan.

Haastateltavien mukaan mikroyrityksen on aina informoitava käyttäjiä, jos liiketoiminnan jatkuvuuteen liittyy epävarmuutta, liiketoimintaa ollaan kokonaan lopettamassa tai se on myyty. Tilinpäätökseen pitäisi aina sisällyttää tilinpäätöksen jälkeiset olennaiset tapahtumat.

Haastateltavat kokevat käyttäjille hyödyllisenä tietona mahdollisen saamiin liittyvä riskin.

”Jos on esimerkiksi olennaisia myyntisaamisia tai muita saamisia, jotka ovat epävarmoja. Ne ovat kuitenkin vielä kirjanpidossa eikä niitä oo kirjattu luottotappioiksi. Semmoisista pitäisi kyllä aina kertoa sitten liitetiedoissa, koska muutenhan ei kukaan ulkopuolien voi tietää, että siellä on sellainen luottotappioriski olemassa.” (Tt C)

Käyttäjille hyödyllisenä informaationa nähdään tieto yhtiön hallituksen kokoonpanosta. Käyttäjä saisi siten tiedon, kuka on kantanut vastuun yrityksestä. Haastateltava Kp C:n mukaan tiedolla olisi merkitystä varsinkin tilanteessa, jossa tilikauden aikana hallituksen kokoonpano on vaihtunut.

Haastattelujen perusteella tietoja yrityksen investoinneista pidetään käyttäjille hyödyllisinä. Haastateltava Tp A:n mukaan investointitietojen yhteydessä tulisi välitettyä tilinpäätöksen käyttäjille tietoa yrityksen kehityksestä, kehittämisestä ja tulevaisuusnäköymistä. Haastateltava Tt A:n mukaan käyttäjiä pitäisi myös informoida, jos yritys on tilinpäätöshetkellä jo sitoutunut tekemään ison investoinnin. Käyttäjät voivat siten tehdä omia tulkintoja esimerkiksi yrityksen mahdollisesta rahoitustarpeesta.

Edellisten lisäksi hyödyllisinä informaatiolähteinä nähdään vapaaehtoisesti tilinpäätökseen liitettäviä rahoituslaskelmaa ja toimintakertomusta.

Haastateltavien mukaan käytännössä tilinpäätöksen laatija sisällyttää harvoin oma-aloitteisesti tilinpäätöksen liitetietoja. Haastateltavat Tp A ja Tp B toteavat, että tilinpäätöksessä vapaaehtoisesti annettavien tietojen antaminen on resurssikysymys. Haastateltava Tp A ei näe estettä, että vapaaehtoisesti tilinpäätökseen lisätietoja ei voisi sisällyttää, jos ne olisivat helposti saatavilla. Jos lisätietojen keräämistä varten tarvitaan erillinen raportointijärjestelmä, hän ei näe todennäköisenä, että niitä sisällytettäisiin tilinpäätökseen vapaaehtoisesti.

4.2.4 Varovaisuus ja lisäinformaatio

Kaikkien haastateltavien mielestä tilinpäätöksessä lisäinformaation esittämisen osalta täytyy noudattaa varovaisuutta. Haastateltavien yleinen mielipide on, että tilinpäätökseen on turvallisempaa sisällyttää yritystä koskevia negatiivisempia asioita.

”Kyllä mä tavallaan ymmärrän, että painotetaan niitä negatiivisia. No on niitä riskejä, et ne riskit näkis selkeämmin. Kun me annetaan liian positiivinen kuva, sit se johtaa harhaan niitä käyttäjiä.” (Kp C)

”Kun ajatellaan toimittajia tai joku haluaa tehdä sopimuksia tai pankkia, nehän saa silloin sellaisen turvallisemman kuvan itselleen.” (Tp B)

Haastateltavien kokemusten mukaan tilinpäätökseen ei pääsääntöisesti sisällytetä sellaista lisäinformaatiota, jota lain mukaan ei tarvitsisi esittää.

”...kerrotaan mikä on pakko kertoa, mutta ei liikaa...selkeästi menee niin, että jos ei ole pakko sanoa, niin ei sanota.” (Tp B)

”...jos jotain ei tarvi kertoa, niin voi jättää sen kertomatta, jos ei ole pakko.” (Kp A)

Ensisijaisesti annettavan tiedon osalta tarkistetaankin sen esittämisen pakollisuus. Haastateltava Kp A:n kokemuksen mukaan tilinpäätöksen laatijalla itsellään ei välttämättä ole kirjanpitolainsäädännön syvällisempää tuntemusta. Tilitoimiston asiakas luottaa kirjanpitäjään, hänen antamiinsa neuvoihin. Toisinaan kehoitus tiedon sisällyttämisestä tilinpäätökseen voi tulla tilintarkastajaltakin. Haastateltava Tt A painottaa johdon omaa vastuuta tilinpäätökseen sisällytettävistä tiedoista.

”Aina sanotaan, että kirjanpitäjä sanoo, että ei tarvi laittaa. Kirjanpitäjä ei välttämättä edes tiennyt näistä asioista, ei osannu kysyä...ja sitten mennään avaamaan tilinpäätös vielä.” (Tp A)

Ensisijaisesti esitettävän tiedon arvon osalta mitataan sen vaikutus koko tilinpäätökseen. Jos tieto ei vaikuta kokonaisuuteen, tilinpäätöksen antamaan oikeaan ja riittävään kuvaan, tietoa ei pääsääntöisesti julkaista. Haastateltavien mukaan liiallisen tiedon esittämistäkin pitäisi välttää.

Haastateltava Tt B:n mukaan erityistä varovaisuutta täytyy noudattaa tapauksessa, jossa yrityksen oma pääoma on menetetty ja tilinpäätöksen laatija pyrkii erilaisten laskelmien avulla osoittamaan, että omaisuuserien käyvät arvot

ovat pysyvästi korkeammat kuin niiden kirjanpidolliset arvot⁸. Tällaisten laskelmien paikkansapitävyys ja esittäminen vaatii tilintarkastajilta erityistä huomiota⁹.

Yrityksestä ei pitäisi kuitenkaan varovaisuuteen nojaten antaa liian pessimististä kuvaa.

”Kyllä se vääristää tilinpäätöstä suuntaan sun toiseen, jos kerätään vaan liikaa menetyksiä ja jätetään kertomatta just positiivisia uutisia.” (Tp A)

Haastattelujen perusteella tilinpäätökseen sisällytetään vapaaehtoisesti tietoja positiivisista seikoista harvoin. Positiivisten seikkojen esittäminen vaatii tilinpäätöksen laatijalta mahdollisten seuraamusten syvällisempää pohdintaa. Haastateltava Tt A mainitsee, että jos tilinpäätöksen laatija kuitenkin päättää positiivisista seikoista kertoa, pitäisi esittää ne harkitusti. Lisäinformaation esittämisessä täytyy olla realistinen. Tietoja ei saa esittää liian hyvinä, mutta ei myöskään liian huonoina. Hänen neuvonsa mukaan adjektiivit olisi lisäinformaation esittämisen yhteydessä jätettävä käyttämättä. Lisäksi positiivisten seikkojen tueksi on suositeltava esittää tilinpäätöksen käyttäjille lukuja, laskelmia, joihin johdon esitetty näkemys perustuu. Annetun tiedon perusteella lukija itse voisi tehdä omia tulkintoja esitetystä arviosta.

Vapaaehtoisesti annettavien tietojen osalta täytyy olla varovainen. Kuten haastateltava Tp A mainitsee, lisätietojen esittämistä voidaan pitää hyväksyttävänä ainoastaan siinä tapauksessa, että annettava lisäinformaatio ei paljasta yrityksen toiminnan kannalta haitallisia tietoja. Tällaisina tietoina voidaan oletettavasti pitää yrityksen kilpailukykyä heikentäviä tietoja. Kuten aikaisemmin on tuotu esille, haastateltavien mukaan tilinpäätöksen laatijan päätös esittää sidosryhmille lyhennetty tuloslaskelma, johtuu pääsääntöisesti halusta estää kilpailijoiden liiallinen tiedonsaanti yrityksen toiminnan myyntikatteesta.

4.2.5 Tilinpäätösten vertailukelpoisuus

”Hyvin vaikea kysymys, minusta tuntuu, että kyllä ja ei.” (Tt C)

Kukaan haastateltavista ei tuo esille, että eri yritysten tilinpäätökset olisivat täysin vertailukelpoisia keskenään. Haastateltava Tt B toteaa, että tilintarkastuksella pyritään varmistamaan eri yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuuden toteutuminen. Hän lisää, että koska tilintarkastus on säädelty tarkasti lailla, siten

⁸ OYL:n (624/2006) 20 luvun 23 §:n mukaan oman pääoman lisäyksissä on noudatettava erityistä varovaisuutta. Lisäyksistä on annettava selvitys toimintakertomuksessa tai taseen liitetiedoissa. Yhtiön hallituksen on viipymättä tehtävä osakepääoman menettämistä rekisteri-ilmoitus.

⁹ Tilintarkastuskertomuksessa on annettava lausunto muun muassa siitä, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan tilintarkastettavan kohteen taloudellisesta asemasta. Lisäksi on esitettävä, täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset. (TTL 1141/2015, 3:5 §.)

lähtökohtaisesti täytyy luottaa, että eri yritysten tilinpäätökset ovat vertailukelpoisia.

Pienempien yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuus nähdään olevan heikommalla tasolla kuin isompien yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuus. Vaikkakin, kuten aiemmin edellä on esitetty, lähtökohtaisesti lyhennetyt tuloslaskelman esittäminen tilinpäätöksessä laskenta-ammattilaisten keskuudessa hyväksytään, sen nähdään olevan olennainen tilinpäätösten vertailukelpoisuutta heikentävä tekijä. Sen lisäksi, että tilinpäätöksen käyttäjä ei pysty vertailemaan kyseisen yrityksen liikevaihdon kehitystä, hän ei pysty vertailemaan siltä osin myöskään eri yrityksiä keskenään. Haastatteluissa mainitaan myös lyhennetyt tuloslaskelman ja siihen liittyvien tunnuslukujen laskemisen mahdottomuus. Siten myöskään ei onnistu saman toimialan eri yritysten tuloslaskelmaan perustuvien tunnuslukujen keskinäinen vertaileminen.

Yritysten keskinäistä vertailemista pelkästään vähimmäisvaatimusten mukaisesti laadittujen tilinpäätösten perusteella pidetään haastateltavien mukaan lähtökohtaisestikin haasteellisena. Tässä nousee esille tilinpäätöksen lukijan oma talousosaaminen, lainsäädännön tuntemus ja tilinpäätöksen lukutaito. Haastattelujen perusteella tilinpäätös on paljolti johdon harkinnan tulos, joten tilinpäätöksen käyttäjän pitäisi aina lukea tilinpäätöstä pienellä varauksella. Erityisesti tilintarkastajat tuovat esille, että johto voi omalla päätöksenteolla muokata tilikauden tulosta haluttuun suuntaan. Tietyllä tavalla johdetaan siten tilinpäätösten käyttäjiä harhaan. Kuitenkaan mitään väärää, kuten haastateltava Tt B painottaa, ei ole tapahtunut, koska tulokseen on vaikutettu lain hyväksymien rajojen sisälle jäävillä keinoilla. Lisäksi haastateltava Tp B nostaa esille, että tärkeintä tilinpäätösten vertailemisessa on, että tilinpäätöksen käyttäjä ymmärtää tilinpäätökseen sisällytettyjen liitetietojen sisällön, osaa tulkita niissä esitettyä tietoa oikealla tavalla.

Olennainen tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen vaikuttava seikka on tilinpäätösperiaatteiden esittäminen liitetiedoissa. Kirjanpitolakiin on sisällytetty arvostusperiaatteet, mutta erityisesti sekä saamisten alas kirjaamisessa että niiden ajoittamisessa on haastattelujen perusteella eri yrityksissä käytössä erilaisia käytäntöjä.

”Toisella voi olla herkempi tarve alas kirjata luvut ja toinen kirjaa vasta niin kun saamisissa on vähän niin kun epävarmuutta ja toinen kirjaa heti kun se epävarmuus rupea näyttämään, että se on todennäköistä, että ei saada. Toinen sitkaa viimeiseen saakka.” (Tt A)

Yrityksessä käytettävien poistoaikojen ja -menetelmien tarkempi esittelemineen liitetiedoissa nähdään eri yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen vaikuttavana seikkana.

” Se että jos yritykset käyttää keskenään paljon erilaisia poistoaikoja, sehän myös vääristää tai antaa erilaisen kuvan siitä tilinpäätöksestä ja myöskään silloin ei ole tilinpäätökset vertailukelpoisia.” (Tp A)

Tilinpäätöksen käyttäjillä on erilaisia informaatiotarpeita kohdeyrityksestä. Kulujen kohdistaminen, mikä kulu kirjataan aineisiin, palveluihin tai mikä liiketoiminnan muihin kuluihin, on osittain myös yrityksen oman harkinnan tulos. Tilikauden tulokseen tehty ratkaisu ei vaikuta, mutta kuten haastateltava Tp A mainitsee, jo saman toimialan eri yritysten kulurakenteen vertaileminen keskenään ei välttämättä anna yrityksistä riittävän oikeaa kuvaa. Tilinpäätösten vertailukelpoisuus ei riipu siten ainoastaan tehdyistä tilinpäätösratkaisuista. Vertailukelpoisuuden toteuttamiseen vaikutetaan koko tilikauden aikana, muun muassa kirjauskäytäntöjen kautta.

Edellä mainittujen johdon tekemien päätösten lisäksi haastatteluissa mainitaan kirjanpitäjän roolin tärkeys tilinpäätösten vertailukelpoisuuden toteuttamisessa. Kirjanpitäjän vaihtumista pidetään tärkeänä yrityksessä tapahtuvana muutoksena. Haastateltava Tp B:n mukaan pitäisi olla suositus, että muutoksesta ilmoitettaisiin liitetiedoissa. Kuten Tp B esittää, yrityksessä voidaan noudattaa hyvinkin tarkasti laadittuja sääntöjä, mutta kuitenkin käytännössä niiden soveltamista voidaan toteuttaa eri tavoin.

5 YHTEENVETO JA ARVIOINTI

5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän pro gradun -tutkielman tarkoituksena on selvittää laskenta-ammattilaisten näkemyksiä oikean ja riittävän kuvan antavasta tilinpäätöksestä, sen toteutumiseen vaikuttavista seikoista. Tutkimusongelman ratkaisemista varten selvitetään laskenta-ammattilaisten näkemyksiä hyvästä kirjanpitotavasta, olennaisuudesta ja varovaisuudesta. Koska tilinpäätöstä pidetään yhtenä tärkeämpänä tietolähteenä, josta sidosryhmät saavat päätöksentekoa varten yrityksen toiminnasta ja taloudellisesta asemasta informaatiota, tutkielma pyrkii selvittämään myös laskenta-ammattilaisten näkemyksiä tilinpäätöksen hyödyllisyydestä päätöksenteossa. Edellä mainitut muodostavat tutkielman tutkimuskysymykset, joiden avulla on haettu tutkimusongelmaan ratkaisua.

Oikea ja riittävä kuva edustaa laskenta-ammattilaisille yrityksestä sen sidosryhmille annettavan tiedon kokonaisuutta, jonka sisältö nähdään monipuolisena. Käsitteen tarkka määrittelyminen ei ole tutkimustulosten mukaan yksiselitteistä, mutta sen tarkempaa analysointia ei nähdä tarpeellisena. Laskenta-ammattilaisten näkemyksen mukaan käsitteen tarkoituksen ei pitäisi jäädä ammattilaiselle epäselväksi. Oikean ja riittävän kuvan yhteyteen laskenta-ammattilaiset yhdistävät piirteitä, kuten esimerkiksi todenmukaisuus, harhaanjohtamattomuus, virheettömyys ja oleellisuus. Samantyyppisiä piirteitä ovat käsitteeseen yhdistäneet muun muassa Alexander ja Eberhartinger (2009), Cowan (1965), Houghton (1987) ja Karan (2002). Käsitteeseen yhdistetyt piirteet ovat yhtenäisiä ominaisuuksiin, jotka IASB (2018) on määritellyt hyödylliselle, laadukkaalle taloudelliselle raportoinnille. Oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen siten laskenta-ammattilaiset yhdistävät myös laadukkaan taloudellisen raportoinnin. Tulos on yhteneväinen Cheungin ym. (2010) tehtyjen havaintojen kanssa.

Tutkimus ei tuo esille selkeää eroa, mielletäänkö sanat oikea ja riittävä toisistaan erillisinä tai ei. Tuloksissa on havaittavissa samankaltaisuutta aikaisempien tutkimustulosten (Low & Koh 1997; Parker & Nobes 1991) kanssa. Lasken-

ta-ammattilaisille, jotka sanat toisistaan erottavat, sana oikea kuvastaa tiedon oikeellisuutta. Sana riittävä edustaa sekä tiedon määrää että tiedon riittävää oikeellisuutta. Lisäksi sanoihin yhdistetään sekä olennaisuus että merkityksellisyys. Myös tältä osin tulokset osoittavat, että ISAB:n (2018) talousraportoinnille määritellyt laadulliset ominaisuudet ja perustekijät vaikuttavat oikean ja riittävän kuvan toteuttamiseen ja toteutumiseen. Tutkimustulosten perusteella voidaan tehdä myös McEnroen ja Martensin (2004) näkemystä tukeva havainto siitä, että oikeaa ja riittävää ei välttämättä tarvitsisi mieltää erillisinä sanoina. Sanapari edustaa laskenta-ammattilaisille kokonaisuutta, joka osoittaa, että tilinpäätökseen on sisällytetty olennaisimmat tiedot, jotka ovat laadultaan ja määrältään riittäviä (Stacy 1997).

Kosmalan (2005) tehtyjen havaintojen mukaan Puolassa käsitteen käännöstä paikalliselle kielelle on pidetty osittain ongelmallisena. Tämä tutkimus ei tuo vastaavanlaista havaintoa esille. Kukaan haastateltavista ei kyseenalaista käsitteen sisällyttämistä lainsäädäntöön sellaisenaan. Se voi johtua siitä, että käsite on sisällytetty melko samanlaisena suomalaiseen lainsäädäntöön jo 1990-luvulta lähtien, joten se on seurannut tutkimuksen osallistujia läpi koko heidän työuransa. Toisaalta se voi johtua siitä, että koska käsitteeseen sisällytetty päämäärän ymmärtäminen ei jää tutkimustulosten mukaan laskenta-ammattilaisille epäselväksi, ei sen esittämismuodon osaltakaan, kuten Van Hulle ja Leuven (1993) ovat todenneet, ei tarvitse olla liian kriittinen.

Tulosten mukaan hyvän kirjanpitotavan noudattamisella toteutetaan tilinpäätökselle asetetun oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen toteuttamista. Tutkimustulosten mukaan hyvä kirjanpitotapa merkitsee laskenta-ammattilaisille sekä kirjanpidon että tilinpäätöksen laatimista voimassa olevan lainsäädännön ja KILA:n annettujen ohjeiden mukaisesti. KILA:n nähdään kirjanpitolain tulkitsijana olevan laskenta-ammattilaisten keskuudessa vahva asema.

Toisinaan laskenta-ammattilaiset kokevat haasteelliseksi tilanteeseen parhaiden soveltuvan ratkaisun löytämisen. Samaten, kuten Leppiniemi (2016) ja Tallberg (2022) ovat esittäneet, myös laskenta-ammattilaiset kokevat, että käytettävissä olevat ohjeistukset eivät ole aina yksiselitteisiä, ja eivät kuvaa välttämättä sitä kyseistä ongelmatilannetta, johon ratkaisua etsitään. Tutkimustuloksista käy ilmi, että neuvoja ja apua ongelmatilanteiden ratkaisemista varten laskenta-ammattilaiset hakevat ammattikirjallisuudesta, työkavereilta, asiantuntijoilta, ammattijärjestöltä ja saman toimialan toimitsijoilta. Lisäksi alan ammattilaisten välistä verkostoitumista pidetään tärkeänä. Edellä lueteltuja voidaan kirjanpitolainsäädännön lisäksi pitää hyvään kirjanpitotapaan kuuluvina lähteinä, joiden avulla KPL:n (1336/1997) 1 luvun 3 §:n mukaista vaatimusta, hyvän kirjanpitotavan noudattamista, toteutetaan. Tulokset ovat pääkohdiltaan linjassaan Virtasen (2002) tutkimustulosten kanssa.

Kukaan haastateltavista ei mainitse hyvän kirjanpitotavan lähteenä IAS/IFRS-standardeja. Tehty havainto viittaa siihen, että kansallinen kirjanpitolainsäädäntö ja hyvään kirjanpitotapaan liitetyt muut lähteet ovat suomalaisen mikro- ja pk-yrityksen kohdalla hyvän kirjanpitotavan noudattamiseksi riittä-

vän laajoja. Myöskään Virtasen (2002) tutkimuksessa yhtenä hyvänä kirjanpitolähteenä pidettyä meno-tulo-teoriaa ei tuo tämä tutkimus esille. Vaikkakin tutkimuksessa kukaan haastateltava ei mainitse meno-tulo-teoriaa erikseen, tuodaan haastatteluissa esille kuitenkin useampaan kertaan sekä tilinpäätöksen ja verotuksen välinen sidonnaisuus että kirjanpitolain mukaisesti tehtävät jaksotukset. Tehdyt havainnot tukevat osittain Pajusen (2010) tehtyä havaintoa, jonka mukaan meno-tulo-teorian merkitys on laskenta-ammattilasten keskuudessa vähentynyt. Sinänsä tulokset ovat yhtenäisiä Paukun (2021, 2-6) ja Kaisanlahden ja Tikkasen (2023) esittämän kanssa, joiden mukaan meno-tulo-teoria vaikuttaa edelleen laskenta-ammattilaisten työhön sekä verotuksen että kirjanpitolainsäädännön soveltamisen kautta. Yhteyttä ei välttämättä enää vaan tuoda esille.

Kirjanpitolaissa olennaisuuden liittämisen oikean ja riittävän kuvan yhteyteen, laskenta-ammattilaiset näkevät positiivisena seikkana. Tutkimustulosten mukaan olennaisuusperiaate auttaa varmistamaan tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan toteuttamista. Tulosten mukaan olennaisuus liittyy koko tilinpäätökseen, sen välittämään sekä taloudelliseen että ei-taloudelliseen tietoon. Olennaisuuden mielletään olevan vahva yhteys tilinpäätöksen laatuun. Näkemys on yhteneväinen Chongin (2015), Edgley'n (2014) ja Iskanderin ja Iselinin (1999) näkemysten ja tehtyjen havaintojen kanssa.

Selkeää määritelmää olennaisuudelle laskenta-ammattilaiset eivät osaa antaa. Toisaalta eivät näe sitä tarpeellisenakaan, koska tulosten mukaan olennaisuuteen liittyy useita siihen vaikuttavia seikkoja, kuten yrityksen tilinpäätöksen käyttäjät ja yrityksen kokonaistilanne, mutta myös yrityksen toiminnan laatu ja laajuus. Tulokset osoittavat, että olennaisuus antaa tilinpäätöksen laatijalle mahdollisuuden käyttää oikean ja riittävän kuvan toteuttamiseen enemmän omaa harkintaa. Olennaisuus poissulkee tilinpäätöksen laadinnassa myös liiallisen pikkutarkkuuden, antaen enemmän resursseja keskittyä epäolennaisten asioiden sijasta olennaisiin asioihin. Edellisiin viitaten, vuonna 2016 kirjanpitolakiin oikean ja riittävän kuvaan yhteyteen sisällytetty toiminnan laatu ja laajuus -määre, nähdään tutkimustulosten mukaan tuovan selkeyttä ja helpotustakin tilinpäätöksen laatijalle myös olennaisuuden määrittelemiseen liittyvään päätöksentekoon.

Tutkimustulosten mukaan olennaisuusrajan määrittelemistä ei nähdä erityisen haasteellisena. Tutkimuksessa ei tule esille tietynlaista, kaikille yrityksille sopivaa olennaisuuden määrittelytapaa. Tulokset tukevat Brennanin ja Greyn (2005), Edgley'n (2014) ja Iskanderin ja Iselinin (1999) näkökulmia, joiden mukaan johto määrittelee olennaisuuden, arvioiden sen vaikutusta tilinpäätökseen kokonaisuudessaan. Tulosten tulkinnan mukaan laskenta-ammattilaiset hyväksyvät, että lakiin ei ole olennaisuudelle tarkkaa määritelmää annettu, ja pidetään perusteltuna, että KILA ei ole olennaisuusrajoihin ottanut selkeästi kantaa, vaan jättänyt sen tilinpäätöksen laatijan oman harkinnan varaan. Täsmällisten kynnysrajojen esittäminen objektiivisella tasolla ei ole mahdollista (Lydman 2014; Pajunen ym. 2022).

Chong (2015) on esittänyt, että tilinpäätökseen olisi suotavaa lisätä tilinpäätökseen käyttäjille tieto tilinpäätöksessä käytetystä olennaisuusraja. Tutkimustuloksen mukaan puolet laskenta-ammattilaisista ei koe tiinpäätöksessä käytetyn olennaisuusrajan ilmoittamista tilinpäätösinformaationa tarpeellisenä. Johtopäätöstä siitä, että puolet laskenta-ammattilaisista näkevät sen ilmoittamisen hyödyllisenä tietona, ei voi tämän tutkimuksen perusteella tehdä, koska tulosten mukaan laskenta-ammattilaiset eivät ole kyseistä seikkaa eikä sen tuomia vaikutuksia syvällisemmin pohtineet.

Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen mukaan olennaisuusrajan ilmoittamisen tilinpäätösinformaationa nähdään olevan mahdollisesti tilinpäätöksen käyttäjien päätöksentekoa häiritsevä tekijänä. Ilmoitettu raja-arvo voi siirtää käyttäjien huomion olennaisista seikoista epäolennaisiin. Lisäksi, koska olennaisuutta ei ole tarkasti määritelty, sen luotettavasti ja ymmärrettävästi esittäminen olisi laskenta-ammattilaisten näkemysten mukaan haasteellista. Cheungin ym. (2010), Gajevszkyn (2015), IASB:n (2018) ja Sian ja Robertsien (2009) mukaan edellä mainitut, tilinpäätösinformaation esittämiseen yhdistetyt ominaisuudet, vaikuttavat tilinpäätöksen laatuun, joten olennaisuusrajan esittämiseen liittyvä haasteellisuus voi mahdollisesti tahattomasti heikentää sitä. Tutkimustulosten mukaan tilinpäätöksen käyttäjien on luotettava siihen, että tilinpäätöksen laatija on olennaisuusrajan määritellyt niin, että tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva toteutuu. Tulosten mukaan myös tilintarkastettua tilinpäätöstä pidetään osoituksena siitä, että tilinpäätöksen laatijan käytetty olennaisuusraja ei vaaranna tilinpäätöksen antamaa oikeaa ja riittävää kuvaa. Tulokset ovat yhteeneväisiä muun muassa Chongin (2015) näkemysten kanssa.

Virtasen (2002) tehdyn havainnon mukaan varovaisuuden periaatteen soveltaminen tilinpäätökseen on muita tilinpäätösperiaatteita haastavampi. Tämän tutkimuksen tulos osoittaa, että laskenta-ammattilaiset kokevat varovaisuuden käsitteenä määrittelemisen, ja varovaisuuden vaikutuksen arvioimisen tilinpäätöksen antamaan oikeaan ja riittävään kuvaan, joskus haasteellisena. Liiallinen varovaisuuskaan ei ole varovaisuusperiaatteen mukaan sallittu (Mähönen 2005,167). Lisäksi laskenta-ammattilaisten näkemysten mukaan kaikilla tilinpäätöksen laatijoilla ei välttämättä ole tietoa varovaisuuden periaatteen sisällöstä eikä sen vaikutusten seuraamuksista. Koska laskenta-ammattilaisellakaan, joka on usein käytännössä yksi mikro- tai pk-yritysten tilinpäätöksen laatijoista, ei välttämättä ole tarkempia tietoja yritykseen liittyvistä seikoista, hänen aloitteestaan tilinpäätöksessä kaikkien sen oikeaan ja riittävään kuvaan vaikuttavien tekijöiden huomioiminen, voi olla mahdotonta. Edelliseen viitaten, voidaan tehdä johtopäätös, että tilinpäätöksen käyttäjällä ei ole täyttä varmuutta siitä, miten tilinpäätöksen laatija on varovaisuuden periaatetta tilinpäätökseen soveltanut. Kuten olennaisuuden riittävän oikein arvioimisen osalta, siten myös varovaisuuden osalta lukijan on luotettava siihen, että tilinpäätös on laadittu tilinpäätössäännösten mukaisesti, mutta myös huomioitava, että tilinpäätökseen voi sisältyä joitakin virheitä (Brennan & Gray 2005).

Tutkimustulosten mukaan varovaisuutta täytyy noudattaa tilinpäätösinformaation esittämisessä. Tulosten mukaan tilinpäätösinformaation esit-

tämisessä vallitsevana lähtökohtana on pessimismi. Yritykseen kohdistuvia positiivisempia tietoja tilinpäätöksen liitetiedoissa ei pääsääntöisesti esitetä. Tutkimustulosten perusteella tilinpäätösinformaatioon sisällytetään harvoin sellaista tietoa, mitä siihen lain mukaan ei pitäisi sisällyttää. Tehty havainto on linjassa Nobesin ja Parkerin (1991), Parkerin ja Nobesin (1991) tehtyjen havaintojen ja Repin (2021) esittämän näkemyksen kanssa, että lähtökohtaisesti tilinpäätöksen laatija esittää käyttäjille vähimmäisvaatimusten mukaisen lisäinformaation sisältävän tilinpäätöksen.

Seikkaa, että toisinaan varovaisuuden nojalla tilinpäätöksen laatija tavoittelee omaa hyötyä, ei voi tulosten mukaan poissulkea. Oman hyödyn tavoittelu tapahtuu kuitenkin lainsäädännön rajojen puitteissa eikä näin ollen voida tulosten perusteella osoittaa, että tilinpäätöksen laatija ei noudattaisi oikean ja riittävän kuvan vaatimusta. Tilinpäätöksen laatija hyödyntää sääntöjen joustavuutta (Melis 2005). Onko tehty ratkaisu sinällään käsitteelle esitetyn yleisen näkemyksen mukainen, on tilinpäätöksen laatijan vastuulla. Tehtyihin ratkaisuihin vaikuttaa tilinpäätöksen laatijan oma sekä eettinen että moraalinen näkemys oikeasta ja riittävästä. (Ekholm & Troberg 1998; Nobes & Parker 1991.) Sama johtopäätös koskee myös joitakin muita tilinpäätösperiaatteita. Tulosten mukaan eniten oman hyödyn tavoitteluun voidaan tutkimustulosten perusteella varovaisesti yhdistää myös erillisarvostusperiaatteen. Huomioitava kuitenkin on, että tehdyn havainnon mukaan, erillisperiaatteen soveltamiseen vaikuttavat tulosten mukaan eniten sekä tilinpäätöksen laatijan oma harkinta että myös tilinpäätöksen laatijan oma tuntemus periaatteen sisällöstä. Tältä osin tutkimus tuo esille samankaltaisuuden olennaisuuden ja varovaisuuden periaatteiden soveltamisen kanssa.

Laskenta-ammattilaiset näkevät tilinpäätösten pääasiallisina käyttäjinä rahoittajan, veroviranomaisen ja omistajat. He ajattelevat, että ketään käyttäjää ei pidä asettaa tilinpäätöksen laadinnassa etusijalle. Tulokseen liittyy osittain ristiriitaisuutta. Tehtyjen havaintojen perusteella, tilinpäätöksen laatija, jos on tiedossa tulevat rahoitusneuvottelut, mahdollisesti jo huomioi tilinpäätöksessä rahoittajan tarpeita. Tutkimustulosten mukaan näin toimimalla esitetään muun muassa tietoja, joista odotetaan olevan myös itselleen hyötyä. Toisaalta tällaista toimintatapaa ei voi välttämättä pitää jonkun tietyn tilinpäätöksen käyttäjäryhmän suosimisena, koska tietyille tilinpäätöskäyttäjärühmälle osoitetut tiedot ovat lähtökohtaisesti hyödyllisiä myös muille tilinpäätöksen käyttäjille (Alexander & Eberhartinger 2009; Eierle & Haller 2009; Ekholm & Troberg 1998).

Stacy (1997) mukaan tilinpäätösinformaation käyttäjiltä odotetaan jonkin verran taloustuntemusta. Näkemys on yhteneväinen laskenta-ammattilaisten näkemysten kanssa. Tutkimustulosten mukaan talousosaaminen mahdollistaa ensisijaisesti tilinpäätöksessä esitetyn, omaan päätöksentekoon vaikuttavan tilinpäätösinformaation paremman hyödyntämisen. Se mahdollistaa tulkintojen tekemistä yrityksen tilikauden tulokseen ja taloudelliseen asemaan vaikuttaneista ja mahdollisesti tulevaisuudessa niihin vaikuttavista seikoista. Talousosaaminen auttaa erottamaan olennaisen tiedon epäolennaisesta.

Tutkimustulokset eivät ole täysin yhteneväisiä Cheungin ym.(2010) ja Si-
anin ja Robertsin (2009) esittämän kanssa, että liian ammattikeskeinen kieli voi
alentaa tilinpäätöksen hyödyntämisen mahdollisuuksia, tehden tilinpäätöksestä
liian monimutkaisen. Laskenta-ammattilaiset näkevät ammattitermistön käytön
perusteltuna. Tilinpäätöksessä esitettävän tiedon selkeys, sen ymmärrettävästi
esittäminen on yhdistetty tilinpäätöksen antamaan oikeaan ja riittävään kuvaan.
Lisäksi oikean ja riittävän kuvan antava tilinpäätös on hyödyllinen, vertailukel-
poinen eikä johda sen käyttäjiä harhaan. (Alexander & Eberhartinger 2009; Co-
wan 1965; Ekholm & Troberg 1998; Euroopan parlamentin ja neuvoston direk-
tiivi 2013/34/EU; Jonas & Blanchet 2000.) Edelliseen viitaten, voidaan tehdä
johtopäätös, että ammattitermistön käyttämistä voidaan pitää jopa suotavana,
koska se osaltaan edesauttaa vaatimuksen toteuttamista ja toteutumista. Am-
mattitermistön käyttäminen auttaa poissulkemaan väärinkäsityksiä tiedon
merkityksestä, sen sisällöstä. Lisäksi se antaa paremmat lähtökohdat sekä eri
yritysten että yrityksen omien tilinpäätösten vertailemiseen.

Vähimmäisvaatimusten mukaisesti laadittu tilinpäätös ei ole tutkimustu-
lostien mukaan välttämättä sen käyttäjille hyödyllinen. Tulosten mukaan erito-
ten tuloslaskelman esittäminen ilman liikevaihtotietoa, saa eniten kritiikkiä
osakseen. Tiedon puuttuminen estää tilinpäätöksen käyttäjiä sekä vertailemaan
eri yrityksiä keskenään että myös saamaan todellista kuvaa yrityksen oman lii-
kevaihtonsa kehityksestä. Tietoa liikevaihdosta pidetään yhtenä tärkeämpänä
tilinpäätöksen esittämänä tietona ja taloudellisena tunnuslukuna (Handley ym.
2018; Reponen & Honkamäki 2018). Toisaalta tutkimustulokset myös osoittavat,
että laskenta-ammattilaisten keskuudessa nähdään käyttäjille tärkeinä tietoina
pidettyjen seikkojen esittämisen poisjättämisen joskus perusteltuna. Edellinen
koskee tutkimustulosten mukaan lähtökohtaisesti mikroyrityksiä, joiden liike-
toiminta käsittää yrittäjän oman ammattitaidon myymistä. Tulosten mukaan
tällaisten yritysten tilinpäätöksen käyttäjien määrää pidetään myös alhaisena
eikä näin ollen tiedon julkaisemisen poisjättämisen nähdä olevan käytännössä
isoa merkitystä.

Tutkimustulosten mukaan tilinpäätöksessä esitettävää lisäinformaatiota
pidetään käyttäjille yhtenä olennaisempina tietolähteenä yrityksestä. Lisäin-
formaatiolla toteutetaan oikean ja riittävän kuvan vaatimusta (Lilja & Rönkkö
2018). Saadut tulokset osoittavat, että tilinpäätöksen laatija pääsääntöisesti ei
vapaaehtoisesti sisällytä lisäinformaatiota tilinpäätökseen. Vähimmäisvaati-
muksen mukaiset liitetiedot eivät välttämättä ole käyttäjille arvokkaita (Rep
2021). Vapaaehtoisesti tilinpäätökseen lisättyä informaatiota ei pidä tutkimustu-
lostien mukaan nähdä pelkästään negatiivisena seikana. Ne voivat olla toisinaan
yrityksen oman edun mukaisia.

Tutkimustulosten mukaan laskenta-ammattilaisten näkemykset vähim-
mäisvaatimusten mukaisesti laaditun tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan
vaatimuksen täyttymisestä eivät ole yksiselitteisiä. Saatujen tulosten mukaan
laskenta-ammattilaiset kokevat sen olevan oikein ja riittävä, koska se sisältää
lainsäädännön mukaiset minimivaatimukset, joten tilinpäätöksen käyttäjän on
vaikea kyseenalaistaa tilinpäätöksen antamaa oikeaa ja riittävää kuvaa. Tulok-

set osoittavat, että pakollisten liitetietojen määrää pidetään riittävänä ja niiden sisältöä kattavana, eikä lisäinformaatiota oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttämiseksi tarvitse lähtökohtaisesti tilinpäätöksessä esittää. Näkemykset ovat linjassa Nobesin ja Parkerin (1991) ja Kosmalan (2005) tehtyjen havaintojen kanssa. Toisaalta tutkimustulokset tuovat esille, että vähimmäisvaatimukset antavat tilinpäätöksen laatijalle minimiraamit, joiden mukaan tilinpäätös on ensiksi laadittava. Sen jälkeen vaatimuksen toteutuminen on varmistettava vielä erikseen. Edellisellä näkemyksellä on yhteneväisyyttä Lown ja Kohin (1997) tekemien havaintojen kanssa. Saatujen tutkimustulosten perusteella ei voi tehdä yleistystä, että vähimmäisvaatimusten mukaisesti laadittu tilinpäätös on aina riittävä. Siihen vaikuttavat jokaisen yrityksen omat ominaispiirteet ja tilinpäätösten laatijoiden omat näkemykset ja ymmärrys tilinpäätökseen liittyvistä seikoista.

Tutkimustulosten perusteella voidaan yhteenvedona todeta, että ei ole yhtä selkeätä vastausta siihen, minkälainen on oikean ja riittävän kuvan antava tilinpäätös tai miten se toteutetaan. Toisaalta sitä ei tarvitse välttämättä ollakaan, koska tilinpäätöksen tavoitteen ymmärtämiseen ei liity epäselvyyttä. Tulokset osoittavat, että tilinpäätökselle esitetty vaatimus toteutuu lainsäädäntöä noudattamalla. Lainsäädäntö on kuitenkin paikoin joustava, jättäen tilaa tilinpäätöksen laatijan omalle harkinnalle. Saatujen tulosten perusteella laskentamattilaisten mukaan tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan vaatimus pääsääntöisesti toteutuu vähimmäisvaatimusten mukaisesti laaditulla tilinpäätöksellä. Toisaalta tulokset osoittavat, että vaatimuksen toteuttaminen vaatii tilinpäätöksen laatijalta lisätoimenpiteitä. Tilinpäätöksen laatijan on asettauduttava tilinpäätöksen käyttäjän asemaan ja tarkasteltava tilinpäätöstä ulkopuolisen asemasta. Lisäksi on tarkasteltava, täyttääkö tilinpäätösinformaatio taloudelliselle raportoinnille esitetyt laadulliset ominaisuudet. Oikean ja riittävän kuvan antava tilinpäätös on tilinpäätöksen laatijan oman harkinnan tulos.

5.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden kriteereinä pidetään tutkimuksen reliabiliteettia eli mittaustulosten toistettavuutta ja validiteettia eli pätevyyttä. Käsitteet liitetään pääsääntöisesti määrälliseen tutkimukseen ja niiden soveltavuutta sellaisinaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin, on kyseenalaistettu. On myös esitetty, että käsitteet hylättäisiin, kun arvioidaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Selkeätä ohjeistusta siitä, miten laadullisen tutkimuksen luotettavuutta pitäisi arvioida, ei ole. Ohjeistuksen puuttumisesta huolimatta jokaisen tutkimuksen luotettavuus on jollain tavalla arvioitava. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232; Tuomi & Sarajärvi 2018, 160, 163.)

Tutkimuksen, joka on suoritettu laadullisella tutkimusmenetelmällä, luotettavuuden arviointi tapahtuu koko tutkimuksen toteuttamisen aikana. Tutkija omalla toiminnalla, tehdyillä valinnoilla ja ratkaisuilla, vaikuttaa koko tutki-

musprosessin aikana tutkimuksen luotettavuuteen. (Vilkkä 2021, 196.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tutkija vahvistaa antamalla tarkan ja selkeän kuvauksen koko tutkimusprosessista. Kuvaus sisältää sekä aineistonkeruuvaiheen, analysoinnin että myös tulkintavaiheen. Tutkijan on esitettävä, millä perusteilla tutkimukseen osallistujat valittiin, mikä määritteli osallistujien määrän ja miten heihin otettiin yhteyttä. Samaten kuvaukset haastateltavista, tiedot sekä haastattelujen ajankohdista että kestoista, ja haastattelujen toteuttamistavoista, on suositeltava esittää tutkimuksen luotettavuuden vahvistamiseksi. Luotettavuutta vahvistaa myös tutkijan rehellinen selostus häiriötekijöistä ja väärinkäsityksistä, jos sellaisia haastatteluissa esiintyi. (Hirsjärvi ym. 2009, 232; Tuomi & Sarajärvi 2018, 163-164.) Luotettavuuden kannalta on tärkeätä, että tutkimusaineisto saatetaan selkeään muotoon. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 185, 189) mukaan haastatteluaineiston laatu on olennaisessa asemassa, kun tarkastellaan luotettavuutta. Luotettavuutta varmistetaan sillä, että aineistojen litteroinnissa ja luokittelussa noudatetaan samoja sääntöjä, jotka myös perustellaan.

Tutkielmassani olen esittänyt, millä perusteilla on haastateltavat laskentamattilaiset tutkielmaan valittu ja miten olen ottanut heihin yhteyttä. Olen myös esittänyt perustelut aineiston koosta ja sen riittävydestä. Tutkimustulosten yhteydessä olen tuonut esille kysymykset, joiden osalta tutkijana koin, että niiden esitystavassa olin epäonnistunut. Valittu aineistonkeruumenetelmä antoi kuitenkin mahdollisuuden esittää tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä. Lisäkysymysten avulla varmistettiin, että kysymyksen sisältö tuli haastateltavalle ymmärretyksi. Näin toimimalla myös varmistettiin, että kaikki tutkimukseen osallistujat vastasivat sisällöltään samanlaisiin kysymyksiin. Teemahaastattelun haastattelurunko on lisätty tutkielman liitteeksi, mikä omalta osalta antaa tutkielmalle läpinäkyvyyttä ja luo luotettavuutta.

Aineiston litteroinnin osalta olen esittänyt käytetyn tarkkuustason tutkielman analysointia kuvaavassa osiossa. Samaten olen tuonut esille tutkimusaineiston luokittelu- ja järjestelytavan. Yhden haastatteluaineiston käsittely poikkeaa muun aineiston käsittelytavasta. Olen esittänyt perustelut, miksi ja miten muistiinpanoihin perustuvat haastattelutulokset on sisällytetty tutkielmaan. Avoimuudella olen pyrkinyt varmistamaan tutkielman luotettavuutta.

Tutkimuksen tulosten tulkinta vaatii tarkkuutta. Tutkijan on tuotava esille ne seikat, joihin tulosten tulkinta ja tehdyt päätelmät perustuvat. On huomiotava, että tutkijan omat näkemykset voivat vaikuttaa tehtyihin tulkintoihin. Tehtyjen tulkintojen luotettavuutta voidaan tässä tapauksessa lisätä esimerkiksi suorilla lainauksilla haastatteluista. (Hirsjärvi ym. 2009, 233.) Tutkielmassani olen käyttänyt suoria lainauksia haastatteluista, antaen siten lukijalle mahdollisuuden arvioida tehtyjen tulkintojen ja esitetyn aineiston välistä suhdetta. Olen pyrkinyt olemaan puolueeton tulkintoja tehdessäni. Itselläni on kokemusta laskenta-alalta. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin näkökulmasta koen tämän positiivisena seikkana. Olemassa oleva tietämys on auttanut ymmärtämään kerätyn aineiston sisältöä paremmin. Tulosten tulkinnessa ja tehdyissä päätelmissä olen kuitenkin pyrkinyt olemaan puolueeton.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida sekä tutkimuksen että tutkimustulosten toistettavuudella. Tutkimuksen toistettavuutta ei kuitenkaan pidetä laadullisen tutkimuksen kohdalla mahdollisena, koska jokainen laadullinen tutkimus itsessään on ainutkertainen kokonaisuus, joten sen toistaminen sellaisenaan ei ole mahdollista. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi tutkimustulosten toistettavuuden perusteella tarkoittaa käytännössä sitä, että toisen tutkijan pitäisi päätyä samanlaisiin tutkimustuloksiin kuin tutkija itse. (Vilkkä 2021, 197-198.) Tämän tutkielman tutkimustulosten toistettavuutta ei ole jonkun toisen tutkijan toimesta testattu. Tuomen ja Suorannan (2018, 165) mukaan tutkimustulokset voidaan arviointia varten esittää myös tutkimukseen osallistuneille henkilöille. Jos mainitulla tavalla toimitaan, arvioinnin käyttö täytyy perustella. Tämän tutkielman tuloksia ei ole arviointia varten esitetty tutkimukseen osallistuneille henkilöille.

5.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tutkielmassa tehtyjen havaintojen mukaan tilinpäätöksen laatijoiden omaa tilinpäätössäännöstön ja -periaatteiden tuntemusta pidetään paikoin puutteellisena. Edellinen koskee lähtökohtaisesti pienempien yritysten johtoa, käytännössä lähtökohtaisesti yrittäjää itseään. On aihetta tutkia tehdyn havainnon paikkaansa pitävyyttä, koska tutkielman mukaan tilinpäätöksen laatijan omalla ymmärryksellä käsitteestä ja lainsäädännön tuntemuksella, on olennainen vaikutus oikean ja riittävän kuvan antavan tilinpäätöksen syntymiseen. Lisäksi olisi mielenkiintoista saada tietoa seikoista, joita tilinpäätöksen laatija itse näkee tilinpäätöksen käyttäjää hyödyttävänä. Tutkimustulokset voisivat olla hyödyllisiä usealle eri taholle. Tutkimus voisi mahdollisesti herättää tutkimukseen osallistuvalla itselleen aihepiiriin kuuluvan tiedon lisähankkimisen tarpeellisuuden, mikä jatkossa mahdollisesti edesauttaisi vielä laadukkaampien tilinpäätösten syntymistä. Lisäksi tutkimustuloksia voisivat hyödyntää omassa työssä sekä tilitoimistot että yrittäjille taloushallintokoulutuksia järjestävät tahot.

Suomen yrityskannasta 99,8 % muodostavat mikro- ja pk-yritykset, joista noin 93 % kuuluvat mikroyrityksen kokoluokkaan (Yrittäjät 2023). Enemmistö suomalaisista yrityksistä voi siten lainsäädännön mukaan tilinpäätöksen laadinnassa hyödyntää heille myönnettyjä helpotuksia. Tämä tutkielma osoittaa, että myönnettyjä helpotuksia ei välttämättä pidetä laskenta-ammattilaisten keskuudessa positiivisena seikkana. Lisäksi tutkielmassa tulee esille, että kun on tiedossa tulevat rahoitusneuvottelut, tilintarkastajat suosittelevat lisäämään tilinpäätökseen lisäinformaatiota. Vähimmäisvaatimusten mukaisesti laadittua tilinpäätöstä ei pidetä silloin välttämättä riittävänä. Mielenkiintoista olisikin saada selville sekä tilinpäätösten laatijoiden että rahoittajien näkemykset aiheesta. Voisi selvittää, mitkä ovat ne tiedot, joita rahoittaja pitää yrityksestä ensisijaisesti tärkeinä. Saatuja tuloksia voisivat yritykset mahdollisuuksien mukaan hyödyntää tilinpäätöksen laadinnassa. Lisäksi saadut tulokset antaisivat

yrityksille hyödyllistä tietoa oman sisäisen talousraportoinnin kehittämiseen. Näin ollen myös mahdollisiin rahoitusneuvotteluihin tai rahoittajalle ja muulle sidosryhmälle tarvittaessa esitettävä raportointi olisi laatukampaa ja saatavilla läpi tilikauden.

LÄHTEET

- Aisbitt, S. & Nobes, C. 2001. The true and fair view requirement in recent national implementations. *Accounting and Business Research* 31 (2), 83–90.
- Alasuutari, P. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Alexander, D. & Eberhartinger, E. 2009. The True and Fair View in the European Union. *European Accounting Review* 18 (3), 571–591.
- Alexander, D. & Jermakowicz, E. 2006. A True and Fair View of the Principles/Rules Debate. *Abacus* 42 (2), 132–161.
- Arden, J. 1997. True and fair view: a European perspective. *European Accounting Review* 6 (4), 675–679.
- Brennan, N. & Gray, S. 2005. The impact of materiality: Accounting's best kept secret. *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance* 1 (1), 1–31.
- Carraher, S. & Van Auken, H. 2013. The use of financial statements for decision making by small firms. *Journal of Small Business & Entrepreneurship* 26 (3), 323–336.
- Cheung, E., Evans, E. & Wright, S. 2010. An historical review of quality in financial reporting in Australia. *Pacific Accounting Review* 22 (2), 147–169.
- Chong, H.G. 2015. A review on the evolution of the definitions of materiality. *Economics and Accounting*, 6 (1), 15–32.
- Ciocan, C. & Georgescu I. 2018. An Analysis of the International Research on the Relationship between Prudence and True and Fair View in Financial Reporting. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics* 2018. ID 926522.
- Clarkson, M.E. 1995. A Stakeholder framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *Academy of Management Review* 20 (1), 92–117.
- Cook, A. 1997. Requirement for a true and fair view – a UK standard-setter's perspective. *European Accounting Review* 6 (4), 693–704.
- Cowan, T.K. 1965. Are Truth and Fairness Generally Acceptable? *The Accounting Review*, October, 788–794.
- Dimitrijevic, D. 2015. The detection and prevention of manipulations in the balance sheet and the cash flow statement. *Economics Horizons* 17 (2), 135–150.
- Edgley, C. 2014. A genealogy of accounting materiality. *Critical Perspectives on Accounting* 25 (3), 255 – 271.
- Eierle, B. & Haller, A. 2009. Does Size Influence the Suitability of the IFRS for Small and Medium-Sized Entities? – Empirical Evidence from Germany. *Accounting in Europe* 6 (2), 195–230.
- Eskholm, B. & Troberg, P. 1998. Quo vadis true and fair view? *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation* 7 (1), 113–129.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan parlamentti 2022. *Faktatietoja Euroopan unionista*. [Viitattu 18.6.2022].

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/63/pienet-ja-keskisuuret-yritykset>.

- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, tietäntyyppisten yritysten vuositilinpäätöksistä, konsernitilinpäätöksistä ja niihin liittyvistä kertomuksista, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY kumoamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0034>.
- Evans, L. 2003. The true and fair view and the fair presentation override of IAS 1. *Accounting and Business Research* 33 (4), 311–325.
- Fremgen, J. 1968. The Going Concern Assumption: A Critical Appraisal. *The Accounting Review*, October 1968, 649-656.
- Gajevszky, A. 2015. Assessing Financial Reporting Quality: Evidence from Romania. *Audit Financiar* 13 (1), 69–80.
- Gassen, J. 2017. The effect of IFRS for SMEs on the financial reporting environment of private firms: an exploratory interview study. *Accounting and Business Research*, 47 (5), 540-563.
- Gonzalo-Angulo, J., A., Garvey, A.M. & Parte, L. 2017. Perceptions of true and fair view: Effects of professional status and maturity. *Springer Proceedings in Mathematics & Statistics* 224, 3–31.
- Haaramo, V. 2021. IFRS: Mitä uutta 2020 tilinpäätöksissä. [Viitattu 8.5.2022]. <https://pro.almatalent.fi/article/ifrs-mita-uutta-2020-tilinpaatoksissa/16568>.
- Handley, K., Wright, S. & Evans, E. 2018. SME Reporting in Australia: Where to Now for Decisionusefulness? *Australian Accounting Review* 28 (2) 251–265.
- HE 111/1992. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain, osakeyhtiölain 11 ja 12 luvun sekä osuuskuntalain muuttamisesta. [Viitattu 5.12.2022]. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1992/19920111#idm45053757535920>.
- HE 173/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle kirjanpitolaiksi sekä laeiksi osakeyhtiölain 11 ja 12 luvun ja osuuskuntalain 79 c §:n muuttamisesta. [Viitattu 23.2.2023]. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_173+1997.pdf.
- HE 126/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kirjanpitolain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. [Viitattu 5.12.2022]. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_126+2004.pdf.
- HE 89/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta sekä puunkorjuuta aarniometsissä harjoittavien yritysten viranomaisille suorittamien maksujen julkistamista koskeviksi laiksi. [Viitattu 23.2.2023]. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_89+2015.pdf.

- HE 208/2016. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kirjanpitolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. [Viitattu 6.12.2022]. <https://www.finlex.fi/esitykset/he/2016/20160208>.
- Herath, S. & Albarqi, N. 2017. Financial Reporting Quality: A Literature Review. *International Journal of Business Management and Commerce* 2 (2), 1-14.
- Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Houghton, K. 1987. True and fair view: An empirical study of connotative meaning. *Accounting, Organizations and Society* 12 (2), 143-152.
- IAS 1 – Presentation of Financial Statements. [Viitattu 18.7.2022; 15.1.2023]. Pdf-kurssiaineisto.
- IAS 8 – Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors. [Viitattu 18.7.2022; 15.1.2023]. Pdf-kurssiaineisto.
- IASB Conceptual Framework for Financial Reporting 2018. Pdf-aineisto. [Viitattu 14.6.2022]. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>.
- IFRS Foundation 2022. About the International Accounting Standards Board (IASB). [Viitattu 9.12.2022]. <https://www.ifrs.org/groups/international.accounting-standards-board>.
- Iskander, T. & Iselin, E. 1999. A review of materiality research. *Accounting Forum* 23 (3), 209-239.
- Jonas, G. & Blanchet, J. 2000. Assessing Quality of Financial Reporting. *Accounting Horizons* 14 (3), 353-363.
- Kaisanlahti, T. 2013. EU:n uusi tilinpäätösdirektiivi. *Defensor Legis* 5/2013, 886-892.
- Kaisanlahti, T., Jänkälä, M. & Björklund, M. 2009. Kirjanpito-oikeus. Helsinki: Edita.
- Kaisanlahti, T. & Tikkanen, T. 2023. Jäytyikö meno-tulo-teoria vuoden 1997 kirjanpituudistuksessa? Lakia kehitetään mutta peruskäsitteet pysyvät paikallaan. [Viitattu 7.1.2023]. <https://www.kauppalehti.fi/kumppanisisallot/alma-talent/taloushallinto-ja-verptus/jaatyiko-meno-tulo-teoria-vuoden-1997-kirjanpituudistuksessa-lakia-kehitetaan-mutta-peruskasitteet-pysyvat-paikallaan/>
- Kampman, H. 2020. Toiminnan jatkuvuus tilinpäätösperiaatteena. *Tilisanomat* 6/2020, 28-30.
- Karan, R. 2002. Irreconcilable Legal and Accounting Views of "A True and Fair View": An Emerging Alternative from Australian Reforms. *Journal of Law and Financial Management* 1 (2002), 44-52.
- Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971339#L1P8>.
- Kirjanpitolaki 10.8.1973/655. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730655>.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>.

Kirjanpitolautakunta 1422/1996. Kirjanpitolain 16 §:n 3 momentissa tarkoitettun vaihto-omaisuuden arvostus. [Viitattu 1.3.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/kirjanpitolain-16-n-3-momentissa-tarkoitettun-vaihto-omaisuuden-arvost-1>.

Kirjanpitolautakunta 1516/1998. Ns. cross-border leasing -järjestely. [Viitattu 4.3.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/ns-cross-border-leasing-jarjeste-1>.

Kirjanpitolautakunta 1725/2004. Varojen erillisarvostuksesta ja olennaisuusperiaatteesta arvonalennuksessa yms. [Viitattu 26.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/varojen-erillisarvostuksesta-ja-olennaisuusperiaatteesta-arvonalennuksessa-ym-1>.

Kirjanpitolautakunta 1750/2005. Tilinpäätösperiaatteiden muutosten ja aikaisempia tilikausia koskevien virheiden käsittelystä tilinpäätöksessä. [Viitattu 21.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/tilinpäätösperiaatteiden-muutoste-ja-aikaisempia-tilikausia-koskevien-virheiden-kasittelysta-tilinpaatokses-1>.

Kirjanpitolautakunta 1766/2005. Tulojen jaksottamisesta kuvatoimistoliiketoiminnassa. [Viitattu 25.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/tulojen-jaksottamisesta-kuvatoimistoliiketoiminnas-1>.

Kirjanpitolautakunta 1775/2006. Sisältöpainotteisuuden periaatteen soveltamisesta tilinpäätöksessä. [Viitattu 12.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/sisaltopainotteisuuden-periaatteen-soveltamisesta-tilinpaatokses-1>.

Kirjanpitolautakunta 2007. Yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista – 16.10.2007. <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/suunitelman-mukaiset-poist-1.doc-aineisto>.

Kirjanpitolautakunta 1812/2008. Tulojen jaksottamisesta elinkeinotoiminnassa. [Viitattu 26.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/tulojen-jaksottamisesta-elinkeinoiminnas-1>.

Kirjanpitolautakunta 1828/2008. Sisältöpainotteisuuden periaatteen tulkinnasta autorahoitustoiminnassa. [Viitattu 12.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/sisaltopainotteisuuden-periaatteen-tulkinnasta-autorahoitustoiminnas-1>.

Kirjanpitolautakunta 1839/2009. Ns. häkkivarausten käsittelystä vaihto-omaisuuden arvostamisessa. [Viitattu 1.3.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/ns-hakkivarausten-kasittelysta-vaihto-omaisuuden-arvostamises-1>.

Kirjanpitolautakunta 1851/2010. Osatuloutuksen laajuudesta rakennustoiminnassa. [Viitattu 25.2.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/osatuloutuksen-laajuudesta-rakennustoiminnas-1>.

Kirjanpitolautakunta 1869/2011 Saatavakannan hankinnan jälkeisistä tuotto- ja kulukirjauksista. [Viitattu 1.3.2023].
<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/saatavakannan-hankinnan-jalkeisista-tuotto-ja-kulukirjauksis-1>.

- Kirjanpitolautakunta 1871/2011. Televisiokanavien myynnin ja jakelun tulouttamisesta. [Viitattu 25.2.2023]. <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/televisiokanavien-myyntin-ja-jakelun-tulouttamises-1>.
- Kirjanpitolautakunta 1882/2012. Kaupintavaraston kirjanpidollisesta käsittelystä. [Viitattu 12.2.2023]. <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/kaupintavaraston-kirjanpidollisesta-kasittelys-1>.
- Kirjanpitolautakunta 1959/2016. Myytyjen lahjakorttein kirjanpitokäsittelystä. [Viitattu 25.2.2023]. <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/myytyjen-lahjakorttien-kirjanpitokasittelys-1>.
- Kirjanpitolautakunta 5.6.2017. Kirjanpitolautakunnan yleisohje perustajaurakoinnin käsittelystä tilinpäätöksessä. [Viitattu 25.2.2023]. https://kirjanpitolautakunta.fi/dokuments/10197/10349155/GRYNDERI_P_suomi.pdf.
- Kirjanpitolautakunta 1976/2017. Oma-aloitteisesti tilitettävien verojen kirjanpitokäsittelystä. [Viitattu 4.3.2023]. <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/oma-aloitteisesti-tilitettavien-verojen-kirjanpitokasittelys-1>.
- Kirjanpitolautakunta 2016/2021. Lisenssitulojen jaksottamisesta ohjelmistoliiketoiminnassa. [Viitattu 26.2.2023]. <https://kirjanpitolaitakunta.fi/-/lisenssitulojen-jaksottamisesta-ohjelmistoliiketoiminnassa>.
- Kirjanpitolautakunta 2023. [Viitattu 26.2.2023]. <https://kirjanpitolautakunta.fi/kirjanpitolautakunta>.
- Kirk, N. 2006. Perceptions of the True and Fair View Concept: An Empirical Investigation. *Abacus*, 42 (2), 205-235.
- Kosmala, K. 2005. True and Fair View or rzetelny i jasny obraz? A Survey of polish practitioners. *European Accounting Review*, 14 (3), 579-602.
- Laine, R., 2020. Korona haastaa tilinpäätöksen laatijat ja tilintarkastajat. *Profiitti* 1/2020, 27-30.
- Laine, R. & Raitio, J. 2020. Koronan vaikutukset tilinpäätöksen laatimiseen – tilintarkastajan vinkit. *Tilisanomat* 5/2020, 46-49.
- Laki elinkeinotulon verottamisesta. 24.6.1968/360. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1968/19680360#O3L1P22>.
- Laki kirjanpitolain muuttamisesta 30.12.2004/1304. <https://www.finlex.fi/laki/alkup/2004/20041304>.
- Laki kirjanpitolain muuttamisesta 29.12.2016/1376. <https://www.finlex.fi/laki/alkup/2016/20161376>.
- Leppiniemi, J. 2010. Sisältöpainotteisuus. *Tilisanomat* 4/2010, 36-39.
- Leppiniemi, J. 2012. Oikea ja riittävä kuva. *Tilisanomat* 6/2012, 24-26.
- Leppiniemi, J. 2015. Olennaisuuden periaate – nyt ja vastaisuudessa. *Tilisanomat* 5/2015, 30-32.
- Leppiniemi, J. 2016. Kirjanpitolautakunnan ohjeet – väistyviä ja yhä noudatettavia periaatteita. *Tilisanomat* 5/2016, 30-33.
- Leppiniemi, J. 2017. Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätökset: yhtäläisyydet ja erot. *Tilisanomat* 2/2017, 42-45.

- Leppiniemi, J. 2018. IFRS-periaatteita muille kuin IFRS-tilinpäätöksen laatijoille. *Tilisanomat* 6/2018, 28–30.
- Leppiniemi, J. 2019. IFRS kirjanpitolautakunnan ratkaisuisa. *Tilisanomat* 6/2019, 24-27.
- Leppiniemi, J. & Kisanlahti, T. 2016. Kirjanpitolaki kommentaari. E-kirja. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Lilja, M. & Rönkkö, J. 2018. Mikro- ja pienyrityksen tilinpäätös – käytännön kokemuksia. *Profiitti* 1/2018, 18–21.
- Livne, G. & McNichols, M. 2009. An Empirical Investigation of the True and Fair Override in the United Kingdom. *Journal of Business Finance & Accounting* 36 (1) & (2), 1–30.
- Low, C. K. & Koh, H.C. 1997. Concepts associated with the “true and fair view”: Evidence from Singapore. *Accounting and Business Research* 27 (3), 195–202.
- Lydman, K. 2014. Olennaisuuskäsitteiden kasvava kirjo suurentaa odotuskulua. *Balanssi* 1/2014, 44–47.
- Maciuca, G., Hlaciuc, E. & Ursache, A. 2015. The Role of Prudence in Financial Reporting: IFRS versus Directive 34. *Procedia Economics and Finance* 32, 738-744.
- McEnroe, J. & Martens, S.C. 2004. It`s time for a true and fair view. *Accounting Forum* 28 (4), 427–430.
- Melis, A. 2005. Critical issues on the enforcement of the “true and fair view” accounting principle. Learning from Parmalat. *Corporate Ownership & Control*, 2 (2), 108-119.
- Mähönen, J. 2005. Kansainväliset tilinpäätösstandardit ja yhtiöoikeus. Helsinki: Edita.
- Mähönen, J. 2009. Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus. Helsinki: Edita.
- Nobes, C.W. & Parker, R.H. 1991. `True and fair`: A survey of UK financial directors. *Journal of Business Finance and Accounting* 18 (3), 359–375.
- Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>.
- Pajunen, K. 2010. Current Finnish Accounting Thought in Relation to International Financial Reporting Standards and Earlier Finnish Accounting Traditions: Results from a Survey of Finnish Accounting Professionals. *Liiketalouden artikkeli (LTA)* 2/10, 145–177.
- Pajunen, K., Rautiainen, A. & Virtanen, A. 2022. Kirjanpitolain oikean ja riittävän kuvan lisämääreet – Mitä oikea ja riittävä kuva, olennaisuus sekä toiminnan laatu ja laajuus tarkoittavat? *Defensor Legis* 1/2022, s. 98–105.
- Parker, R.H. & Nobes C.W. 1991. `True and Fair`: UK Auditors` View. *Accounting and Business Research* 21 (84), 349 – 361.
- Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) 2023. Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä. [Viitattu 11.3..2023].
<https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>.

- Paukku, E. 2021. Verotuksen kirjanpitosidonnaisuudesta erkaantumisen vaikutukset kirjanpitorikoksen ja veropetoksen yhteyteen. Referee-artikkeli 29.9.2021. Edilex 2021/47.
- Pehkonen, H. 2018. Bruttotulos piilottaa olennaisen. [Viitattu 11.3.2023]. <https://tilisanomat.fi/kolumnit/kumppanikolumni/bruttotulos-piilottaa-olennaisen>.
- Rekola-Nieminen, L. 2015. Tilinpäätöksen laatiminen – Osa 2: Tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen sisältö, määritelmät, arvostukset ja jaksotukset. Tilisanomat 4/2015. 54 – 56.
- Rekola-Nieminen, L. 2019. Näin lausui Kila – mutta mitä se tarkoitti?. Tilisanomat 4/2019, 24-27.
- Rep, A. 2021. Notes to the Financial Statements: Current State and Improvement. Business Systems Research 12 (2), 60–78.
- Reponen, M. & Honkamäki, T. 2018. Tilinpäätöksillä on merkitystä. Profiitti 2/2018, 30–32.
- Riistama, V. 2017. Suomalaisen kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännön kehitys. Teoksessa Talous on taitolaji. Helsinki: Oy Tuokko, 81–90.
- Rikoslaki 19.12.1889/39.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L30>.
- Sallinen, M. 2018. Tilinpäätöstiedoille on tilausta nyt ja tulevaisuudessa. Profiitti 1/2018, 7–9.
- Sian, S., Roberts, C. 2009. UK small owner-managed business: accounting and financial reporting needs. Journal of Small Business and Enterprise Development 16 (2), 289–305.
- Stacy, G. 1997. True and fair view: a UK auditor's perspective. The European Accounting Review 6 (4), 705-709.
- Tallberg, A. 2022. Johdatus IFRS-tilinpäätökseen osa 1: Mistä olikaan kyse? Tilisanomat 6/2022, 44–47.
- Tikkanen, T. 2016. Kohti sujuvampaa, sähköistä kirjanpitoa. Tilisanomat 1/2016, 20–23.
- Tikkanen, T. 2017. Tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen eriyttäminen: oikea ja riittävä kuva? Tilisanomat 2/2017.
- Tilastokeskus 2023. Pk-yritys. [Viitattu 11.3.2023].
<https://www.stat.fi/meta/kas/index.html?P>
- Tilintarkastuslaki 1141/2015.
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151141#L2P2>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Yrittäjät 2023. Pk-yritysbarometri syyskuu 2022. [Viitattu 11.3.2023].
https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2022/09/sy_pk_barometri_syyskuu_2022. Pdf-dokumentti.
- Valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista 1753/30.12.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151753>.

- Van Hulle, K. & Leuven K.U. 1993. Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment. *European Accounting Review* 1, 99–104.
- Vilkka, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virtanen, A. 2002. Laskentatoimi ja moraali. Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitolavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in business and economics. Väitöskirja.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13208/9513912248.pdf>.
- Virtanen, A. 2004. Rahoituksen laskentatoimi yksilömoraalin näkökulmasta. Sanktioita, normeja, hyötyjä ja velvollisuuksia. *Liiketaloudellinen artikkeli (LTA)* 1/04, 56–70.
- Virtanen, A. 2007. Kaupparmiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. *Liiketaloudellinen artikkeli (LTA)* 1/07, 116–122.
- Vyas, A., Ambadkar, R. & Bhargava, J. 2015. True and Fair View – A Fact or Illusion in the World of Creative Accounting. *International Journal of Multidisciplinary and Current Research* 3, 572-575.
- Walton, P. 1993. Introduction: the true and fair view in British accounting. *European Accounting Review* 2 (1), 49–58.

LIITE 1 HAASTATTELURUNKO

Taustakysymykset

- Haastateltavan työkokemus laskenta-alalta.
- Minkäkokoisten yritysten kirjanpidoista ja tilinpäätöksistä on haastateltavalla kokemusta.

Tilinpäätöksen oikea ja riittävä kuva

- Antaako lain vähimmäisvaatimuksen mukainen tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan?
- Onko ollut tilanteita, että oikean ja riittävän kuvan saavuttamiseksi on ohitettu lainsäädäntöä?
- Eri yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuus.
- Miten näet mahdollisuuden, että mikro- tai pienyritys voi aloittaa tuloslaskelman bruttotuloksesta?
- Ovatko pien- ja mikroyrityksen, keski-suuren yrityksen, liitetiedot riittävän laajat?
- Tilinpäätösperiaatteet, joiden soveltamisessa on ollut haasteita.
- Mistä haet tarvittaessa juoksevaa kirjanpitoa/tilinpäätöstä koskevan kysymyksen ratkaisemista varten apua?
- Miten kuvaillet käsitteen hyvä kirjanpito tapa?
- Olennaisuuden määrittämisen haasteellisuus (eri toimialat, toiminnan laajuus, vaikutus oikeaan ja riittävään kuvaan).
- Pitäisikö tilinpäätöksessä käytetty olennaisuusraja-arvo ilmoittaa liitetiedoissa?
- Varovaisuusperiaate, sen noudattaminen (mahdollisia vaikuttavia tekijöitä esimerkiksi johdon harkinta, olennaisuuden soveltaminen, tietoinen positiivisemmän/negatiivisemmän kuvan tuloksesta/taseesta esittäminen, oman hyödyn tavoittelu tms. seikka).
- Varovaisuuden huomioiminen lisäinformaation esittämisessä.
- Onko tilinpäätöksessä riittävästi ei-taloudellista tietoa?
- Miten kuvaillet käsitettä oikea ja riittävä? Mitä mielikuvia tästä syntyy?

Tilinpäätöksen käyttäjien huomioiminen

- Ketä varten tilinpäätökset laaditaan?
- Miten eri sidosryhmät huomioidaan tilinpäätöksen laadinnassa?
- Onko lain vähimmäisvaatimusten mukaisesti laaditusta tilinpäätöksestä sidosryhmille hyötyä?
- Onko ollut tilanteita, jossa mielestäsi tilinpäätöksessä olisi ollut syytä olla jostain seikasta enemmän (vapaaehtoisesti annettuja) lisätietoja?
- Onko joku tietty seikka, josta pitäisi tilinpäätöksen käyttäjiä informoida aina?
- Onko tilinpäätös käyttäjäystävällinen, esimerkiksi käytetyn kielen laatu, esitetävän tiedon ymmärrettävyys, selkeys?

Haastateltavan vapaa sana.